YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL KORUMA VE KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA TOKAT ÖRNEĞİ

Şehir Plancısı Barış ERGEN

F.B.E Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ (Y.T.Ü)

İSTANBUL, 2006

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL KORUMA VE KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA TOKAT ÖRNEĞİ

Şehir Plancısı Barış ERGEN

F.B.E Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ (Y.T.Ü)

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ iii

ŞEKİL LİSTESİ iv

ÇİZELGE LİSTESİ vi

ÖNSÖZ vii

ÖZET viii

ABSTRACT ix

1. GİRİŞ 1

2. KENTSEL TASARIM ve KAVRAMSAL ANALİZİ 7

2.1 Kentsel Tasarım ve Kent Planlama 8
2.2 Kentsel Tasarım Ölçütleri 10
2.3 Bölüm Sonucu 20

3. KENTSEL KORUMA ve KAVRAMSAL ANALİZ 22

3.1 Kentsel Koruma ve Kent Planlama 27
3.2 Kentsel Koruma Planlamasının Ölçütleri 31
3.3 Bölüm Sonucu 35

4. KENTSEL KORUMA ve KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ 38

4.1 Kentsel Koruma Alanlarında Kentsel Tasarım Ölçütlerinin Kullanılmasına İlişkin Örnekler 41
4.2 Bölüm Sonucu 62

5. KENTSEL KORUMA ve KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİNİN KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 64

5.1 Tokat İline Genel Yaklaşım 64
5.2 Çerçeve Koruma İmar Planının Gelişim Süreci 77
5.3 Çerçeve Koruma İmar Planı Kararlarının Analizi 80
5.4 Kentsel Koruma ve Kentsel Tasarım Ölçütleri Açısından Değerlendirme 90
5.5 Bölüm Sonucu 99

6. SONUÇLAR 102

KAYNAKLAR 108

EKLER 113

Ek-1 5226 Sayılı Kanun Kapsamında Kültür Varlıklarının Korunmasına ve Onarılmasına Finansal Destek Sağlanması 113

ÖZGEÇMİŞ 114

KISALTMA LİSTESİ

CABE	Comission of Arthitecture and Built Environment
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Türkiye'de plan hiyerarşisi 28
Şekil 3.2 Kent planı bütününde bölgeler 29
Şekil 3.3 Koruma bölgesi ve çevresi için kentsel tasarım çalışması 30
Şekil 3.4 Koruma planlamasının ölçütleri 31
Şekil 3.5 Koruma planı aşamaları ve standartlarının belirlenmesi 33
Şekil 4.1 Koruma amaçlı imar planında orta ölçekli ve mikro kararlar ve ölçütlerin ilişkisi .. 39
Şekil 4.2 Chelmsford kent planı ve kentsel koruma alanları 42
Şekil 4.3 Chelmsford kenti alt tasarım bölgeleri 43
Şekil 4.4 Chelmsford kenti koruma altbölge sınırı 44
Şekil 4.5 Chelmsford koruma altbölgesi dönemsel olarak bina fotoğrafları 45
Şekil 4.6 Chelmsford koruma bölgesi tasarım rehberi çalışmaları 46
Şekil 4.7 Plan yapımından uygulamaya doğru süreç analizi 47
Şekil 4.8 Kentsel koruma alanında sınır irdelemesi Chelmsford örneği 51
Şekil 4.9 Tarihi çevre ve doğal peyzaj ilişkisi 52
Şekil 4.10 Kentsel koruma alanlarında siluet çalışması hacim, yükseklik, genişlik 53
Şekil 4.11 Kamusal açık alanlar ve kullanıcı ilişkisi 54
Şekil 4.12 Bina yüksekliği sokak ilişkisi 55
Şekil 4.13 Özel, yarı kamusal, kamusal mekan 56
Şekil 4.14 Özel, yarı kamusal ve kamusal mekan ile sokak oluşumu 56
Şekil 4.15 Tarihi merkez ulaşım ilişkisi 57
Şekil 4.16 Tarihi çevrede sınır 58
Şekil 4.17 Tarihi çevrede yeni yapı 59
Şekil 4.18 Tarihi çevrede malzeme ile kontrast 59
Şekil 4.19 Tarihi çevreden farklı nitelikte malzeme kullanımı 60
Şekil 5.1 Tokat ilinin ülke içindeki konumu 65
Şekil 5.2 Türkiye ve karadeniz bölgesi şehir-köy nüfusu karşılaştırması (1980-2000) 66
Şekil 5.3 Tokat il merkezi köy ve şehir nüfusu karşılaştırması (1980-2000) 67
Şekil 5.4 Sit alanını oluşturan mahallelerin konumları 69
Şekil 5.5 Mahallelere göre nüfus (1990-2000) 70
Şekil 5.6 Tokat'ın tarihsel gelişimi 72
Şekil 5.7 Tokat'ta tarihi eserlerin konumu ve topografya ile ilişkisi 74
Şekil 5.8 Tokat sit alanı ve fiziksel dokusundan örnekler 76
Şekil 5.9 Tokat'ta niteliğine göre sit alanları 79

Şekil 5.10 Tokat'ta niteliğine göre sit alanları ve sit alanı geçiş bölgesi ilişkisi..... 82
Şekil 5.11 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu-özel proje paket alanları..... 84
Şekil 5.12 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanı..... 85
Şekil 5.13 Tokat çerçeve koruma imar planı kamusal proje alanı..... 86
Şekil 5.14 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu açık alan proje alanı..... 87
Şekil 5.15 Tokat çerçeve koruma imar planı koruma amaçlı yönlendirici proje alanı..... 88
Şekil 5.16 Tokat çerçeve koruma imar planı gösteriminden örnek..... 89
Şekil 5.17 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanından uygulama..... 93
Şekil 5.18 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanı uygulaması..... 95
Şekil 5.19 Tokat çerçeve koruma imar planı yol önerileri uygulamaları..... 96
Şekil 5.20 Tokat kentsel sit alanı imaj öğelerinden örnekler..... 97
Şekil 6.1 Çalışmanın uygulama boyutuyla bütünleştirilmesi..... 105

ÇİZELGE LİSTESİ

1.1 Kentsel tasarım ile ilgili kuramcıların temel düşünceleri 12
5.1 Karadeniz bölgesi şehir ve köy nüfusları (1980-2000) 66
5.2 Tokat il merkezi şehir ve köy nüfus değerleri (1980-2000) 67
5.3 Tokat sit alanı mahalle nüfusları (1990-2000) 68
5.4 Tokat ili sit alanında sorunlar ve potansiyeller 100

ÖNSÖZ

Yapılan bu çalışma ile kentsel koruma planlaması ve kentsel tasarımı ilişkilendirecek ve bir planlama çalışmasında makro ve orta ölçekli ve mikro kararların verilmesi ve bu kararlarla kentsel koruma ve kentsel tasarımın alabileceği rol üzerinde durulacaktır. Kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisi araştırmasının koruma amaçlı bir imar planı üzerinde değerlendirmesi öngörülmüştür. Plan değerlendirmesiyle hedeflenen planlama aşamalarında kararların değerlendirmesiyle planlamanın bir bütün olarak kararlarının analiz edilmesi ve bu şekilde koruma planlamasında kentsel tasarımın gerekliliğinin vurgulanmasıdır. Bu çalışma her şeyden önce bir araştırma ve bu yönde yapılacak çalışmalara bir başlangıç niteliğindedir. Bu çalışmada araştırılan her ölçüt ister kentsel korumada olsun ister kentsel tasarımda olsun kesin ve değişmez ölçütler değildir. Araştırılan ölçütler bir planlama hiyerarşisi içerisinde ve bir sit alanı için yapılan koruma amaçlı imar planı kapsamında bütünlük oluşturulması ve kararların verilmesinde mekana olan etkiler düşünülerek bir planlama çalışmasının oluşturulmasını içerecektir. Plan değerlendirmesi mekana müdahaleden önce karar verme aşaması olduğundan kent planlama düşüncesinde plan yapıcılara mekanın üst ölçekten planla şekillendiğinin ve bir sonraki aşamanın birbirlerine bağlanması gerektiğinin de vurgulanacağı en önemli aşaması olacaktır. Fizik mekanın sadece tasarım olgusuyla mimari tasarımlarla oluşmayacağı kesindir. Bir mekanın ekonomik yapı ile birlikte sosyal yapı içinde şekilleneceği kaçınılmazdır. Fakat yapılan çalışma içeriği ve amacı doğrultusunda sosyal yapıyı ve ekonomik yapıyı göz ardı etmeden fizik mekan üzerinde yoğunluk içerecektir. Bu çalışmayla özgünlüğü ile ayrılan kentsel sit alanlarının fiziksel olarak sürdürülmesinde kentsel tasarım ve giderek uygulama ölçeğinden önce planlamayla bağlanması ve bu aşamada ölçütlerin neler olacağı araştırılacak ve bu yönde sonuçlar çıkarılacaktır. Bu çalışmada mekan boyutunda bir değerlendirme yapılacaktır. Mekan boyutunda yapılacak çalışmalar için ölçütler değişecektir ve detaylı bir modelleme çalışmasını gerektirecektir. Bu yönde yapılacak çalışma bu çalışmanın devamında olması gereken bir üst araştırma ve çalışma konusudur.

Bu çalışmada beni yönlendiren dikkatle inceleyen ve tavsiyeleriyle yapılan tez çalışmasının şekillenmesinde önemli rolü olan danışmanım Prof. Dr. Zekai Görgülü, çalışmaların ilk aşamasından bugüne desteğini eksik etmeyen Yrd. Doç. Dr. Yaşar Bahri Ergen, yazılan tezde beni yönlendiren Yrd. Doç. Dr. A. Mustafa Ayten, Yrd. Doç. Dr. M. Okan Dede, çalışmayı değerlendirerek gelişmesinde yardımları olan jüri üyelerime, çalışmada örnekleme alanında verilerin elde edilmesine yardımcı olan Tokat Belediyesi, Şehir Plancısı ve Belediye Başkan Yardımcısı Ahmet Yaraş, eğitim ve öğretimimde lisans ve yüksek lisans düzeyinde akademik katkılarını esirgemeyen tüm öğretim üyeleri ve öğretim görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Kentsel tasarım ve kentsel koruma kent planlama disiplini içerisinde iki önemli yaklaşımdır. Kentsel sit alanlarının korunmasına yönelik bir planlama çalışmasında mekanın karakterinin korunması ve sürdürülebilmesi açısından kentsel tasarıma ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım ve mekan boyutuyla olan ilişkinin kurulabilmesi için plan yapımı aşamasında belli kararlar ve ölçütler belirlemek gereklidir. Ülkemizde büyük bir tarihi zenginlikle beraber çok çeşitli dönemlere ait kültürel varlıklar bulunmaktadır. Batıda kültürel varlıklara olan ilgi 19. yüzyılda başlamıştır. I. ve II. Dünya savaşlarının yarattığı tahribatla kaybolan kültürel mirasa olan ilgi artmış ve modern şehircilik ölçütlerine göre planlanan kentlerde de kentlerin giderek karakterini yitirdiği görülmüş buna bağlı olarak kentsel koruma ile ilgili toplantılar yapılarak kuramlar geliştirilmeye başlanmıştır. Ülkemizde ise kültürel varlıkları korumaya yönelik yasalar önce Asar-ı Atika (1874) ve daha sonra 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (1973) çerçevesinde gelişmiştir. Fakat hızlı kentleşme süreci tarihi doku üzerinde büyük baskılar meydana getirmiştir. GEEAYK'ın (Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu) kuruluşundan (1956) bugüne tarihi çevreyi korumak için birçok gelişmeler yaşanmıştır. Fakat tarihi çevrenin korunmasında yeterli başarı elde edilmemiştir.

Bu çalışma ile kentsel koruma alanları hakkında verilen kararlarda başarının elde edilmesi ve kent bütünüyle entegrasyonun sağlanması için kentsel tasarım ölçütleri araştırılmıştır. Kentsel tasarım kuramsal olarak geniş bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda kentsel tasarım disiplininden bir yaklaşım bütünü ele alınarak kentsel koruma alanlarının değerlendirilip korunması yolunda üzerinde düşünülmek üzere araştırılmıştır. Bilindiği üzere planlama kendi doğasında müdahale ve iyi yönde değişim taşımaktadır. Öyleyse koruma alanlarını bir müzecilik anlayışı ile planlamak mümkün değildir. Bu çalışma ile koruma alanlarında planlamanın uygulanması için gerekli temel ölçütler araştırılarak sunulmuştur. Böylece yapacağımız müdahaleden önce bu ölçütleri düşünmeli ve tasarımımızın ne kadar bu ölçütleri taşıdığı araştırılmalıdır. Böylece koruma alanları hem karakter yönünden korunur hem de mekansal karakteri bozulmamış olur. Kısaca bir performans değerlendirmesi yapılabilir. Bu bağlamda çalışma çalışmayı tanıtan ve bölümlere kısaca değinilen giriş, kent planlama ve kentsel tasarımın ilişkisinin araştırıldığı ve bu yöndeki ölçütlerin araştırıldığı kentsel tasarım ve kavramsal analiz, koruma amaçlı imar planına düşünsel katkıda bulunan kavramların verildiği bu yönde kentsel koruma ve kent planlamanın bağlanarak ölçütleriyle yasal süreci üzerinde durulan kentsel koruma ve kavramsal analiz, sit alanlarının niteliğinden dolayı ölçütlerin birbirleriyle planlama bütününde bağlandığı kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisi, ölçütler bazında değerlendirilen koruma amaçlı imar planı Tokat örneği, sonuç ve değerlendirme kısmıyla altı ana bölümden oluşmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kentsel koruma, kentsel tasarım, kentsel koruma alanlarında kentsel tasarım ölçütleri ilişkisi, Tokat

ABSTRACT

Urban design and urban conservation are two important approaches in urban planning disciplinary. A planning study which is maintain urban conservation areas needs to urban design for maintain and conserve spatial character. In the plan making process is determined specific decisions and criteria for construct relationship between urban design and spatial dimension. With historical richness in our country; there are various cultural assets belonging to various period of history. An academic interest on these assets began in 19.th period. With the degradation of heritage caused by world war I. & II. War; an interest on this cultural heritage is raised. It was observed that cities design with modern urbanism criteria was started to lose their identities so various theories were developed, within several conference. In Turkey attention to act assets is recognised first Asar-ı Atika (1874) and with law of "Ancient Art" (the number of law 1710). But rapid urbanisation process has created a heavy pressure on conservation of historical parts of urban areas. With the establishment of GEEAYK (1956) there are various efforts on preservation of historical environment is not achieved.

In this study urban design criteria is researched in order to get success for the decisions on whole urban conservation areas and maintain the integration with urban identity. Urban design supplies a board theoretical perspective. In this respect an integrated approach within urban discipline was taken and researched on the way of evolution and conservation of urban conservation areas. Planning has a change through positive way in its nature. In this respect, it is not possible to plan conservation areas with museum manner. In this study in order to get success in planning of conservation areas, basic criteria is researched and supplied. In this respect, planners have to think about these criteria and analyze how planner's design is related with these criteria before the planning intervention. Conservation areas are conserved and their spatial characteristics are not degraded. A performance evolution can be done. In this respect, the thesis is divided into six main parts including introduction part that gives general information about the study, conceptual analysis part that gives the relation between urban planning and urban design analysing criteria in this manner. Third part constitutes conceptual analysis insisting on legal aspects and process, fourth part is about relations between urban conservation and urban design that criteria are integrated within planning concept. Fifth part is the research about conservation aimed development plan of Tokat evaluated by the criteria. Last part is the conclusion part.

Key words: Urban design, urban conservation, relations of urban design criteria in urban conservation areas, Tokat

1. GİRİŞ

19. yüzyıl öncesinde kültür mirasının korunması ile ilgili tek yapı ölçeğinde koruma örnekleri olduğu bilinmektedir. 19. yüzyılla beraber mimari korumaya olan ilgi artmıştır. Bu koruma anlayışı genellikle tek yapı ölçeğinde ve anıtsal yapılar özelindeydi. Sanayi devrimi sonrası surlarla çevrili ve yaya ölçeğinde yoğun bir yerleşim sunan ortaçağ kenti hızlı değişime ayak uyduramamıştır. Kentlerde sanayileşme sonrası oluşan sağlıksız yapılaşma, barınma sorunu, altyapı sorunu tarihi çevrede büyük bir tahribatı beraberinde getirmiştir. Kentlerde oluşan bu tahribat tek yapı ölçeğinde de olsa koruma yaklaşımının gelişmesine neden olmuştur. Duygusal bir yaklaşımla koruma düşüncesinin giderek restorasyon ile ilgili kuramların gelişmesinde rol oynadığı görülmüştür. Sanayileşme sürecinin yarattığı bu sorunları düzeltmek için kent planlama çalışmaları başlamıştır. Sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği teknolojik gelişme modern planlama anlayışını beraberinde getirmiştir. Modern planlama büyüme öncelikli, motorlu taşıtların kentte yer almasına yönelik, tarihi dokuyu kentte sorunlu bir alan olarak gören ve sanayi devriminin kentte yarattığı sağlıksızlaşma ve baskıları çözme arayışında bir anlayışı benimsemiştir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde tarihi kentte yol genişletme, mevcut dokuyu değiştirme gibi yaklaşımlar tarihi dokunun tahrip olmasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası kentlerde oluşan yıkımlar tarihi dokunun içinde bir anıtın korunması değil, bir kültür mirası olarak, anıt olarak kentin korunması gerektiği bütünleşik bir koruma anlayışının gelişmesini sağlamıştır. Özellikle savaş sonrası kentlerde uygulama alanı bulan modern planlama anlayışının evrensel planlama arayışının kentlerdeki yerel karakterin giderek yokolmasına ve kimliksiz tekdüze bir gelişime neden olduğunun görülmesi, kenti tarihsel bağlarından koparmayacak yeni bir planlama arayışının oluşmasına neden olmuştur. Bu anlayış kentin iki boyutlu planlanmasına da karşı çıkarak, kentin mimari bağlarından koparılmaması gerektiğini benimsemiştir. Üç boyutlu bir yaklaşımı içeren ve tasarlama eylemini içermesinden dolayı bu yaklaşım kentsel tasarım olarak adlandırılmıştır.

Kentsel tasarım düşüncesinin ilk uygulamaları öncelikle kentin bir bölümü için ve kentten bağımsız olarak mimari ölçeğe kadar yansıtılarak yapılmıştır. Bu projeler kentsel estetik açısından başarılar kazandırsa da, kentin bütünlüğünün bozulmasına neden olduğu parçacıl yaklaşımların sadece uygulandığı alanın sorunlarını dikkate aldığı farkedilmiştir. Kentin bütünlüğünün sağlanması ve aynı estetik arayışın kentin diğer yerlerinde de olması

düşüncesiyle son dönemlerde bu üç boyutlu yaklaşıma dördüncü boyut olan sosyal boyut ve katılım da eklenmiştir. Böylece kentin tamamında aynı fiziksel ve sosyal yaklaşım düşüncesi gelişmiştir. Bir kent planlama çalışmasında bütünlüğün ve planla bütünleşmenin elde edilmesi ve makro kararlardan mikro kararlara geçiş için ekonomik, fiziksel ve mekanı etkileyen sosyal yapı birarada düşünülmelidir. Bu üçlü yapı planlamada olmazsa olmazlardandır. Bu tez çalışması ise fizik mekan boyutunda bir araştırmayı ve örneklemeyi içermektedir.

AMAÇ: Bu çalışmanın amacı koruma alanlarındaki kültürel varlıkların yerel değerlerini ortaya koyarak özgün değerlerin bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılmasını ve kent bütünüyle ilişkisini koparmadan koruma kullanma dengesi içinde sürdürülmesini sağlayacak ölçütleri araştırmaktır. Bu ölçütlerle hedeflenen tasarımcıya nasıl tasarlaması gerektiğini söylemek değil, tasarımcıyı koruma alanları üzerinde bu ölçütler çerçevesinde daha detaylı düşündürmektir. Koruma alanları üzerine daha detaylı düşünülmesi ve kentsel tasarım ölçütlerinin netlik kazanması koruma alanının mekansal niteliklerinin belirlenmesi ve uygulama boyutunda sorunlar ve potansiyellerin daha kolay belirlenmesini sağlayacaktır. Kentsel koruma alanları karakteri ve taşıdığı değerler açısından farklı bir plan yapım diliyle ifade edilmelidir. Kentsel tasarım ölçütlerinden faydalanma güçlü, zayıf yönlerle, fırsatlar ve tehditlerin belirlenmesini kolaylaştırarak kentsel koruma alanlarının sürdürülmesini sağlayacaktır. Koruma alanları kültürel değeriyle, mevcut bir yerleşim sunmasıyla, özgün ve yerel yapısıyla planlama bütününde farklı bir yaklaşım içermelidir. Bir planlama çalışmasıyla kentsel yapı, kentsel doku, kentsel peyzaj ve siluet, alanların fonksiyonları, yükseklik, hacim, derinlik, dış görünüş, detaylar ve malzemeler hakkında karar verilebilmektedir. Öyleyse bu başlıkları, kentsel tasarımın temel ölçütlerini de gözeterek, değerlendirmek ve sonuç olarak kentsel tasarım ve kentsel koruma ile ilişkisini kurmak çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Kentsel tasarım ve kentsel korumanın ilişkisinin kurulmasında ve bu ilişkinin araştırılmasında bir koruma amaçlı imar planının üzerinden değerlendirme yapılması yapılı çevrenin oluşturduğu mekanın kent planlama ile de bağlanmasında kolaylıklar sağlayacaktır. Bu yaklaşım içerisinde koruma amaçlı imar planı olarak Tokat çerçeve koruma imar planı incelenmiştir.

MATERYAL: Yapılan çalışmada materyal olarak öncelikle konuyla ilgili kitap, dergi, tez araştırmaları, konu dahilinde yapılmış olan sempozyum, kolokyum çalışmaları araştırması

yapılmıştır. Tezin amacı doğrultusunda elektronik kütüphanelerden ve kentsel koruma ve kentsel tasarımla ilgili web sitelerinden konuyla ilgili makaleler indirilmiş ve örnekler incelenerek üzerinde çalışılmıştır. Kentsel tasarım ölçütlerinin belirlenmesinde CABE'nin (Comission of Arthitecture and Built Environment) web sitesinden bu konuyla ilgili basılan yayınlar incelenmiştir. Tezi destekleyecek doğrultuda internet ortamında araştırmalar yapılarak amaca yönelik web siteleri incelenmiştir. Tokat özelinde ise öncelikle plan dijital ortama aktarılmıştır. Plan dijital ortama aktarıldıktan sonra planın ana kararları, kentsel tasarım ve kentsel korumadaki ölçütler kapsamında tek tek değerlendirilmiştir. Aynı zamanda plan kullandığı plan dili ve ifadeleri açısından değerlendirilmiş ve farklılıklar vurgulanmıştır. Planın çiziminin dışında uygulama raporu da bulunarak incelenmiştir. Plan raporu ile çizimsel ifadelerin arka planını oluşturan düşünce ortaya çıkarılmıştır. Tokat ile ilgili yapılan çalışmada planın Tokat iline getirdikleri üzerinde kısaca durulduktan sonra, çerçeve koruma imar planının günümüzde işlerliği ve değişen koşullarda gelinen aşama araştırılmıştır. Bu araştırma devamında sorunlar ve potansiyeller oluşturulmuştur. Sorunlar ve potansiyellerin oluşturulmasında Tokat Belediyesi ile gerçekleştirilen mülakatlar önemli bir yer tutmaktadır. Tokat özelinde yerinde yapılan incelemelerle fotoğraflarla mevcut dokunun anlatılması ve mimari örneklerin sunulması teze veri oluşturulmuştur. Bu bilgiler ışığında koruma amaçlı imar planında verilen kararlarda, uygulama ve kentsel tasarım boyutlarıyla bütünleşen ölçütlerinin sit alanlarını korumada kazandıracağı potansiyeller açıklanmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM: Yapılan çalışmada yöntem öncelikle kuramsal araştırmalar ve kuramsal çerçevedeki bilgilenmenin koruma amaçlı imar planı bazında değerlendirilmesi temeline dayanmaktadır. Koruma amaçlı imar planıyla kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisinin daha iyi anlaşılacağı ve kent planlama ile daha iyi bağlanacağı öngörülmüştür. Aynı zamanda koruma amaçlı imar planının taşıdığı niteliklerden dolayı yapılaşmış çevreyi temel alması kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisinin daha rahat kurulabileceği bir temel sağlayacağı düşünülmüştür.

Kuramsal çerçevede kentsel tasarım disiplininden faydalanılmıştır. Kentsel tasarım ile koruma alanlarının daha iyi değerlendirilebileceği korumaya katılımın sağlanabileceği ve iyi tasarlanmış mekanlarla, kuvvetli karar verme ve daha paylaşımcı bir yaklaşım geliştirilebileceği yaklaşımı benimsenmiştir. Kentsel tasarım disiplini çok zengin kurumsal

bilgiler içermektedir. Araştırmanın temelinde kentsel tasarım ölçütleri araştırılmıştır. Araştırılan kentsel tasarım ölçütleri koruma amaçlı imar planı doğrultusunda kentsel koruma planlamasının ölçütleriyle birleştirilerek orta ölçekli ve mikro kararların birbirleriyle birleştirilmesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan kentsel tasarım ölçütlerinin belirlenmesinde CABE'nin belirlediği ölçütler esas alınmıştır. Bu ölçütler sırasıyla;

- Karakter,
- Devamlılık ve tanımlılık,
- Kamusal alanların niteliği,
- Ulaşımda kolaylık,
- Okunabilirlik,
- Uyarlanabilirlik,
- Çeşitlilik ve farklılıktır.

Orta ölçekli kararların değerlendirmesinde ise;

- Tarihi, kültürel ve doğal miras,
- Hukuksal mevzuat ve idari yapılanma,
- Koruma bilinci, sosyal ve yerel destek,
- Finansal fon ve destekler,
- Korumaya yönelik teknik bilgilenme ve rehber çalışmalardır.

bu ölçütler esas alınarak ve araştırma genişletilerek kentsel tasarım ve kentsel koruma ilişkisine değinilerek konu örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu örneklerden öğrenilenlerle Tokat çerçeve koruma imar planı ile Tokat kenti özelinde planın ve sit alanının

incelenmesi yapılarak çalışma örnekleme alanı üzerinden değerlendirilmiştir. Buradan çıkarılacak sonuçlar dahilinde ise sonuçlar ve değerlendirmeler sunulmuştur.

İÇERİK: Birinci bölüm giriş bölümüdür. Giriş bölümünde tezin amaç, materyal ve çalışma yöntemi hakkında bilgiler verilmektedir. Kısaca tezi oluşturan başlıklardan sözedilerek kentsel tasarım ve kavramsal analiz üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölüm kentsel tasarım ve kavramsal analiz incelemesinden oluşmaktadır. Bu bölümde kentsel tasarım düşüncesi ve kentsel tasarımın kent planlama ile ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Kavramsal analizin yanısıra bu bölümde kentsel tasarım ölçütleri üzerinde durulmaktadır. Kentsel tasarım ölçütleri hakkında belli başlı kent tasarımcılarının düşünceleri verilerek tezin kavramsal başlığı güçlendirilmektedir. Bu anlatılardan sonra bir sonraki başlığa geçilmektedir.

Kentsel koruma başlığı altında kavramsal bir değerlendirme ile koruma kavramı, gerekliliği ve korumanın gerekliliği konularına değinildikten sonra kentsel koruma ve kent planlama üzerinde durularak plan yapım sürecini belirleyen ve açıklayan sistematik üzerinde durulmaktadır. Korumanın planlamasının ölçütlerine değinilerek bir sonraki başlığa geçilmektedir.

Bir sonraki bölüm kentsel tasarım ve kentsel koruma ilişkisidir. Bu bölümde ilk olarak kavramsal bir giriş yapılarak kentsel tasarım ve kentsel koruma ilişkisine değinilmektedir. Bu başlık altında planlamanın bütünlüğü üzerinde durularak, makro kararların orta ölçekli kararları etkilemesi orta ölçekli kararların mikro kararları etkilemesi üzerinde durularak koruma planlaması ve kentsel tasarımın bu orta ölçekli ve mikro kararlar içerisinde yer alışı üzerinde durulmaktadır. Bu orta ölçekli ve mikro karar aşamalarında ölçütlerin planlamayı nasıl etkilediği yine bu başlık içinde değerlendirilmektedir. Bir altbaşlık olarak da kentsel koruma alanlarında kentsel tasarım ölçütlerinin kullanılmasına bağlı örneklere değinilerek bu ölçütlerin koruma alanlarındaki kısıtlayıcıları ve gereklilikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Bir sonraki bölüm örnekleme alanına ayrılmıştır. Önce Tokat İlini tanıtmaya yönelik genel bilgiler verilmektedir. Tokat ili genelinde yapılan çalışmaya sit alanı karşılaştırmaları eklenerek sit alanının genel özellikleri üzerinde durulmaktadır. Örnekleme alanı olarak Tokat ili, çalışmaya temel olarak da Tokat Çerçeve Koruma İmar Planının kentsel tasarım ve kentsel koruma ölçütleri bazında değerlendirilmesi, planın gelişim süreci ve verilen kararların analizi ile birlikte sorunlar ve potansiyellerin ortaya koyularak çalışmanın geneline yardımcı olabilecek sonuçlar çıkarılmaktadır. Tarihi ticari sit alanı, kentsel sit alanı, arkeolojik sit alanı, çok çeşitli medeniyetlere ait kültür eserlere sahip olması, hem anıt eserlerin hem de sivil mimarlık ürünlerinin birarada bulunması; koruma amaçlı imar planı olması ve bu planda koruma planlarına ölçüt oluşturacak verilerin bulunması ya da 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nda (1983) yapılan değişiklikler ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu (2004) çerçevesinde değişiklikler olması ve ölçütleri sağlayabilecek duruma gelmesi, koruma planlamasında ülkemizin yaşadığı sorunların Tokat sit alanlarında da görülmesi, kentsel tasarımı tarif edecek altbölgeler ilan edilmiş olması Tokat ilinin seçilmesinde önemli rol oynamıştır. Koruma amaçlı imar planı olarak Tokat Çerçeve Koruma İmar Planının seçilmiş olmasında ise kentsel tasarıma yönlendirecek belli başlı proje paketleri içermesi önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla kentsel tasarım ve kentsel koruma arasındaki bağlantıyı bir koruma amaçlı imar planı bazında değerlendirerek, uygulamaya doğru üst ölçek ölçütleri araştırmak amacıyla Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı seçilmiştir.

Sonuç bölümünde; kuramsal değerlendirmeler genelinde örnekleme alanlarında kentsel tasarım ölçütleri değerlendirilmiş ve sonuçlar çıkarılmıştır. Sonuçlar kısmında kentsel koruma ile kentsel tasarımın bir planda kent planlama bütününde birleşmesiyle oluşacak iyi örnekler üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmanın devamında gelebilecek ve bu çalışmalarla ilgili araştırmalar yapılması için bir sonraki aşamalarda neler yapılabileceği genel olarak verilerek sonuçlar çıkarılmaktadır.

2. KENTSEL TASARIM ve KAVRAMSAL ANALİZİ

Kentsel tasarım ve kentsel koruma planlama sistematiği içinde iki önemli konudur ve kentsel gelişimde başarının yakalanması ve planlama politikasının başarıyla oluşturulabilmesi için gerekli iki bileşendir (http://www.idea-knowledge.gov.uk). Çünkü planlama genel anlamıyla yenileme ve koruma sistematiğinin gereğidir. Bu bağlamda ketsel tasarım ve kentsel koruma bir kentsel alanın yapılaşmasındaki mimariye kadar olan uygulamanın çerçevesini çizer. "Her insan kendi estetik memnuniyeti ve günlük yaşamında fonksiyonların etkisi görünümü ve düzenlemeleriyle bina ve mekanları birlikte kullanmaktadır" (Hall, 1996). Özgün değerler içeren tarihi dokunun kullanımı ve mimarlık ve planlama ile bütünlüğün sağlanması açısından kentsel tasarım önemli bir araçtır. Kentsel tasarım kütle ile mekan arasındaki uyumdur. Yerel ve özgün değerler bütününden oluşan kentsel sit alanlarının korunmasında kentsel tasarım önemli bir araçtır.

Genel anlamda ifade edildiği gibi, kentsel mekana üç öğe eklenmektedir:

- Biçim (identitiy of form),
- İçerik (content),
- Anlam (meaning),

Bir mekan tasarımı bütününden oluşan kentsel tasarım aynı zamanda bir kontrol sürecinin içeriğinin oluşturulmasıdır ve şu konular öne çıkar:

- "Tasarım vurgulanan ihtiyacın karşılanması daha genel duyarlılığın biçiminin yaratılmasıdır.
- Bu binaların dış görünüşü, mekan biçiminin düzenlenmesi, döşemeler, bu mekanların düzenlenmesi yolunun tasarlanması veya diğer kamusal açık alanları tasarlanmasını içermektedir.

- Tasarım binaların ve mekanların fonksiyonlarının verimli kullanımı ve kullanıcısının aktivitelerinin dikkate alınmasını içerir.

Tasarım bina ve mekanların aynı kullanıcılar için estetik değerinin sağlanmasını içermektedir."(Hall, 1996)

Kentsel tasarım bir alandaki bina ve bina gruplarının oluşturduğu her türlü açık alan ve sokakların bir bütünlük içerisinde tasarlanmasıdır. Kısaca kentsel tasarımı insanlar için mekan yapma sanatı diyebiliriz (Raynsford ve Lipton, 2000). Mekan ise kentsel alanda uygulamayla ortaya çıkan beğeni öğesinin kurgulandığı bölgesel alandır. Bu çerçevede kentsel tasarım, mimarlıkla kent planlamanın ara kesiti olması nedeniyle kent planlamanın altölçek proje alanlarını oluşturur. Kentsel koruma da gerektirdiği hassasiyet ve mimari boyut nedeniyle bu ölçekteki projelere ihtiyaç duymaktadır. Kentsel tasarım mimari mirasın korunmasında da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

2.1 Kentsel Tasarım ve Kent Planlama

Kentsel tasarım mekan düzenleme sanatıdır. Mekan insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluktur (Hasol, 1975). Mekan hacmi olan kütle ve hacimlerle sınırlı, kapalılık hissi ile birlikte kullanıcı tarafından algılanabilecek şekilde tasarlanan üç boyutlu ortamdır. Bu düşünce ışığında kentsel tasarım üç boyutlu bir tasarım dalıdır.

Tasarımlar bütünü olarak kentsel tasarımın izleri antik çağ yerleşimleri, İslam Uygarlıkları yerleşmelerinde, ortaçağ kentlerinin erken dönemleri ve İslam etkisiyle oluşan ortaçağ yerleşmelerinde, Rönesans ve Barok tasarımlarında görülse de kentsel tasarım "Urban Design" kavramı 1960'lı yıllardan sonra şimdiki kullanım anlamında görülmektedir. Kentsel tasarım fikrinin çıkışının temelinde 19. yüzyıl sanayi devrimi sonrası kentlerde oluşan olumsuzlukları çözmeye yönelik planlama çalışmaları ve modern şehircilik kuramlarının kentte uygulamalarının yarattığı etkilere tepkiler olarak görmekteyiz. Modern şehircilik ile

birlikte kentte tanımlanan dört işlev alanı ve buna bağlı planlama çalışmaları, iki boyutlu kent planlama ve soyut plan notlarının kentte birçok tanımsız alan ortaya çıkarmanın yanı sıra kentsel algılanabilirlik ve insan ölçeğini yok ettiği söylemi kentsel tasarımın temelini oluşturmuştur. Bu bakış açısıyla "kentsel tasarım iki boyutlu kent planları, mimari ve mühendislik detaylarına inmeden önce üçüncü boyuta hayat veren bir aracı disiplindir" (Karaman, 1999).

Modern şehircilik uygulama alanını özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kentlerinde ayrıca gelişen ve büyüyen Amerikan kentlerinde görmekteyiz. Bu uygulamaların kentin mimari bağlarından kopardığı vurgulanmıştır. Fakat kentsel tasarım mimari tasarım bütününden farklılıklar taşımaktadır. Kentsel tasarım sadece mimarlık ürünü ve çevresinin tasarlanması eyleminden daha kapsamlı bir bakış gerektirmektedir. Kentsel tasarım aynı zamanda kamusal alanların tasarımı ve kentsel açık alanların düzenlenmesi eyleminden de düşünsel olarak fazlasını içermektedir. Bir yaklaşım olarak da kentsel tasarım planlama sürecinin uygulama ölçeğinden de kuramsal olarak fazlasını kapsamaktadır. Kentsel tasarım üst ölçekten alt ölçeğe uygulama boyutuna kadar bir bütünlük taşımaktadır. Kentsel tasarım geniş ölçekli mimari tasarım ya da alansal olarak küçük şehircilik projesi de değildir. Geniş bir kabulle 1/500 ölçekli şehircilik projeleri de değildir. Eğer böyle olsaydı her yapılan 1/500 ölçekli proje kentsel tasarım projesi olarak kabul görürdü. 1/500 ölçek daha çok yapılan çizimin ifadesi mekan oluşumunun görülebilmesi için gerekli bir ölçektir. Bu anlamda kent planlama süreci içinde kentsel tasarım yukarıda tek tek değinilen süreçlerin bütünüdür.

Bu bakış açıları çerçevesinde kentsel tasarım giderek yapılan uygulamaları da içine alarak kent planlama, mimarlık kuramlarını da değerlendirerek, geçmiş uygarlıkların iyi örnek teşkil eden tasarımlarını da araştırarak kuramlarıyla birlikte söylemini "rhetoric" oluşturmuştur. Bu gelişen kuramlar çerçevesinde kentsel tasarım açısından mekanlarda düzenleme ölçütleri araştırılmıştır. Bu aynı zamanda kentsel tarımın planlama sistematiği içindeki vurguladığı mikro alanların da özgünlüğünü koruyacak yaklaşımla bütünleşmektedir.

Bu çalışmada kentsel tasarım disiplininden kent planlamaya ve koruma amaçlı plana olan veya olabilecek katkısının araştırılması temel teşkil ettiğinden detaylı bir kentsel tasarım arayışından çok hangi konularda yardımcı olabileceği ve gerekliliğini hedeflenmektedir.

Kentsel tasarım kent planlamaya kentlerin geçmişten gelen izlerini okumaya, kentin üç boyutlu planlanmasını sağlayarak estetik açıdan güzel kentsel mekanlar oluşturmaya, kentin daha okunabilir olmasına, kentin iyi bir açık alan sistemine sahip olmasına, kentsel yaşam kalitesinin arttırılmasına, insan ölçeğini esas alan ulaşım sistemine sahip olunmada, yerel karakteristik özelliklerin ortaya çıkarılmasına, tarihi çevrenin değerlendirilmesi gibi konularda gerekli bir disiplindir. Fakat bu ilişki kurulurken kentsel tasarımın dördüncü boyutu olan sosyal konuların dışında, kentsel tasarım projelerinin hayata geçirilmesinde rol alan mühendislik boyutu, ekonomik boyut ve kamu yönetimi boyutları unutulmamalıdır. Bu çerçevede kentsel tasarımın kentsel mekanda aradığı ölçütler kısaca araştırılmalıdır.

2.2 Kentsel Tasarım Ölçütleri

Başarılı tasarlanmış mekanlar, caddeler ve şehirlerin belli karakteristikleri benzerlikler göstermektedir. Bu faktörler iyi kentsel tasarım ölçütleri veya prensiplerinin ürünlerinin analizi sonucu oluşur. Bu prensip veya ölçütler tasarımcının başarılı bir mekanda neler araması gerektiğinin veya aramasının iyi olacağının hatırlatmaktadır. Bu konuda kabul edilebilir birbirleriyle ilişkili ve üst üste gelen ölçütler vardır (Raynsford ve Lipton, 2000).

Bu ölçütler müdahalenin derecesini belirlemede, tasarım politikalarının oluşmasında, yerel planların uygulanmasının sağlanmasında, standartların belirlenmesinde, mevcut durumun analizinde, koruma alanlarına yaklaşımlarda, kentsel tasarım rehberlerinin oluşturulmasında, plan notlarının belirlenmesinde, yoğunluğun kontrol altına alınmasında ve kısaca koruma alanlarıyla uyumlu ve güzel tasarlanmış alanların oluşturulmasında önemli bir rol almaktadır.

Yapılan bu çalışma kentsel tasarımda prensiplerin belirlenmesinde rol almış ve kentsel tasarım kuramlarının gelişmesinde ünlü kent tasarımcı ve kuramcılarının oluşturduğu görüşleri bir araya toplayarak kentsel sit alanlarında kentsel tasarımın planlamadaki rolünün ve planlamayla ilişkisini sağlayacak ölçütlerin kısa ve öz şekilde değinilmesinden oluşmaktadır.

Kentsel tasarım ölçütlerine değinilmeden önce kentsel tasarımın planlama sistematiği içindeki belirlenen nesnelerinin üzerinde durulmalıdır. Bu nesneler genellikle belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde yol göstericidirler. Öncelikle hedeflerin iyi şekilde belirlenmesi gereklidir. Bu doğrultuda belirlenen hedeflerin gösterilmesine yönelik rehber çalışmaların yapılmalıdır. Ölçütlerin uygulanması ve performansın değerlendirilmesine yönelik bir sistematik kurulmalıdır. Proje sürecinin ve etaplama dönemlerinin net olarak belirlenmesi planın uygulanmasında önemli planlama aşamalarıdır. İyi tasarlanmış mekanlardaki ortak ölçütler üzerine yoğunlaşılmadan önce kent tasarımı kuramcılarının genel itibariyle düşünceleri üzerinde durulmalıdır. Bu yapılan çalışmaya kuramsal veri sağlayacağı gibi çalışmanın da temel verilerinin oluşma düşüncesinin yansıtılmasını sağlayacaktır. Kentsel tasarım ile ilgili çalışan ve bu bilim dalında kuramlar geliştiren belli başlı kuramcıların yapılan tez çalışması kapsamında düşünceleri ve ölçütler hakkında genel söylemlerinden ortaya çıkan vurgular sözkonusudur. Bu vurgularla tez çalışması kapsamında geliştirilerek hangi ölçüte değinildiği araştırması aynı zamanda tezin kuramsal yapısının desteklenmesi açısından önemlidir. Bu tabloda dikkati çeken nokta fikirlerin tez kapsamında irdelenerek hangi başlığın içinde yer almasının gerekliliğidir. Fakat bazı başlıklar birbirleriyle bir bütün olarak algılanmalı kısaca aynı düşünce birkaç ölçütü etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir. (Tablo için bknz. Çizelge 1.1). Kentsel tasarım ölçütleri şunlardır:

- Karakter
- Devamlılık ve tanımlılık
- Kamusal alanların niteliği
- Ulaşımda kolaylık
- Okunabilirlik
- Uyarlanabilirlik
- Çeşitlilik ve farklılık

1.1 Kentsel tasarım ile ilgili kuramcıların temel düşünceleri

Tasarımcılar	Fikirler							
	Temel Düşünce	Karakter	Devamlılık ve Tanımlılık	Kamusal Alanların Niteliği	Ulaşımda Kolaylık	Okunabilirlik	Uyarlanabilirlilik	Çeşitlilik ve Farklılık
Kevin Lynch	Hem Fiziksel Hem De Sosyolojik Canlılık				Erişim, Kontrol	Algının Anlaşılabilir Olması	Uyarlanabilirlik	
Jane Jacobs	Görsel Düzenden Önce Gerekli Aktivitenin Uygun Yerde Olması	Birçok Çağa Ait Kültürel Varlıkların Bir Arada Olması			Geçirgenlik, Sokak, Otomobilin Yıpratıcılığının Gizlenmesi		Güçlü Mekanlar	Karma İşlev Kullanımları, Karma Yoğunluk Değerleri, Aktivitede Zenginlik
Bentley Alcock & McGlynn	Cevap Verebilir Çevreler	Görsel Uygunluk	İnsan Ölçeği		Geçirgenlik	Okunabilirlik	Uyarlanabilir Sağlıklı Ve Güçlü Mekanlar	Çeşitlilik, Zenginlik
Tibbalds	Mekanlardan Önce Binalar	Tarihe Saygı	Ölçek Kapalılık		Yaya Ölçeğinde Mekanlar Ve Geçirgenliğin Teşvik Edilmesi	Okunabilirlik		Karma İşlev Ve Fonksiyonların Teşvik Edilmesi
HRH The Prince of Wales	Öncelikle Mekanların Oluşturulması	Harmoni Ve İçerik	İçerikle Beraber Kapalılık	İşaret, Levha Ve Işıklandırma		Hiyerarşi		
Holyoak		Bütüncül Süsleme İle Yapım Ve Görsellik	Mükemmelliğin Devamı Ve Sokak Siluetine Uyum			Görsel Ulaşılabilirliğin Yansıtılması Ve Kullanılması		Karma İşlev Kullanımı
Urban Design Group	Cevap Veren Biçimler							Karma İşlev Kullanımı
Wates	Kent Ve Çevresine Geniş Duyarlılık			Korunmak, Güvenlik, Konfor	Kamusal Ulaşım			
Buchnan	Kamusal Açık Mekanların Tasarlanması	Geleneklere Uymak, İçerik Ve Tarihin Diyaloguyla Sokağın Yeniden Kapsanması	İç Ve Dış Mekanı Birlikte Tasarlamak	Kamusal Açık Alan Koridorları Ve Odalarının Oluşturulması	Kamusal Mekan Ve Hareket Sistemleri			

Kaynak: Hayward ve McGlynn,, 1993 (Kaynağından Geliştirilerek Oluşturulmuştur)

Karakter: Karakteri kısaca o alanın kendine has özellikleri olarak tanımlayabiliriz. Karakteri kent planlama ve kentsel tasarımda değerlendirmeden önce "kentsel karakter" kavramının planlama yazınına girmesinde temel teşkil eden "mekanın ruhu" kavramları üzerinde durulmalıdır. "Genius Loci" mekanın ruhu kavramı Latince'den İngilizce ve diğer dillere kavramsal olarak girmesinde 18. yy'da genellikle kırsal peyzaj ile bahçecilikte yeni peyzajların yeni estetik değerleri önemli rol oynamıştır. Fakat kentsel algı, tasarım ve mekan kalitesi bağlamında uygulamaya yönelik kullanılması yenidir. "Modern kullanımlar için çevrilmesi, sözü geçen Amerikan peyzaj yazarı J.B. Jackson tarafından iyi şekilde açıklanmıştır "Mekanın Ruhu" ifadesi başlıca mimarlar tarafından kullanılmıştır fakat kent plancıları ve iç mekan dekoratörleri mimariden alarak tanımı geliştirmişlerdir, şimdilerde bu tanım tanımındaki geniş kapsamlı anlamından daha azını taşımaktadır. Bu tanım Latince "genius loci" kavramının belirsiz ve biraz da beceriksiz olarak çevirisidir" (Jiven ve Larkham, 2003). Klasik çağda genius loci sadece o mekanın kendisi olarak değil o mekanın muhafazası olarak da kullanılmaktaydı. 18. yüzyılda Latince deyim genellikle ve anlamının etkisiyle mekanın ruhu olarak çevrilmeye başlamıştır. Şimdilerde yeni bir düşünce olarak çevrenin kendi kalitesi "mekanın atmosferi" olarak kullanıyoruz. Bununla beraber o zamana tekrar dönmek isteyeceğimiz ve tanımlanamaz iyi duygular uyandıran mekanlar fark ederiz (Jackson, 1994). Jackson'un "atmosfer" olarak tanımladığı aslında karakter kavramıyla eş anlamlı kullanılmasıdır. Aynı yaklaşımla Kortan'ın vurguladığı "En güzel kentlerde daima daha fazla harmoni, uyum, daha fazla ölçek beraberliği ve daha fazla ruh sürekliliği mevcuttu" (Kortan, 1993). Kortan'ın burada vurguladığı ruh sürekliliği o kentin insanda oluşturduğu duygular bütünü yani karakterdir.

Devamlılık ve tanımlılık: Devamlılık ve tanımlılık bir alanda kamu ve özel mekanların iyi bir şekilde ayrılmasını tanımlanmasını ve tasarlanmasını içermektedir. Unutulmamalıdır ki bir kentteki her bina bütünün bir parçasıdır. Binaların birbiriyle ve sokakla ilişkileri ve bu ara mekanlarda özel ve kamu mekanlarının iyi tasarlanmış olması önemli bir ölçüttür. Devamlılık ve tanımlılık için şu başlıklar ön plana çıkmaktadır.

- Binaların birbiriyle ilişkisini sağlayan bina hat çizgisi
- Binaların girişleri
- Binaların iç tasarımında sokağa ve binanın arkasına bakan mekanlara, mekan

organizasyonunda farklı kullanımların getirilmesi

- Binaların arka bahçelerinin iyi şekilde tanımlanması ve çevrilmesi
- Binaların yüksekliğiyle kamusal alan ve sokağın tanımlanması
- Binaların ön bahçelerinin iyi şekilde tanımlanmasıyla sokağın tanımlanması

Binaların birbirleriyle ilişkisini sağlayan bina hat çizgisi kentsel tasarımda düzeninin sağlanması için gereklidir. Aynı zamanda binaların kütleleriyle olan uyum bina hat çizgisinde elde edilecek bir düzenle sağlanabilir. Bina girişleri binanın sokakla olan ilişkisini tanımlayan noktadır. Bina girişi aynı zamanda kamusal alan ile özel alan arasındaki ilişkiyi ve geçişi tanımlayan öğe olması açısından da önemlidir. Bina iç mekan organizasyonunun ön bahçe arka bahçeye bakan cephelerde fonksiyonel olarak farklılaşması bina iç mekanı kullanımında optimizasyonu sağladığı gibi bina cephe arayüzünün sokağa yansımasında çeşitliliği de beraberinde getirmektedir. Bina arka bahçelerinin iyi şekilde tanımlanması ve çevrilmesi özellikle kamusal, yarı kamusal ve özel mekanların tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır. Kent içinde hareketi yönlendiren mekanlar olarak sokağın tanımlanmasında bina yüksekliği önemli bir ölçüttür. Kullanıcıyı bir mekandan diğerine yönlendirmeyi ve hareketi sağladığı gibi sokağın mekan hissinin de artması sağlanmaktadır. Bina ön bahçelerinin iyi şekilde tanımlanması yarı kamusal alanın tanımlanmasını sağlayacağı gibi aynı zamanda da kentsel tasarım açısından bir düzenin sağlanmasını kolaylaştıracaktır.

Kentsel gelişmeye bağlı olarak artan nüfus ve buna bağlı yoğunluğun dışında, kentlerin doğasında bulunan ben ve öteki kavramına dayalı gelişim kamusal mekanların giderek azalmasına ve daha tanımsız mekanların oluşmasına neden olmaktadır. Kentsel yapının önemsenmeden gelişilmesi, kullanılmayan artık alanların ve kentsel yapıya katkıda bulunmayan alanların oluşmasına neden olmaktadır. Aslında tanımlılık ve devamlılık ölçütü iyi tanımlanan alanların bir araya ve ardı ardına gelmesiyle "kentsel mekan"ın oluşturulmasının yanında kentsel yapının da bununla birlikte belirlenmesini içermektedir.

Kamusal Alanların Niteliği: Kamusal alanlar, toplumun ortak eylem ve paylaşımının gerçekleştiği ve sosyal paylaşımla birlikte sosyalleşmenin arttırıldığı ve insan davranışlarında

yeniden üretim sürecinin oluşturulduğu toplumsal/kolektif bilincin dışa vurulduğu alanlardır. "Temel olarak kentsel deneyim, her zaman mekan ve boşlukların ortak deneyimleridir. İnsanları birbirine bağlayan sosyal hayatın yaratılması, mekan ve boşluk deneyimi olarak anlaşılmaktadır. Uzaktan bakınca şehir gökyüzüne yükselen uzun ve keskin binaların, şekilleri ile siluet olarak görünür; ancak şehrin içine girince en çok görmek istediğimiz ve bölgenin niteliği hakkında bize en çok bilgiyi sağlayan şey, kamusal alanlardır. Kamusal alan, sokaklardan meydanlara ve parklara ve bunları çevreleyen binalara kadar uzanır ve şehrin en önemli parçalarını oluşturur" (Erdönmez, 2005). Kamusal alanların niteliği kaldırım, ağaçlandırma, ışıklandırma, yönlenme ile levhaların iyi şekilde tasarlanmasına bağlıdır. Bu o mekan hakkında daha fazla bilgi edinmemizi sağlayacağı gibi, biçim ve formun anlamlı birliktelik oluşturmasına yardımcı olur. Bu şekilde tasarlanan bir rota dahilinde kullanıcının hem fiziksel memnuniyeti sağlanmış hem de caddeler, parklar, meydanlar, arkadlarla kamu binalarına da ulaşım kolaylaştırılmış olunur. Kamusal alanların niteliğinin arttırılması o yerin kullanımını arttıracaktır. Daha çok kullanılan alan çöküntü bölgesi olmaktan kurtulacaktır. Kullanıcı için iyi tasarlanmış bir alan aynı zamanda kullanıcının memnuniyetini arttıracağı gibi günlük kullanımda kamusal alanlara zarar vermemeyi ve daha özenli kullanımını beraberinde getirir. "Kentlerdeki yapılaşmanın dışında her türlü kentsel tasarım öğeleri de kent kimliğinin oluşmasında önemli yeri olan unsurlardır" (Yenen Şerefhanoğlu vd., 1993). Tarihi çevrede reklam panoları ve yönlendirici levhaların kullanımında tarihi çevre ile olan uyum daha ön planda tutulmalıdır. Kentsel tasarımın temel hedefi olan güzel mekanlar tasarlama düşüncesi kamusal alanların niteliğinin arttırılması ile sağlanmaktadır. Yaya ölçeğinde yerleşim sunan tarihi bölgelerin taşıt trafiğinden uzaklaştırılması ile ilgili projeler ulaşımdan ayrı olarak kamusal alanların niteliğinin arttırılması ile doğrudan ilgilidir. Kamusal açık alanlara sokak, park, bahçe ve meydan gibi alanlara cephe veren binaların kamusal açık alanları gizlice kontrol eder konumda tasarlanması ve binalarla kamusal açık mekanların ilişkilerinin birlikte düşünülmesi güvenliğin de sağlanmasını beraberinde getirecektir. Kamusal açık alanların tasarlanması kullanılan ağaç, peyzaj elemanları, su aktivitelerinin kullanıldığı havuzlar, kentsel açık mekanlar, meydanlar ve sokaklarla, zemin örtücü malzemelerle bir mikro klima ortamı da oluşturmaktadır. Bu mikro klima ortamı koruma alanlarındaki kültürel varlıkların doğal yıpranmasını etkilemekte iyi tasarlanmış kamusal mekanlar yaratacağı mikro klima bölgesiyle kültürel varlığın daha uzun ömürlü olmasını sağlamaktadır. Kamusal mekanlarda kullanılan kent mobilyaları, aydınlatma elemanları oturma grupları detayda kamusal mekanların sanatsal olarak iyi tasarlanmasını ve iyi görünmesini sağladığı gibi kamusal mekanla birlikte çevresinin ekonomik değerini de

arttırmaktadır. Tarihi bölgelerin değerini ve kimliğini yitirmesi giderek çöküntü bölgesi olmasının en önemli sebeplerinden olan ekonomik değer kaybının bu şekilde önüne geçmek de mümkün olmaktadır.

Ulaşımda Kolaylık: Ulaşım binalar, açık alanlar, kent içi bölgelere aktarmanın yapıldığı ve kent içi hareketin ve devingenliğin sağlandığı hareketin yönlendirildiği mekanlardır. İyi tasarlanmış sokaklar insanın o sokağı kullanımını arttırdığı gibi, insanların o mekandan duyduğu haz ile mekanla olan iletişimini de arttırır. Böylece insanın mekanla olan etkileşimi de artmış olur. Sokakların büyük yapı bloklarıyla oluşturulması, insanların bir mekandan diğerine geçişi dolayısıyla geçirgenliği engelleyeceği için ulaşımda önemli problemler oluşturur. Ulaşım ağlarının oluşturduğu rotalar o mekan için kentsel tasarımın kalitesini belirler. Öyleyse ulaşım ağlarında kesişim noktaları ve dağıtım odakları oluşturulmalıdır. Bu oluşturulan ulaşım sistemi mühendislik tasarımından çok alanı tanımlamaya yönelik kentsel tasarım çalışmalarından oluşmalıdır. Bu açıdan toplu taşıma mekanla beraber düşünülmelidir. Bu açıdan toplu taşıma ile yaya ulaşım ilişkisi minimum yürüme mesafe ölçüsünde olmalıdır. Yüksek yoğunluktaki ticari alanlar, karma işlev alanları, konut alanları trafiğinin yoğunlaştığı alanlardır. Bu alanlar için günün her saatinde güvenli ulaşımı sağlayacak ana aktarma noktalarına ihtiyaç vardır. Sokaklar ulaşımı sağlarken aynı zamanda hareketlilik ve çeşitli aktiviteleri içerecek şekilde tasarlanmalıdır. Özellikle konut, yerel alış-veriş ve ekonomik aktivitelerle desteklenmelidir. Yüksek yoğunluktaki caddeler durma, park etme ve yaya trafiği gözetilerek tasarlanmalıdır. Kent içi taşıt trafiği mümkün olduğu kadar yavaş olan trafik hızını destekleyecek yönde olmalıdır. Sokaklarda kullanılan kaplamanın malzemesi değişince sürücüyü uyaracak levhaların konulması şarttır. Tarihi dokuda tarihi sur kapıları, dar sokaklardaki kurp yarıçapı küçük olan sokakların araç trafiğinde kullanılması sınırlandırılmalıdır. Buraya kadar sokak öğesi ile ilgili aktivite-sokak ilişkisi, sokak ve taşıdığı anlam, sokak ve fiziksel çevreyle olan ilgisi üzerinde duruldu. Eğer sokak dokusu yukarıdaki değerleri taşımaz ise “ritim: sokak ve yapılardaki hareket, açık mekan-kapalı mekan iletişimi; medodi: kentsel yaşam, aktivitelerin anlamlı birlikteliği ve kompozisyon: yapılı çevrenin, “kentsel” yapılı çevre olabilmesi için gerekli bağlamların kurulması, yönleri ile, akort edilmemiş bir piyanonun kırık-dökük sesler verdiği, olumsuz imge değeri fazla, kimliksiz çevre patolojisi oluşurdu” (Kaplan, 1993).

Okunabilirlik: Okunabilirlik bir alanın iyi ve anlaşılabilir bir imaja sahip olmasıyla mümkündür. Bir kentin imajının iyi olması ve okunaklı olması insanların kolayca o kenti algılaması ve anlamasıyla mümkündür. Okunabilirliğin en önemli ölçüm ölçütü o kente yabancı olan bir kişinin kentte dolaşırken kaybolma hissi yaşamamasıdır. Bir kentin okunaklı olmasında Kevin Lynch'in beş öğesi üzerinde durmak mümkündür. Bunlar nirengi noktaları, yollar, sınırlar, odaklar, bölgelerdir.

Nirengi noktaları insanların kentlerde dolaşırken yollarını bulmalarını sağladığı gibi mekana da kimlik katmaktadırlar. Nirengi noktaları insanların mekanla görsel bağlar kurmasını sağlamaktadırlar. Nirengi noktaları çoğunlukla üçüncü boyutta etkili yapılardır fakat kimi zaman binanın cephesindeki farklı süslemeler, farklı malzeme kullanılmış binalar, heykeller kimi zaman da kamu binaları olabilmektedir. Kamu binaları ve çevresindeki kamusal açık alanlarla birlikte kentlinin mekanı tanımasında önemli rol oynar.

Kentin veya bir bölümünün okunaklı olmasında insanlara yönlerini tarif eden rotalar ve bunlarla bütünlük oluşturan yollarla mümkündür. Bu yollarla bütünlük oluşturan bina cepheleri, farklı kimliklerdeki kamusal açık alanlar da okunaklılığı arttırmaktadır. Bazı konularda uzmanlaşmış ticaretin bulunduğu sokaklarda da kentin okunabilirliğini arttırmaktadır, örneğin kuyumcuların sıra halinde bulunduğu bir sokak hemen diğer sokaklardan ayrılmaktadır. Sokaklarla bir bütünlük oluşturan levha ve reklam panoları ve tek örneği bulunan detaylar kentin ulaşımda okunabilirliğini arttırmaktadır.

Kentin okunabilirliğini arttıran öğelerden biri de sınırlardır. Kent içinde sınırlar doğal ya da yapay olabilmektedir. Örneğin bir sur duvarı önemli bir yapay sınır oluşturabileceği gibi, kent içinden geçen çok büyük bir nehir de doğal sınır oluşturabilmektedir. Kentin yerleşik alanının bittiği nokta da kentin sınırını oluşturmaktadır. Kent içindeki sınırlar kentin makro formunu etkilediği gibi ulaşımda yaya ve taşıtları da sınırlamaktadır.

Odaklar insanların birbiriyle ilişki kurabildikleri toplayıcı mekanlardır. Bu toplanma mekanları kent mekanının içerdiği öğelerle birlikte yarattığı farklılıklar kent ya da o bölgesi için ayırt edici özellikler sunmaktadır. Odak noktalar kent içinde meydan, büyük yapı blokları

içerisinde avlu mekanlar gibi yaya ulaşımının toplandığı ve dağıldığı mekanlardır.

Bölgeler de kentin okunabilirliğini arttırmaktadır. Bu açıdan kentin sunduğu fonksiyonel bölgelerin farklılaşması, bina yükseklikleri ve yapı yoğunluğu açısından kent içinde oluşan farklılıklar ya da kullanılan malzeme açısından başka bölgelerden ayrılan bölgeler kent içinde algısal olarak ya da kentin insan üzerinde ve zihninde oluşturduğu haritalar açısından önemli rol oynamaktadır. Örneğin ahşap mimari örneklerinin daha yoğun olduğu bölgeler, konut ticaret… vb fonksiyonların yoğunlaştığı ve diğer bölgelerden ayrıldığı bölgeler, yüksek yapıların birarada bulunduğu ve siluet etkisi yarattığı bölgeler, tarihi bölge ya da kentin yeni gelişme bölgesi gibi ayrımların kent içinde ya da bir bölümünde okunaklılığın artmasını sağlayacaktır.

Uyarlanabilirlik: Uyarlanabilirlik mevcut ve gelecekteki koşullara, yapılacak ve yaşanacak değişikliklere uyum sağlayabilmedir. Bir mekanın dönüşümü aslında bir döngüdür. Uyarlanabilirlik her ölçekte gözlenebilir. Bunu kimi zaman bir binanın iç mekanının dönüşümünde, cephenin dönüşümünde ya da binanın tamamının dönüşümünde görebiliriz. Bu değişim giderek binanın fonksiyonel değişimi, alansal değişimlerde mekan kurgusu ve kullanımların tamamının değişmesine kadar gidebilmektedir. Bu değişimlerde esas olan mekanın gelecekteki kullanıma göre iyi tasarlanması ve bu yönde değişikliklerin yapılmasıdır. Binalarda koridor uzunluğu, pencere yüksekliği ve bina derinliği önemlidir. Çünkü bu ölçüler binanın fonksiyonundaki değişimlerde binanın uyum sağlamasına yarayacağı gibi binanın aldığı ışık miktarının da ayarlanmasını sağlamaktadır; binanın ışık miktarı tarihi binanın doğal faktörlerden korunmasını beraberinde getirir. İyi tasarlanmış bir kamusal alan çeşitli aktiviteleri içerir. Bu aktiviteleri destekleyen birimlerle beraber mekanda çeşitlilik ve esneklik sağlanabilir. Bu aktivitelerdeki çeşitlilik giderek mimariye yansır. Binalarda balkon, cumbalar, süslemeler ve iç avlu sistemleri öne çıkmaya başlar. Kent bütününde de gelişime ve değişime dayalı uyarlanabilirlik gözlenebilir. Örneğin kenti terk eden büyük sanayi alanlarının kent için tekrar kazanılmasına yönelik çalışmalar da bu alanların kente tekrar uyarlanmasına örneklerdendir. Bu örneği bir başka şekilde anlamını, kullanıcısını ve fiziksel kalitesini yitirmeye ve kentin baskısıyla korunamamaya başlayan tarihi dokunun kente tekrar kazandırılmasına yönelik politikalar oluşturulması da bir çeşit değişim ve buna bağlı uyarlamadır. Fakat küçük ve parçacıl gelişimleri bütüne adapte edebilme büyük alanlara göre

her zaman daha kolaydır.

Çeşitlilik ve Farklılık: Bir bina, sokak ya da bir alanın farklı kullanımlara sahip olması o alanın sosyal, ekonomik ya da fiziksel açıdan çeşitliliğini göstermektedir. Binada çeşitli fonksiyonların birarada olması mimaride çeşitlenme ve zenginliği arttıracağı gibi, alansal çeşitlenme farklı yoğunlukları, uygulayabilme, ulaşımda kolaylıklar, farklı sınıftaki insanları birarada tutabilmeye bağlı zengin bir sosyal etkileşimi sağlar. Bu çeşitlilik kent merkezinde ticaret üstü konut, büro ve benzeri kullanımlarla oluşmaktadır. Ticaretle ilgili birim gün içinde mekanı canlı tutmakta, gece ise ticaret birimleri kapanınca bu canlılığı konutlar sağlamaktadır. Bu o bölgenin gece-gündüz hareketli olmasına bağlı olarak daha güvenli mekanlar olmasını beraberinde getirmektedir. Tamamen konuta dayalı bir yerleşme gündüzleri boşalmakta, geceleri ise sadece yatakhane kentler görünümünü kazanmaktadır. Kent merkezinde bulunan tarihi dokunun sürdürülmesinde ve korunmasında çeşitlilik önem kazanmaktadır. Çünkü sadece ticarete yönelik bir kullanımda tarihi dokunun sürdürülmesine ve korunmasına yönelik istek azalmakta, binalar ticaretin gerektirdiği formlara göre değiştirilmektedir. Sadece konuta yönelik bir koruma politikasında ise en önemli tehdit gelir durumu yüksek kesimin daha iyi koşullar sağlayan bölgelere doğru taşınma ve kullanıcı değişikliğine bağlı düşük gelirli kesimin bu bölgelere yerleşmesidir. Bu da korumaya olan ilginin azalmasına neden olmaktadır. Öyleyse bu iki paradigmanın orta noktada buluşturulması gereklidir. Bu konuda en önemli konulardan biri bu alana getirilecek fonksiyonun birbirleriyle uyumudur. Birarada olabilecek fonksiyonlar seçilmelidir. Fonksiyonel çeşitlilikle farklı kullanımlar bir araya getirilebilir böylece insanlar aynı mekanda hem çalışabilir, hem yaşayabilir, hem de dinlenebilir. Mekanda ve binada çeşitlilik farklılığı da beraberinde getirir. Çünkü fonksiyonda çeşitlenme binalarda olsun, kentsel mekanlarda olsun fonksiyonuna göre ayrılmayı ve bunun yarattığı fiziksel çözümleri içinde barındırır. Bu aynı zamanda mekanda algıyı da arttırır ve mekanın kullanıcı tarafından benimsenmesini beraberinde getirir.

2.3 Bölüm Sonucu

Planlama bir işin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzendir. Aslında planlama doğası gereği tasarım boyutu içermektedir. Planlama aynı zamanda zamana ait, sosyal, fiziksel ve ekonomik yapı ile ilgili düzenlemeleri de içerir. Kentsel tasarım açısından ise belli ölçütlerin saptanmış olması veya tanımlanmış olması varılması gereken hedefe ya da hedeflere ulaşmayı kolaylaştıracağı gibi planlama eyleminin de uygulama boyutuyla birleşmesini sağlayacaktır. Bu başlık altında incelenen kentsel tasarım ölçütleri planın hedeflerinde, planın çizim dilinde, plan raporunda, planının denetlenmesi aşamasında, planın uygulanması aşamasında aranmalıdır. Bu şekilde üst ölçekten alt ölçeğe doğru bir bütünlük elde edilmiş olur. Aynı zamanda bir planın yapım, denetleme ve uygulama sürecinde rasyonel bir bakış açısı da elde edilmiş olmaktadır. Planlama doğası gereği dinamik bir olgudur. Planlama aynı zamanda değişimi de vurgulamaktadır. Bu değişimin olumlu yönde olması kent ve kentli için çok önemlidir. Kent planlama açısından kentsel tasarım ölçütlerini değerlendirme için birkaç konuya başvurulmalıdır:

- Plan dili, raporu, çizimi,
- Denetleyici kurumun görüşleri,
- Uygulayıcı kurumun görüşleri,
- Kentli ve kullanıcı davranışlarına planın cevap verebilmesi.

Eğer yapılan plan kentsel tasarıma yönelik bir plan diline sahipse ya da yapılan plan ve plan raporu, plan notlarıyla kentsel tasarım ölçütlerine uygun bir arayış ya da atıf içeriyorsa, denetleyici kurum planın içeriğinden memnunsa ve o bölgenin karakterine uygun olduğunu düşünüyorsa, uygulama boyutunda plan yönlendirici ve çözüm üretici nitelik taşıyorsa, kentli ve tasarım alanının kullanıcısının kent içindeki davranışları memnun ediciyse planlama ve kentsel tasarım ilişkisi başarıyla kullanılabilmiştir denilebilir. Plan dili, raporu, çizimi, denetleyici kurumun görüşleri, uygulayıcı kurumun görüşleri örnekleme alanı içerisinde değerlendirilecektir. Fakat kuramsal olarak kentli ve kullanıcı davranışlarına cevap verebilme üzerinde durulmalıdır. Kullanmak bir şeyden belli bir amaçla yararlanmaktır. Öyleyse

kullanıcı bu şeyden faydalanan kişidir. Aslında kentsel tasarım ölçütleri olarak belirlenen ölçütler kullanıcı memnuniyetini amaçlayan ölçütlerdir. Böylece fiziksel karakterin yanısıra kullanıcıya yönelik mekansal düzenlemelerin de yapılması sağlanır. Fakat gelişme bölgelerinde yapılacak kentsel tasarımla koruma alanlarında yapılacak kentsel tasarım çalışmaları farklılık gösterecektir. Dikkatsiz ve özensiz değişimler kente zarar verebilir. "Değişim her zaman iyi olmayabilir ve değişim kentin iyi olan geleneğinde yıkımlar da meydana getirir" (Spreiregen, 1965). Kentsel tasarım boyutunda ele alınan kentsel tasarım ölçütlerinin kentte değişmesi istenmeyen sürdürülmek istenen kısımlarında ve kentsel koruma üst başlığı ve literatürü içinde değerlendirmek çalışmanın bir sonraki hedefini oluşturmaktadır.

3. KENTSEL KORUMA ve KAVRAMSAL ANALİZ

Koruma sözlük anlamıyla bir şeyi dış etkilerden, tehlikelerden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmektir. Kısaca bir şeyin eskimesini, yıpranmasını önlemek için gereken dikkat ve özeni göstermektir. İlk tanımda dikkati çeken iki özellik vardır. Korunması gereken şeyler için tehdit olan unsur dışarıdan gelen etkilerden oluşmaktadır. İkinci önemli yaklaşım korunması gereken şeylerin muhafaza şekliyle sürdürülmesidir. İkinci tanımda ise eskime ve yıpranmanın önlenmesi için gerekli çabanın gösterilmesi dikkat çekmektedir. Kentsel koruma başlığı altında ilk değinilmesi gereken konu korumamız gereken şeylerin belirlenmesidir. Kentsel koruma başlığında korunması gerekli olanlar "bizim için değerli olanlar, anıları olanlar, tarihsel olanlar… bize dek yaşayarak gelebilmiş olan, ön açmış, ön açan geleneği olanlardır" (Bektaş, 2001). Bu yaklaşım çerçevesinde korumaya çalıştığımız şeylerin belli değerlerinin olması, tarihsel bir değer taşıması, bizden önceye ve bizden sonraya örnek teşkil edebilecek nitelikte olma şartı vardır. Korunması gerekli olan varlıkları iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi doğal varlıklardır. Doğal olan şeyler insan eliyle yapılmamış olanlardır. Doğal olanlardan korumamız gerekli olanlar doğal varlıklarımız olup "ilginç yerbilimsel oluşumlar, soyu tükenmekte olan hayvan ve bitkilerdir" (Alsaç, 1992). İkinci korunması gereken varlık kültürel varlıklardır. Kültür tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan ilişkiler bütünüdür. Kültürde tarihi değer, toplumsal gelişme süreci, hem maddi manevi değerler hem de bu değerlerin sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara iletme yaklaşımı mevcuttur. Bu yaklaşımla kültür koruma gibi sürdürme ve muhafaza özelliği de taşımaktadır. Kısaca kültürel varlıklar üzerinde durmak gerekirse: "bilim, tarih, sanat değeri olan yapıtlar olarak tanımlanabilir" (Alsaç, 1992). Kentsel koruma kentin tarihi gelişimi içinde, toplumsal gelişme sürecine de katkıda bulunan maddi değerinin yanında manevi değeri de bulunan yapı, yapının çevresi ve yapı gruplarının kimliğini kaybetmeden bir bütünlük içerisinde her türlü tehlikeden uzak tutulması ve muhafaza edilmesidir. Kent için tarihin ve tarihi çevrenin anlamına bu tanımlar bazında kısaca değinmek gereklidir. Tarihi çevre "tarihi kentlerin uygarlıkların tüm niteliklerini içinde yoğun olarak barındıran somut ve soyut belgeler; diğer yandan günümüz modern kentlerinde maruz kaldığımız aksamaların yeralmadığı, kentsel planlama çalışmalarında halen yararlanabileceğimiz mekansal düzenlemelerdir" (Okyay, [t.y]). Tarihi çevre görüldüğü üzere somut ve soyut belge niteliğinde olduğu gibi, tasarımlarıyla günümüz kent planlama çalışmalarında da

faydalanılabilecek çevrelerdir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde koruma sözcüğünün tanımında geçen ve korunması gerekli olan varlıkları tehdit eden ve zarar veren dış etkiler nelerdir bunlar açıklanmalıdır. "Kültürel varlıkların korunmasında çeşitli konularda sorun yaşanmaktadır. Özellikle bulunduğu dönemin yansıtılmasıyla ilgili zamansal, mekansal, kültürel, ekonomik ve mülkiyete dayalı sorunlar oluşmaktadır. Bu sorunlar çeşitli ölçeklerde ve farklı anlamlarda yaşanmaktadır" (Granham, 2000). Bu düşünce ışığında ülkemizde kent planlamada yaşanan ve tarihi çevreyi olumsuz etkileyen etkilere kısaca değinilmelidir.

Ülkemizde kırdan kente olan göç devam etmektedir. Bu hızlı kentleşme süreci kente gelen nüfusun yarattığı dinamik ile desteklenmektedir. Kentleşme süreci devam ederken yeni gelen nüfusun iskan edilmesiyle ilgili önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu ortaya çıkan sorunlar sadece kente gelen nüfusun yaşamasına uygun konut ihtiyacının karşılanması şeklinde yaşanmamaktadır. "Özellikle kent merkezleri (çoğu kez tarihi), üst ve altyapı kurumlarının yer aldığı, donatının yoğun olduğu, dolayısı ile mekansal değişim için en elverişli alanlardır" (Okyay, [t.y.]). Bu nedenle tarihi kent merkezleri giderek konuttan ticaret ve büro gibi işlevlere sahip olmaya başlar. Tarihi dokuya yüklenen yeni işlevler bir yandan konut fonksiyonunun kullandığı iç mekanları değiştirme yoluna giderken, diğer yandan kendi dış ekonomilerini yaratarak tarihi yapının çevresinde mal ve hizmet verebilecek talep yaratır. Bu talepler giderek tarihi dokuda bina genişlik ve derinliklerinin artmasına ve yolların genişlemesine yol açmaktadır. Bu ise tarihi dokunun niteliğinin zaman içinde kaybolmasına neden olmaktadır.

Tarihi dokuda yaşanan önemli etkilerden biri de tarihi dokunun genellikle kent merkezlerinde bulunmasından dolayı arazi rant değerlerinin yüksekliğine bağlı olarak kente gelen yoğun göçle tarihi merkezin fonksiyon değiştirmesi ve tarihi dokuda üçüncü boyutta yükselme ihtiyacının beraberinde gelmesidir. Ülkemizde tarihi çevrenin korunmamasında etkili olan bir unsur da tarihi çevrenin sit alanı ilan edilmesinden sonra imar haklarının bu bölgede kısıtlanması ve yapılacak her türlü müdahalede kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulundan görüş alınmasıdır. Bu insanlarda koruma isteğinin azalmasına yol açtığı gibi, basit onarımlarda bile kurul izninin alınması gündemin kendi yapısına gelene kadar, yapının fiziksel olarak yıpranmasına neden olmaktadır. Fakat kentleşmenin baskısının dışında tarihi dokuyu tehdit eden fiziksel yıpranma vardır ki, bunun esasta iki önemli başlık olduğu görülür.

a. Doğal yıpranma

b. İnsan etkisiyle oluşan yıpranma

Doğal yıpranma (malzemenin tahribatı), "doğal felaketler, depremler, volkanik patlamalar, kasırgalar, sel baskınları, heyelan, güneş ışığı nedeniyle olan yangınlar olabildiği gibi iklim etkisi de doğal yıpranmada etkilidir. Radyasyon (özellikle kısa dalga radyasyonları), sıcaklık, nem ve onun çeşitli formları-sis, yağış, buzlanma, kar yağışı ve yer altı suları-rüzgar gün ışığı da olabilmektedir" (Feilden, 1989). Doğal yıpranmanın tanımında dikkati çeken olgu her türlü doğal afet, iklimsel verilerin yarattığı yıpranmalardır. Kısaca doğal afetlerin, iklimsel etkilerin kültürel varlığın kendini sürdürmesinde engel olması ve malzemelerin üzerinde yıpranmalar yaratmasıdır. İnsan etkisiyle oluşan yıpranma "terk etme ve önemsememe insanlar tarafından verilen önemli zararların başlıcalarıdır. Bunun yanında özellikle tarihi mülkleri yok etme isteği ve yangınlar önemli yıpranma nedenlerindendir" (Feilden, 1989). İnsan etkisiyle oluşan yıpranmada kentsel dinamiklerden kaynaklanan bilinçli veya bilinçsiz zararlı etkiler de kültürel varlığın yıpranmasında önemli rol oynamaktadır. Bu tanımlarda eksik kalan kısım kültürel varlıkların taşıdığı hangi niteliklerden dolayı korunması gerekliliğidir. Bu aşamadan sonra kültürel varlıkların korunmasındaki temel sebepler üzerinde durulacaktır. Kültürel varlıkların taşıdığı değerler üç başlık altında toplanabilir:

a) Kültürel değerler

b) Duygusal değerler

c) Kullanım değeri (Zeren, 1981)

Kültürel değerler bir toplumun özelliklerinin maddi ve manevi ileriki kuşaklara iletilmesi yaklaşımını taşımaktadır. Duygusal değerler insanların bu varlıkları kullanımının zamanla aralarında oluşturduğu bağdır. Kullanım değeri ise o varlığın kullanımınsan dolayı ortaya çıkardığı artı değerdir. Başka bir yaklaşımda koruma ve nedenlerini düşünsel ve işlevsel boyutlar olarak iki grupta toplanmıştır. Bu iki başlığın altbaşlıklarını açmak gerekirse:

1. Düşünsel Boyut

1.1 Zihinsel olanı yeniden üretebilmek için belge gereği

1.2 Mitoslar, imgeler

2. İşlevsel Boyut

2.1 İnsan ölçeğinde bir yerleşme modeli

2.2 Sosyal yakınlaşma ve bireylerin kendilerini daha güvencede hissetmeleri

2.3 İktisadi işlev ve boyutları (Okyay, [t.y.]) olarak ele alınabilir.

"Kültürel varlıklar kültürel veya finansal değerinden önce geçmişin sonsuza dek yaşatılması için gereklidirler. Bu daha sonrasında günümüz toplumunun sosyal değişimlerini gelecekte görebilmek açısından da önemlidir. Fakat kültürel miras geçmişin unutulmaması ve hatırlanmasından daha fazla anlam taşımaktadır" (Granham, 2002). Bu değerler bütününü görmek açısından kültürel mirasın taşıdığı değerleri tam olarak açmak gerekirse:

- Duygusal değerler
  - Merak değeri
  - Kimlik değeri
  - Devamlılık değeri
  - Ruhsal ve sembolik değerler
- Kültürel değerler
  - Belgesel değer
  - Tarihi değer
  - Arkeolojik, yaş ve azlık değeri
  - Estetik ve sembolik değer
  - Mimari değer

- Kentsel peyzaj, peyzaj ve ekolojik değer
- Bilimsel değer
- Kullanım değerleri
- Fonksiyonel değer
- Ekonomik değer
- Sosyal değer
- Politik değer olarak tanımlamıştır (Feilden, 1989).

Bir çok değere sahip olduğu görülen tarihi dokular neden korunmalıdır sorusunun yanıtı kısaca verildikten sonra koruma sözcüğünün tanımında geçen ve kültürel varlığın eskimesini, yıpranmasını önlemek için bir uygulama aracı olan kent planlamanın nasıl bir süreç izlediği ve izlemesi gerektiği konuları üzerinde daha fazla yoğunlaşılmalıdır.

Bir kent planlama açısından da kültürel varlığın korunmasının taşıdığı önem büyüktür. Kentsel koruma her ne kadar tarihi kenti konu olarak ele alsa da kent bütününden ayrılmamalı ve geliştirilen stratejiler bu yönde olmalıdır. Kentsel korumaya yönelik planlama anlayışı tarihi dokuya sadece yapı stoku ya da kent karakterinin sürdürülmesi düşüncesiyle yaklaşmaz. Koruma alanıyla ilgili stratejilerden, yapılan müdahalelere ve sonuç olarak onların sunulmasına kadar olan bir bütünlüğü kapsar. Koruma planıyla amaçlanan "kültürel varlıkları kullanma, onlar için söylediklerimiz, düşündüklerimiz ve hissettiklerimizi birleştirerek onları sunmak ve bu bütünlük içinde onlara yüklediğimiz anlamdır" (Hall, 1997). Koruma planlamasıyla kültürel varlıkları korumaya yönelik çalışmalar yapmak kent bütününe bir çok kazanç da sağlar. "Kültürel varlıkların etkili korunması sadece kentin yerel ekonomisinin geliştirilmesi değil aynı zamanda bu alanda oturanların aidiyet duygusunu ve kentin sahip olduğu anlamı da geliştirmektedir. Burada koruma sadece fiziksel yapının korunması değildir. Tarihi çevrenin korunması bir bütün olarak sadece fiziksel yapının değil aynı zamanda o bölgede yaşayan insanların aktivitelerinin de sürdürülmesiyle mümkün olmaktadır" (Donaldson, [t.y]). Kısaca kültürel varlık mimari karakteriyle değil aynı zamanda sosyal aktivitelerin fiziksel mekanda yarattığı çeşitlenme ve karakterle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bütüncül yaklaşım giderek Gestalt kuramının bütünlüğü yaklaşımı güder "bu kurama göre,

belirli bir bütünün içindeki parçayla ayrı bir bütünün içinde yer alan ya da tek başına var olan aynı parça ayrı şeylerdir" (Köksal, 1994). Bu yaklaşımları da gözeterek planlama çalışmalarındaki yaklaşım nasıl olmalıdır ve kentsel koruma ve kent planlama nasıl bütünleştirilmelidir sorusu gündeme gelmektedir.

3.1 Kentsel Koruma ve Kent Planlama

Kentsel koruma morfolojik, doku olarak, mimari karakter ve dönem olarak, dönemsel farklılıkları ve özgün yapılarından dolayı ayrılan, yapı gruplarının kendi içlerinde tanımladığı düzenden dolayı gelecek kuşaklara örnek olabilecek farklı nitelikli bölgelerin korunmasına yönelik kararların alınmasıdır. Kent planlama içinde bu özgün alanlar farklı bir anlayış ve detayla planlanmasını gündeme getirmektedir.

Kente bakışta bir bütünlükten söz edildi. Kentin yapısını bir bütün, kentin öğelerinin birbiriyle olan ilişkisini de bir sistem kabul edilirse, kentin bir parçası olarak tarihi dokuyu ilişkiler ağı içerisinde bir öğe olarak kabul edilebilir. Kentin oluşturduğu bütünün Gestalt kuramında olduğu gibi bir bütünlük olduğunu kabulüyle değerlendirmek kent planlamada doğru bir yaklaşım olacaktır. Öğeleri ayrı ayrı ya da öğeler yığını olarak değerlendirilmemelidir. Eğer ayrı ayrı ya da öğeler yığını olarak düşünüldüğünde kentin sistemini de bozulmuş olunur. Bu aşamadan sonra koruma planlamasının genel ölçütleriyle ülkemiz planlamasındaki kentin bütünlüğünü bozan eksiklikler üzerinde durulmalıdır. Şekil 3.1'de ülkemizdeki plan hiyerarşisi görülmektedir.

Şekil 3.1 Türkiye'de plan hiyerarşisi

Ülke planlarıyla başlayan hiyerarşi, bölge planları, il stratejik planı, çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı şeklinde sıralanmaktadır. Çevre düzeni planı ile birlikte daha kent ölçeğinde kararlar alınmaktadır. Nazım imar planı sözkonusu olduğunda artık tamamen kente yönelik kararlar verilmektedir. Fakat nazım imar planı ölçeğinde plan amacına göre çeşitlenmektedir. Kentin bazı bölgelerinde koruma amaçlı imar planı yapılmakta, bazı bölgelerinde turizm amaçlı imar planı yapılmakta ve bu çeşitlenme giderek artmaktadır. Bu yaklaşım ise kentte birden fazla ayrı vizyon ön gören planın yürürlükte olmasını beraberinde getirmektedir. Bu anlayış kente bir bütün olarak da bakılmasını önlemektedir. Bilindiği üzere koruma alanları hassasiyetle üzerinde durulması gereken alanlardır. Fakat kent bütününden koparılan bir koruma bölgesi, durdurulan imar haklarıyla kentin gelişme bölgesinden de giderek kopmakta ve köhneme sürecine girmektedir. Bu tür alanlarda yerel halk ve yöneticilerin korumaya olan inancı da sarsılmaktadır. Bu yaklaşım kent sisteminde dizgeler bütününü de bozmakta ve öğelerin anlam kaybına uğramasına yol açmaktadır. Nazım plan da oluşan bu farklılıklar giderek uygulama imar planlarında da ortaya çıkmakta farklı plan anlayışları farklı uygulamalarla bütünleşmekte ve kent içinde birbirinden kopan yama bölgeler oluşturmaktadır. Bu plan hiyerarşisinde 3194 sayılı imar kanunundaki 9. madde ve imar planlarında bakanlığın yetkisi ile doğan hakkından ve kendi yetkisini kullanarak yaptığı ve res'en onayladığı kısmı da göz ardı etmemek gereklidir. Bir kent içinde farklı fonksiyonlar, farklı nitelikteki bölgeler ve bunların içinde oluşturduğu bir sistem vardır. Şekil 3.2 kent içinde farklı bölgeleri göstermektedir. Bu bölgelerin nitelikleri farklı olduğu gibi kimi yerde birbirleriyle kesişmekte kimi yerde birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

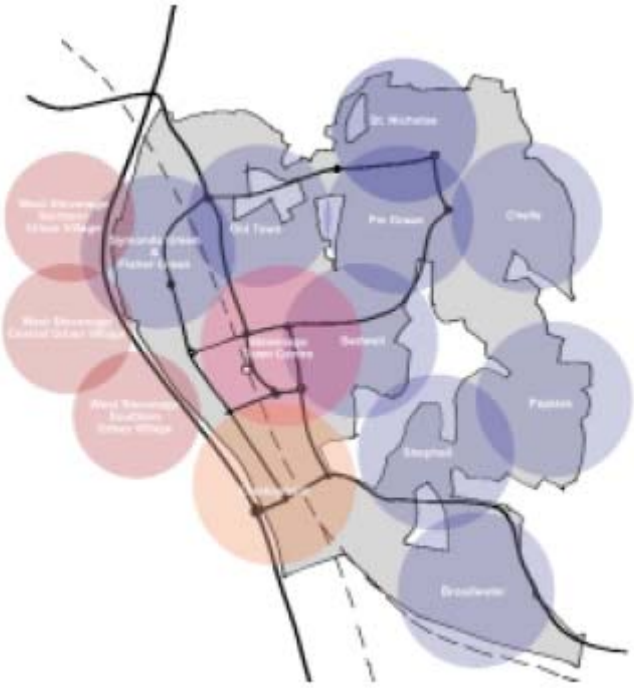

Şekil 3.2 Kent planı bütününde bölgeler

Kaynak: Finch, 2002

Yukarıdaki çalışmada kentin bütününü bir bütün olarak ele alan fakat bölgeleri kendi içine ayıran bir bölgeleme örneği görülmektedir. Bu ilişkiler ağı tek bir plan içerisinde görülmekte fakat farklı özellikte bölgeler için ayrı nitelikte ayrı tasarım kararları içeren ve buna bağlı plan notları olan bir plan yaklaşımı vardır. Kısaca farklı nitelikteki bölgeler altbölgeleriyle bütünleşmekte ve sonra kentsel sistem bütününde tekrar birleşmektedir. Bir sonraki yaklaşım olarak kent içinde farklı nitelikteki alanları belirleyecek ve altbölgeleri oluşturabilecek bir yaklaşımın oluşturulmasıdır. Alanı bir bütün olarak bir Lynch yaklaşımı içerisinde analiz eden koruma alanını çevresiyle inceleyen bir yaklaşım geliştirilmektedir. Bu yaklaşımda amaçlanan kentin bölge ve altbölgelerini, nirengi noktalar, yollar, odaklar, sınırlar ve bölgeler ile birlikte bir kentsel imaj bütünlüğü çerçevesinde incelemek ve bu yöntemle altbölgelerin tespitini yapabilmektir. Şekil 3.3 bir koruma bölgesinin yakın çevresini de içine alacak şekilde incelenmesini ve bir altbölgenin koruma alanı da içine alacak şekilde incelenmesini içermektedir.

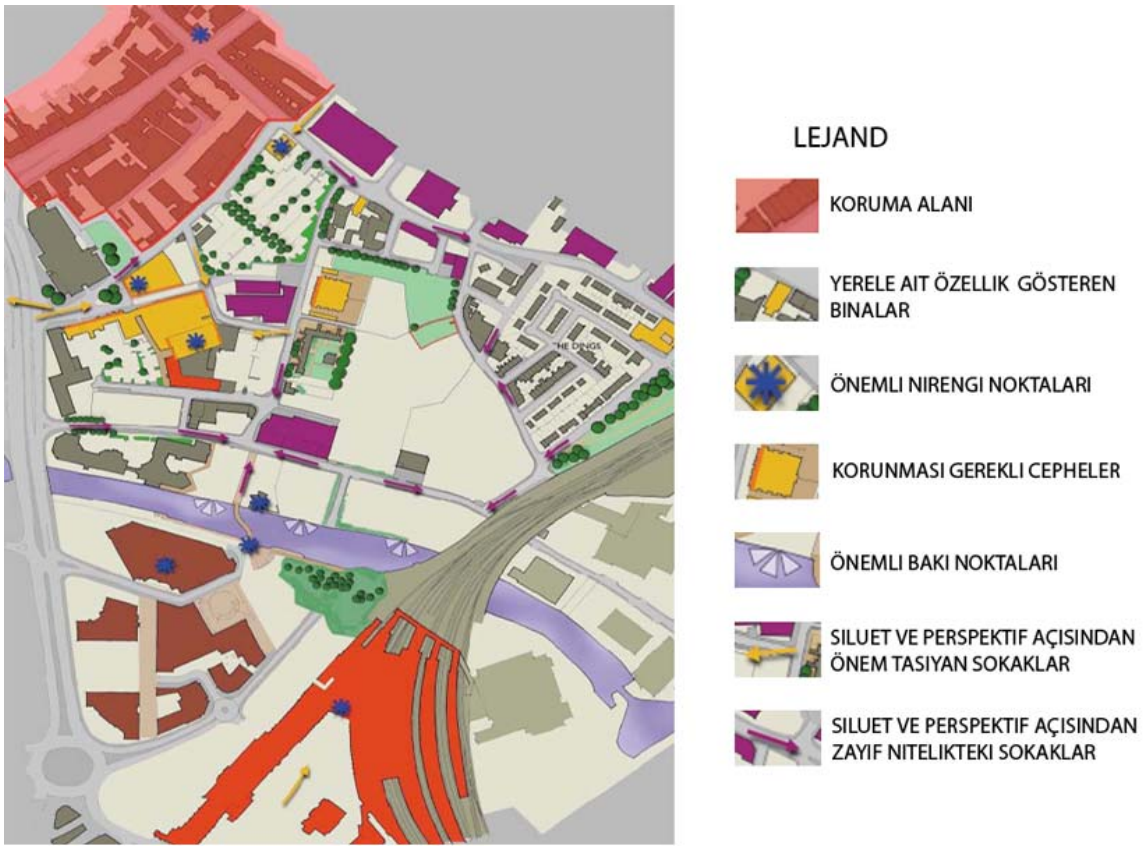

Şekil 3.3 Koruma bölgesi ve çevresi için kentsel tasarım çalışması

Kaynak: Finch, 2002

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere koruma alanı ve çevresini bir bütün olarak ele alan ve alanı kentsel tasarım açısından irdeleyen bir yaklaşım izlenmiştir. Bu tasarım analizi planda oluşturulan kentsel bölgelerin bütünlüğünü gösteren bir analiz yöntemi geliştirmektedir. Bu analiz ile koruma alanı niteliği bozulmadan yakın çevresiyle değerlendirilir, gerektiğinde geçiş bölgeleri ve tampon bölgeler, doğal ve yapay sınırlayıcılar belirlenerek koruma alanının karakteri devam ettirilmiş olur.

3.2 Kentsel Koruma Planlamasının Ölçütleri

Kentsel koruma planlamasıyla değinilmek istenilen bir koruma amaçlı imar planı olarak kentsel sit alanlarıyla birlikte, arkeolojik sit alanları, doğal sit alanlarının planlanmasıdır. Fakat yapılan tez çalışması doğrultusunda kentsel sit alanları esas alınmalıdır. Kentsel koruma planlamasında ölçütlerin belirlenmesi, korumaya olan üst yaklaşımın oluşturulmasında önem taşımaktadır. Eğer koruma planlamasının ölçütlerini tam olarak belirleyebilirsek koruma planının bir alan için duyduğu ihtiyaçları da belirlemiş oluruz bunun yanında üst yaklaşımlar giderek uygulama boyutuyla da bütünleşir. Özellikle koruma planları uygulanabildiği ve sorunları çözebildiği ölçüde başarı kazanır. Öyleyse temel ölçütler neler olmalıdır. Şekil 3.4 koruma planlamasında etkili olan ve planlamayı bu alanlar için uygulanabilir kılan ana ve üst ölçek ölçütleri göstermektedir.

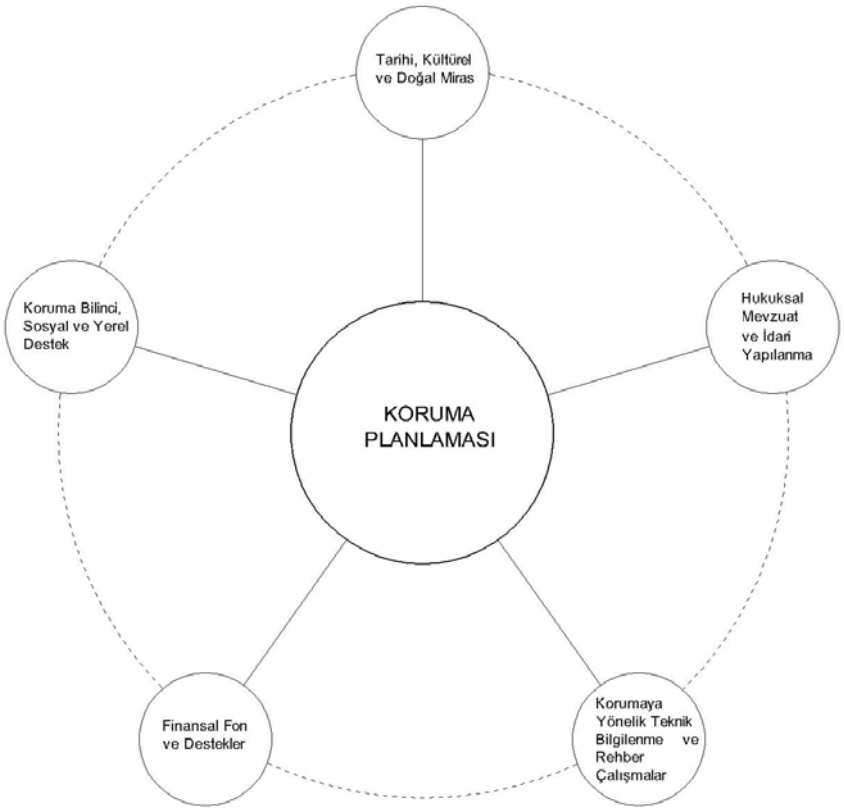

Şekil 3.4 Koruma planlamasının ölçütleri

Yukarıdaki şekilde, koruma planlamasının ölçütleri görülmektedir. Bu başlıkların herbiri koruma planlamasının içerdiği düşünceleri ve gerekliklilerini içermektedir. Bu başlıklar koruma planlamasının olmazsa olmazlarıdır, aynı zamanda kentsel bir alanda koruma planının yapılıp uygulanabilmesinde de önemlilik düzeyini tarif etmektedir. Bunlar sırasıyla:

a) Tarihi, kültürel ve doğal miras

b) Koruma bilinci, sosyal ve yerel destek

c) Hukuksal mevzuat ve idari yapılanma

d) Finansal fon ve destekler

e) Korumaya yönelik teknik bilgilenme ve rehber çalışmalardır.

Tarihi kültürel ve doğal miras olmadan koruma planlamasından söz etmek imkansızdır. Fakat sadece tarihi, kültürel ve doğal mirasa sahip olmak onları korumakta yeterli değildir. Tarihi ve kültürel mirası koruyacak bir bilinç, sosyal ve yerel destek gereklidir. Bu yerel destek hem uygulayıcı olarak belediye, hem de mülkiyet ve sahiplilik açısından kültürel miras sahibinin koruma bilincini kapsamaktadır. Tabi ki bu destekle beraber korumaya yönelik bir hukuksal mevzuat ve idari yapılanma gereklidir. Hukuksal düzenlemeler zorunluluk içermesi ve yaptırımlar taşıması açısından önemlidir. Bir koruma alanının korunmasında yukarıda değinilen başlıklar dışında finansal fon ve desteğe ihtiyacı vardır. Köhneme sürecine girmiş olan bir tarihi alanı yeniden canlandırmak, fiziksel ve sosyal açıdan iyileştirmek için finansal fon ve destekler gerektirmektedir. Finansal destekler tarihi çevrenin korunmasını, fiziksel kalitesini arttıracağı gibi, tarihi çevrenin aynı zamanda kentin gelişimi içerisinde ranta yenik düşmesini de önleyecektir. Kentsel koruma planlamasında olmazsa olmaz başlıklardan biri de korumaya yönelik teknik bilgilenme ve rehber çalışmalardır. Bu başlıkla koruma alanına yapılacak müdahale biçimleri, korumaya yönelik stratejiler geliştirmek ve mekanın karakterini bozmayacak şekilde koruma kararları geliştirmek açısından önemlidir. Ülkemizdeki koruma planlaması yaklaşımında hem koruma kurullarının verdiği kararlarda daha net ve kesin, doğru kararlar taşıyacağı gibi, koruma alanıyla ilgili plan yapıcının da daha doğru ve alanın niteliğini bozmayacak stratejiler geliştirmesinde teknik bilgilenme gerekli olmaktadır. Bu beş bileşen koruma planlamasını temel düşünce, yaklaşımlarını içerdiğinden ve bir bütün oluşturduğundan ve bunların birinde bir eksiklik olduğunda koruma

planlamasından söz edilemeyeceğinden şekilde düz çizgiyle koruma planlamasına bağlanmışlardır. Kesikli çizgilerle de bileşenlerin ilişki düzeyi ve hassasiyeti gösterilmeye çalışılmıştır. Bu zincirde herhangi bir kopma olması durumunda kültürel mirasın korunamayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Öyleyse yukarıdan gelen bu bilgiler doğrultusunda korumaya yönelik bir plan yapımında tutumun ve stratejilerin oluşturulması konusu gündeme gelmektedir. Ülkemiz koruma planı yapımı da gözönünde tutularak nelerin yapılması gerektiği önem kazanmaktadır. Şekil 3.5 bir koruma amaçlı imar planı için geçtiği aşamalar ve bu aşamalarda kültürel mirasın karakterinin belirlenmesiyle tarif edici altbölge rehberleri yapılana kadar nasıl bir süreç izlemesi gerektiği anlatılmaktadır.

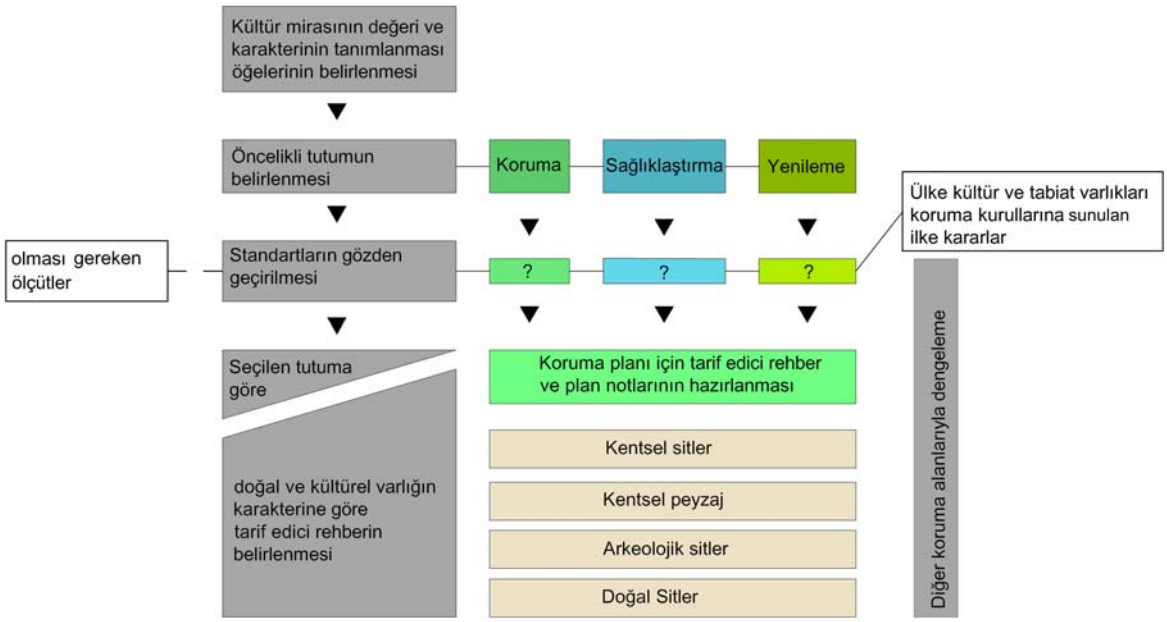

Şekil 3.5 Koruma planı aşamaları ve standartlarının belirlenmesi

kaynak:http://www.cdnarchitect.com/

Şekilde görüldüğü üzere bir planın analiz aşamasıyla birlikte ortaya çıkan sonuçlar üzerinden plana yükleyeceğimiz yaklaşım çeşidinin belirlenerek uygulamaya doğru olan açılımı görülmektedir. Planın düşünsel yaklaşımını ve sistematiğini belirlemek ve alanın niteliğine göre tutumun belirlenmesi açısından bu tablo önem kazanmaktadır. Şekilde görüldüğü üzere

koruma alanının karakterinin ve öğelerinin tanımlanmasından sonraki aşama öncelikli tutumun belirlenmesidir. Bu aşamada alanın niteliği ve korumaya yönelik ihtiyacını da kapsayacak şekilde plancı koruma alanı için ön gördüğü tutumu belirler. Bir sonraki aşama standartların gözden geçirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada koruma alanlarıyla ilgili tarif edici bir standartların olması gereklidir. Fakat ülkemiz koşullarında böyle bir standartlar bütünü görülmemektedir. Ülkemizde bu standartlar plan yapıcıya bırakılmış durumdadır. Fakat genel olarak kültür ve tabiat varlıkları koruma üst kurulu ana ilke kararları almakta ve koruma bölge kurullarına gönderilerek bu sorunlar çözülmeye çalışılmaktadır. Fakat bir standartlar bütünü ya da standartları oluşturacak bir ölçüt verilmemesi ve verilen ilke kararlarının genellikle mimari restorasyon bazında kalması karar vermede bir yavaşlığı beraberinde getirmektedir. Ölçütler tarif edilmediğinden sonuç ürünlerde çok farklı sonuçların oluşmasına yol açmaktadır. Bir sonraki aşama ülkemizdeki koruma planlarında da görülen tarif edici rehberlerin belirlenerek uygulamaya yönelik kararların verildiği kentsel tasarım rehberlerinin oluşturulması aşamasıdır. Fakat üst başlıktan doğan boşluk etkileri bu aşamada daha net hissedilmektedir. Şekilden de yola çıkarak planlama aşaması giderek uygulamaya doğru gider. Koruma planının başarısı da uygulama ile ortaya çıkmaktadır. Fakat bir koruma planının bir anda tamamen uygulamaya geçmesi ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak imkansızdır. Öyleyse planının uygulamaya yönelik bir etaplama yaklaşımı olmalıdır. Fakat bu etaplama içerdiği yaklaşım açısından nasıl bir yol izlemelidir.

a) Bir kentsel alanının fiziksel ve tarihi anlamının gövdesi sokaklarıdır. Sokaklar kentsel yoğunlukla beraber kentin bütünüyle karakterini de taşır. Sonuç olarak kentsel korumada ilk yaklaşım sokak odaklı olmalıdır. Ana rota teşkil edecek şekilde bir sokağın cephelerine ve binalarına odaklanacak bir yaklaşım geliştirilmelidir.

b) Diğer yaklaşım koruma alanının sınırlarıyla ilgili yaklaşımdır. Binaları ve cephelerinin niteliklerine göre iyi şekilde tanımlanmış bir kentsel alan belirlenmelidir.

c) Üçüncü yaklaşım koruma çabalarını daha çekici hale getirecek ve kültürel mirasın özünü yansıtan güçlü fakat küçük çekirdek kentsel alanın koruma duyarlılığı içerisinde tasarlanmasıdır (Ouf, 2001).

Uygulamadaki bu etaplama temelinde kamunun genelinde zihninde canlandırabildiği ve anlaşılır olmaya başlayan koruma alanına anlam ve fonksiyonun eklenerek korumaya olan

ilginin ve desteğin arttığı bir fiziksel çevre yaratma vardır. Bu küçük projeler giderek planın da bütünüyle ilişkili olarak uygulamaya geçer ve koruma alanıyla ilgili önemli kazançlar ortaya çıkar. "Koruma için seçilen alan ister bir altbölge, ister bir kentsel açık alan, isterse bir sokak olsun amaç güçlü bir anlam ve fonksiyon ilişkisi kurmaktır. Eğer planlamanın genelinden gelen ekonomik, kültürel, sosyal veya politik hedefler ile koruma alanına yüklediğimiz anlam üst üste gelirse mekanın gerçek ruhunu yansıtan başarılı bir kentsel koruma planı ile sonuçlanmış olur" (Ouf, 2001).

Öyleyse planlama kararlarıyla mekandaki uygulama kararları ve uygulamaların doğru olmasında rol oynayan teknik bilgilenmenin plan yapma sürecine olan etkisi üzerinde durulmalıdır.

3.3 Bölüm Sonucu

Bir kentin kimliğinin oluşturulması için gerekli öğelerden biri tarihtir. Fakat kentin geçmişi ile günümüz kenti arasındaki oluşması gereken sıkı bağlar aynı zamanda kullanıcısının elinde de şekillenmektedir. Tarihin kente kazandırdığı kimliği sürdürmek için sadece sosyal bilinçlenme de yeterli değildir. Koruma planının kent içinde belirlediği hassas alanlar, bu alanları korumada farklı gereksinimler, farklı plan yapım diline ihtiyaç vardır. Bu farklı yaklaşım kentin genel vizyonu içerisinde değerlendirilmelidir. Kentsel koruma alanları kent bütününden koparılmamalıdır. Bu bütüncül yaklaşım ancak stratejik anlayışta eylem planı anlayışının uygulanması halinde mümkün olmaktadır. Stratejik yaklaşım plan yapıcıya hızlı karar verme ve doğru yaklaşım bütünü elde etmeyi sağlayacaktır. Eylem planı yaklaşımı eylemler dizisi ile birlikte bir uygulama boyutu ve altbölgelerde detaylı inceleme ve planların bu yönde oluşturulmasını beraberinde getirmektedir. Fakat ülkemiz planlama sistemi, plan yapıcıyı plan ölçeği ve plan dilinde büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Aynı zamanda ülkemizdeki planlama sisteminin geniş kapsamlı bir planlama anlayışını benimsemiş olması, kentin belli bir zamandaki mekansal ve sosyal kesitinin alınması, belli bir süre içinde analizlerinin yapılması, sentez çalışması ve plan yapımıyla beraber planın onaylanma sürecinden geçmesi işlemlerinin uzun sürmesi nedeniyle planın analizinden planın

onaylanması sürecine kadar geçen sürede kentin dinamiklerinin değiştiği görülmektedir. Bu anlayış aynı zamanda planlamanın dinamik bir olgu olması ölçütüne de ters düşmektedir. Kent içinde bir alanın sit alanı ilan edilmesiyle oradaki imar haklarının durdurulması ve geçici yapılaşma kararının verilmiş olması bu alanın korunması için yeterli değildir. Geçici yapılaşma kararlarıyla alınan ruhsatlar uygulanmakta ve plan yapılıp bitirilinceye kadar olan sürede plan için yararlanılan mevcut durumda değişikliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Ülkemizde yapılan bir yanlış uygulama da bütün kent için alınan kararlara uygun bir nazım plan içerisinde belli bir bölgenin sit alanı ilan edilmesi ile birlikte sadece sit alanını kapsayan yeni bir koruma amaçlı imar planı yapım sürecine gidilmesidir. Yapılan bu plan sit alanını kent bütününden koparacağı gibi, kentin bütünü için alınmış kararlardan oluşan nazım imar planının da kararlarının değiştirilmiş olacağı ve buna bağlı planın uygulanma olasılığının ortadan kalkacağı dikkate alınmalıdır. Aynı zamanda kentin belli bölgeleri için farklı planların yapılması kentte ikili hatta yapılacak plan sayısına göre üçlü yapının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu parçacıl yapılar kent içinde sit alanının korunmasını da engellemektedir.

Ülkemiz planlama anlayışında eksik olan ayrı bir konu da yasalarda yapılan planın ölçeğine getirilmiş olan yasal sınırlandırmalardır. Nazım imar planı ölçeği olarak 1/5000 ve uygulama imar planı olarak 1/1000 tarif edilmiş olması nedeniyle sit alanlarıyla ilgili yapılan çalışmaları çizim diliyle anlatmakta zorluklar yaşanmakta, gerekli detay çizimler ancak plan notu, plan raporu olarak sunulabilmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde tarif edilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit ve tescili hakkındaki yönetmelikte verilen lejantın genel olarak planlanan alanın bütüncül olarak değerlendirilmesine yetmediği görülmektedir.

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun ikinci bölümünde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları başlığı altında ve bu bölüme bağlı olarak korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını tespit ve tescili hakkındaki yönetmelikte tespitlerde değerlendirme kıstasları maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddeler; g maddesi hariç tescilde çoğunlukla çeşitli tarihsel dönem, mimari stil gözönünde tutularak tek yapı ölçeği esaslı düzenlenmiştir. Tek yapı ölçeğindeki tespit, tescil koruma stratejileri gerekli ve zorunlu olduğu gibi korumanın da bir bölümünü oluşturmaktadır. Fakat kültürel varlıklar kent planlamada sadece mimari ve tarihi yapılar topluluğu değildir. Bu yapı topluluğunun birbirleri ile ilişki kurduğu meydan, arazi formuna göre konumlanış, binaların birbirleri ile olan

ilişkilerinin yanısıra sokakla olan ilişkileri, ülkemizde iç avlu sistemleri, ara geçişler, binaların birbirinin mahremiyetini rahatsız etmeyecek konumda olması, manzara yönüne doğru açılımlar, mikro klima özelliklerine göre yerleşim ve buna bağlı mimari ve şehircilik tasarımları gibi ilişkilerin düşünülmesi ve araştırılması gereklidir. Kent kimliği öğesi altında kentsel koruma alanı analiz edilmeli ve anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu niteliklerin tamamını aynı zamanda o bölgedeki kullanıcıların yaşayış, kullanış ve mekandaki davranışları ile birlikte değerlendirmek gereklidir. Kısaca bir bütünlüğün elde edilmesi ve kentsel tasarım ile ilişki ve kente bütüncül bir yaklaşım açısından yasa ve yönetmeliklerde bu yönde değişiklik yapılmalıdır.

Planın başarıyla uygulanmasında bu ölçütlerin olduğu kadar yerel özelliklerin de önemi büyüktür. Yerel özelliklerin anlaşılması ve kentsel tasarımla bağlanması açısından iki önemli soru gündeme gelmektedir:

1) Bu bölge için yapılmış bir kentsel tasarım çalışması var mıdır? Bu bölge yerel ve doğal verileri de gözönünde bulundurularak araştırılmış ve anlaşılmaya çalışılmış mıdır?

2) Bu çalışmaların tamamı alanın fiziksel karakteri olduğu kadar fiziksel, sosyal ve ekonomik dokusunu da araştırmış mıdır? (Finch, 2002).

Bir planlama çalışması altında koruma alanıyla ilgili kentsel tasarım çalışmasının yapılması ve yerel özelliklerin ön plana çıkarılması önemli bir gerekliliktir. Bu çalışma kentsel tasarım ve kentsel koruma başlığı altında detaylıca incelenmelidir. Kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisinin ortaya koyulması aynı zamanda üst ölçek kararlardan başlayarak altbölge kararlarına kadar olan ilişkinin anlaşılması açısından önemlidir.

4. KENTSEL KORUMA ve KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİ

Kentsel koruma, sit alanlarını içine alan ve genellikle çoğunlukla yerleşilmiş alanların karakteri, yerel özgünlüğü gözönünde tutularak planlamayı içermektedir. Bu özgünlüğü korumada kentsel tasarım önemli rol oynamaktadır. Fakat öncelikle bu süreçten söz edilmeden fizik mekanı etkileyen faktörler üzerinde durulmalıdır. "Yerleşmelerin fizik mekanı sosyo-ekonomik yapı ise ülke sisteminden aldığı girdilerin yanı sıra, yerleşmenin kendine özgü kültürel yapısının, yerleşmede yaşayanların sosyal, ekonomik, kültürel özelliklerinin de sonucudur. Değişen gereksinimler, teknolojik değişimler sosyo-ekonomik yapı özellikleri ile birleştiğinde çevrede değişikliğe neden olacak bir eyleme dönüşür. Değişen çevrenin yaşayanlar üzerindeki etkileri değişecek, gereksinimlerin de değişmesiyle sakinler tekrar çevreyi değiştirecek eylemlere girişeceklerdir. Bu süreç döngüsel olarak sürüp gidecektir" (Yenen Şerefhanoğlu vd., 1992). Kentsel sit alanlarındaki kültürel varlıkların korunmasında günün gereksinimlerine, teknolojik gelişimlere cevap verecek bir dinamik anlayışta planlama anlayışı için kentsel tasarım olgusuyla birleşecek bir araştırma temel alınmıştır. Bu süreçler bütününü inceleyecek bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Kent planlama bir süreçler bütünüdür. Üst ölçek kararlar, sosyal ekonomik ve ülke bütününde verilen kararlardan başlayarak kentin gelişiminin planlanması, giderek bu tarif edilen gelişime bağlı olarak ve yoğunluklar göz önüne tutularak yapılaşma koşullarının belirlendiği bir bütünlük içermektedir. Bu süreçler birbirini takip ederek yaşadığımız fiziksel mekanın şekillenmesini sağlamaktadır. Üst ölçek plan kararlarının alt plan kararlarını bağlayıcı olması, üst ölçek kararları verirken bir sonraki aşamanın göz ardı edilmemesini zorunlu kılmaktadır. Kısaca makro, orta ölçekli ve mikro kararların verildiği bir süreçler bütünü düşünülmelidir. Bu bütünlük giderek belli ölçütlerle mekanın oluşumu üzerinde düşünülerek kararların üretilmesi, sonuç ürün olarak fiziki mekanın yerel niteliklerini yansıtacak şekilde tasarlanmasını beraberinde getirecektir. Süreçler bütünlüğü içerisinde belirlenen ölçütler aynı zamanda planın uygulanmasını sağlayacaktır. Bu noktada kentsel koruma ve kentsel tasarımın birleştiği, birbirlerini bütünlediği daha net görülecektir.

Planlama hiyerarşisi, mikro ölçekte uygulama aşamasında kentsel tasarımla mekan boyutuna

indirgendiğine göre, tarihi kentsel sit alanlarını koruma plan sisteminde de kentsel tasarım en önemli kriterleri oluşturmalıdır. Koruma alanlarında yapılan koruma amaçlı imar planlarında analiz ve sentez aşamasında, planlama verilerine kentsel tasarım verileri de kriter olarak dahil edilerek, gerek sosyo-kültürel yapı ve gerekse fiziki çevreyi içeren mimari kültür korunarak mekanın güncellenmesi sağlanmış olur. Şekil 4.1'de görüldüğü üzere planlama süreci içerisinde sit alanlarını korumaya yönelik bir plan olan koruma amaçlı imar planı ve buna bağlı alınan kararların fiziksel mekanla buluşmadan önce kentsel tasarım ile değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu noktada altbölge kararlarını vermek kolaylaşacağı gibi mekansal düzenlemeleri gerçekleştirmeden önce planlamanın önemli kararlar verebilmesi sağlanmaktadır. Böylece bir sonraki aşama olan uygulama aşaması başladığında mimar ya da kent tasarımcısı daha kolay karar verebilir.

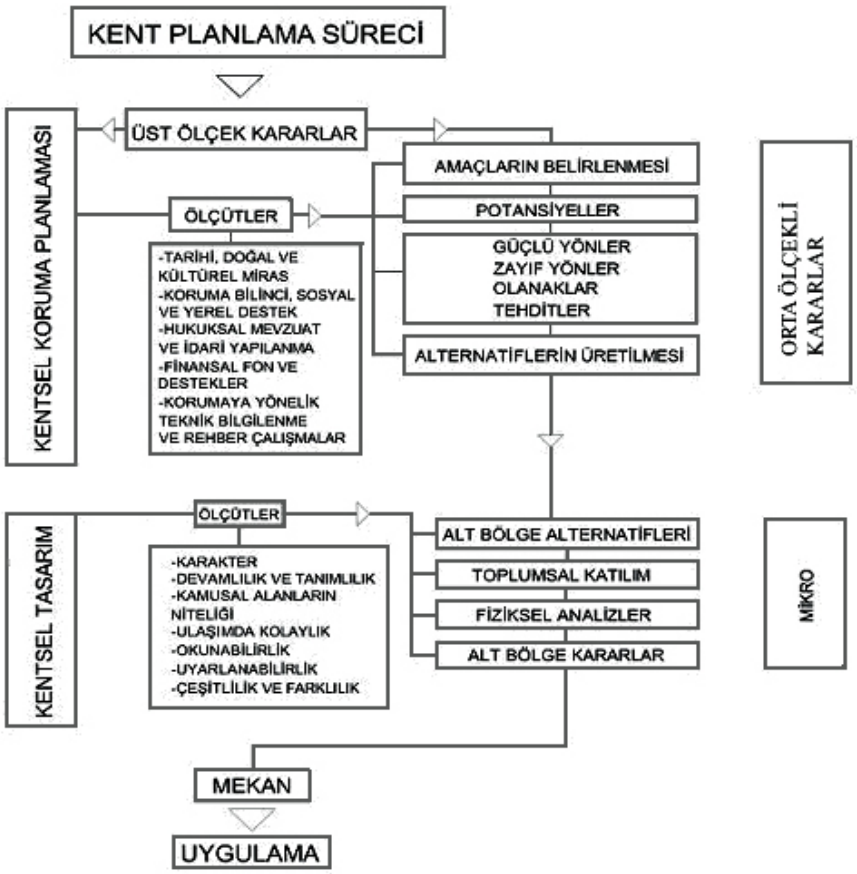

Şekil 4.1 Koruma amaçlı imar planında orta ölçekli ve mikro kararlar ve ölçütlerin ilişkisi

Kentsel tasarım ölçütlerinin açıklandığı ilk bölümde kentsel mekana yüklediğimiz üç öğeden sözedilmişti. Bunlar sırasıyla,

- Biçim (identity of form),
- İçerik (content),
- Anlam (meaning)'dır.

Koruma ile ilgili olan alanlara yapacağımız her ek ve müdahale öncelikle biçimiyle yani o biçimin bölge için tanımladığı karakteriyle uyumlu olmalıdır. İçerik açısından ise koruma alanında öğenin fonksiyonel uyumu araştırılmaktadır. Anlam açısından ise koruma alanına eklenen her objenin o alanda taşıdığı anlam araştırılmalıdır. Kentsel koruma alanları genellikle yerleşik alanlar olduğu için kentsel mekanın oluşturulmasında eklenen her öğe mevcut dokuyla bir bütünlük oluşturmalıdır. Bu yaklaşım daha da genişletilerek koruma alanındaki her binanın yeniden kullanımında biçim, içerik ve anlam öğelerinin araştırılması koruma alnında varılmak istenen hedeflere ulaşmayı sağlayacaktır. Koruma alanlarının tasarlanmasına yönelik politikaların oluşturulmasında kentsel tasarım elemanlarının kullanılması koruma alanının tasarımını kolaylaştıracaktır. Kentsel tasarım elemanları form, doku, yüzey ve zamandır. Bir koruma alanında biçim yalnızca dış görünüş değil aynı zamanda strüktürü de içerir. Koruma alanına yüklediğimiz her objenin biçimi vardır. Biçim yerel karakteristiklerden etkilenmelidir ve o bölgeye uyumlu olmalıdır. Form ile işlevi arasındaki ilişki iyice düşünülmelidir.

Koruma alanlarının tasarlanması konusu kentsel tasarım düşüncesi içinde ayrı bir yer tutmaktadır. Tarihi alanlar bağlamında oluşturulacak rehberler ve kentsel tasarım ölçütleri tasarım politikaları içinde farklı bir yer almaktadır. Koruma anlamı itibariyle kent formu içerisinde bazı öğelerin korunarak sunulmasını içerdiği gibi bazı öğelerin değiştirilmesini veya kaldırılmasını içermektedir. Bu değişiklerin oluşturduğu tasarlamadaki ayrım koruma alanlarının orijinal şekline yakın bir biçimde tasarlanmasını içermektedir. Öyleyse temel sorunsal kentin gelişimi içerisinde koruma alanlarının değerlendirilip kullanılmasının yanında kentin hızlı değişimi ve yoğunluğu içinde korunmasıdır. Kısaca temel problem koruma ve kullanma yaklaşımındaki dengenin sağlanmasıdır. Burada temel prensipler yerel özelliklerin

karakteristiği, kimliği ve yarattığı mekan hissinin en az düzeyde bozulmasıdır. Fakat özellikle bazı koruma alanlarında sorun korumaya dayalı tasarlama amaçlarının tam olarak belirlenememesidir. Bazı koruma alanlarında koruma temel yaklaşım olurken bazılarında bu gözlenemeyebilir. Öyleyse koruma alanlarına yaklaşımda ayrıca kültürel mirasa bir saygı ve detaylı düşünce sistematiği geliştirilmelidir. Bu kültürel değerleri korumanın dışında yapılaşmış çevreyle uyumlu yapıların yapılması zorunluluk teşkil eder ve buna bağlı kentsel tasarım çalışmaları bir gerekliliktir. Kısaca "İyi bir tasarım uygulamadaki bina tasarımı, enerji, gün ışığı, binaları birbiri üzerine gölge atmaması ve mikro klimatik mekan tasarımı, drenaj, ulaşım, erişebilirlik başlıklarıyla olduğu kadar görünüşün niteliği konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuları çevresel, yerel veriler ve kültürel yaşam etkileriyle zenginleştirerek mekan organizasyonu oluşturulmaktadır. Fakat kentin tarihi çevresi ve koruma bölgelerinde bu yaklaşım ister istemez değişmektedir. Daha geleneksel yaklaşımlar, geleneksel dokudaki formlara uyma ve kullanılan malzeme açısından bulunduğu bölgeyle benzer öğeler ve tarihsel anlamı taşıyacak ve bozmayacak tasarımlar oluşturma zorunluluğu ortaya çıkar" (http://www.wiganmbc.gov.uk./).

Kent planlama çalışması üst ölçekten alt ölçeğe kadar bir bütünlük içermektedir. Fakat kentin farklı bölgelerinde o bölgenin taşıdığı özelliklerden dolayı farklı ölçeklerde tarif edici planlama çalışmaları ve çizimler gereklidir. Kentte planlama açısından bütüncüllüğü sağlamak kolay olmayabilir. Çünkü aslında kente planlama çalışmalarıyla yüklenen vizyonlar bir planlama çalışması altında olmalıdır. Fakat kentte her farklı fonksiyonel ya da fiziksel çeşitlenmenin olduğu alan için ayrı plan yapılması kentin vizyonunun da tam olarak belirlenmesini engelleyecektir.

4.1 Kentsel Koruma Alanlarında Kentsel Tasarım Ölçütlerinin Kullanılmasına İlişkin Örnekler

Kentsel koruma alanlarında kentsel tasarım ölçütlerinin kullanılmasına ilişkin örnekler kent bütününden başlayarak bir koruma alanına yaklaşımın bir kent vizyonu içerisinde değerlendirilmesiyle başlayarak altbölgelerin belirlenmesi, sınır tespitleri ve giderek mekan

oluşumlarının incelenerek mimari ürünlere doğru bir bütünlük içerisinde şekil ve şemalarla anlatımından oluşmaktadır.

Şekil 4.2'de Chelmsford kenti için yapılan planda birbirlerine göre farklı nitelik ve özellik gösteren alanlar için tek bir plan altında farklı detaylarda plan çalışmalarının sürdürülmesi görülmektedir.

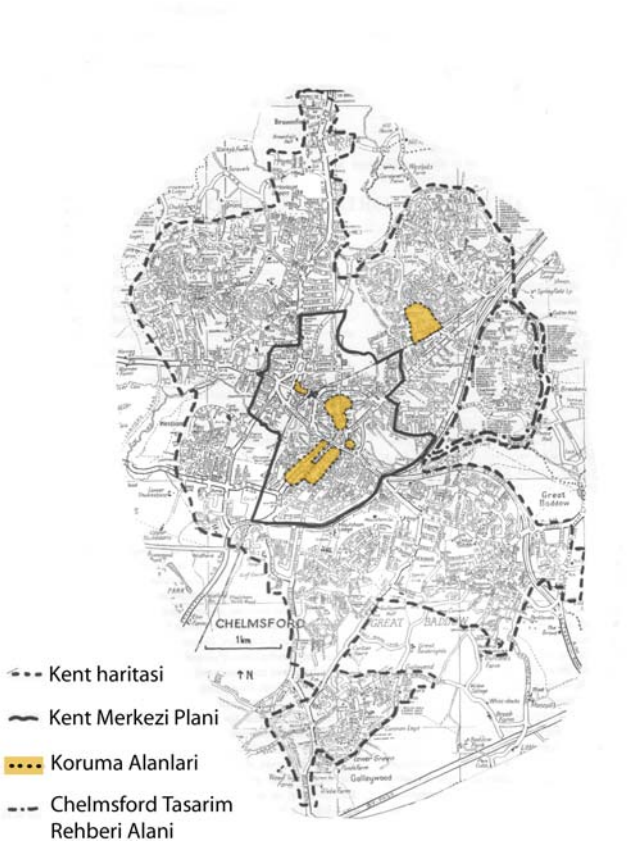

Şekil 4.2 Chelmsford kent planı ve kentsel koruma alanları

Kaynak: Hall, 1996

Yukarıdaki örnekte Chelmsford kentinin planı ile birlikte koruma ve tasarım altbölgeleri gösterilmiştir. Kentsel koruma alanları kent içinde ayrıca belirtilmiştir. Fakat aşağıdaki şekil incelendiğinde görüldüğü üzere kent içinde her bir altbölge alanı için bir numara ve bu numaraya bağlı bir tasarım rehberi ve çözüm önerileri getirilmiştir. Plan bir bütün, kent için öngörülen vizyon aynı fakat altbölge fiziksel yerleşme karakterleri ayrı tutulmuştur. Böylece kentsel sistemin bütünlüğü bozulmamıştır. Şekil 4.3'de Chelmsford kentinde alt tasarım

bölgeleri görülmektedir. Her alt tasarım bölgesi numaralandırılarak yerel nitelik ve özellikleri gözönünde tutularak planlama sistemine dahil edilmiştir.

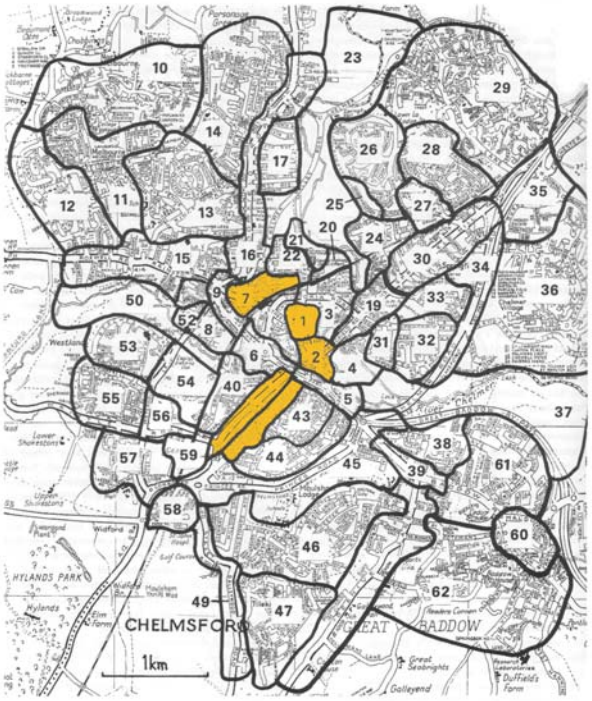

Şekil 4.3 Chelmsford kenti alt tasarım bölgeleri

Kaynak: Hall, 1996

Her altbölge için ayrı olarak yapı adası bazına kadar ve yapıların genel yapılış tarzlarını tarif edici çizimleriyle beraber olan bir plan sistematiği oluşturulmuştur. Korumada temel amaç tarihi fiziksel çevrenin öneminin etkilerinin tekrar keşfedilerek değerinin arttırılması ve kamu için değerinin yükseltilmesidir. Bu aşamada kentsel tasarım ölçütlerinin koruma alanı için tekrar değerlendirilmesi gereklidir. Çünkü koruma alanı daha önceden yapılaşmış çevreye sahip olmasının yanı sıra, içerdiği kültürel değerlerle beraber özgün bir koruma anlayışı gerektirmektedir. Kısaca kentsel koruma alanlarında kentsel tasarım ölçütlerine değinmeden önce Chelmsford kenti bütününde altbölgelerde oluşturulan alternatiflerin değerlendirilmesi gereklidir.

1990'da başlayan Chelmsford kentsel tasarım çalışmasının amacı kentin farklı bölgelerini farklı derecelerle ve yöntemlerle yorumlayarak tasarlamaktır. Bu çalışma özel tasarım düşünceleri içinden bir tane hedef seçmemiştir. Kısaca alan için çeşitli rehberler ön görülmüştür. Standart hedefler ve ölçütler içinden alternatif modeller oluşturulmuştur. Böylece her altbölge için uygulanabilecek senaryolar oluşturulmuştur. Kentin tek olan vizyonu içinde fiziksel yapıdaki çeşitlenmeyi sağlamak ve koruyarak sürdürmek istenmiştir. Yapılan tez çalışmasıyla uyumu açısından 1930'lu yılların yapım stiline sahip "The Avenues" bölgesi için yapılan tasarım rehberi kentsel tasarım ve kentsel koruma ilişkisine değinmesi açısından oluşturulan altbölge çalışmasına değinmek önemlidir. Bu bölge şekil ve stil açısından döneminin tipik bir örneğidir. Yerleşme şekline kısaca değinmek gerekirse, yarı ayrı konutlar, uzun ve büyük arka bahçe, düzgün yol dokusu ve seri halde bina hat çizgisini koruyan değişmez bina grupları ile peyzajının oluşturduğu bir bütünsellik içermektedir. Bu yapısıyla "The Avenues" bölgesi korunmaya değer bir bölgedir.

Şekil 4.4 Chelmsford kenti koruma altbölge sınırı

Kaynak: Hall, 1996

Şekil 4.4'de "The Avenues" bölgesinin kentsel tasarım altbölge sınırı ile birlikte yerleşim

düzeni görülmektedir. Yerleşim düzeni, arka bahçeler, sokak yapısı ile önemli bir koruma alanıdır. Şekilde dikkati çeken ikinci önemli bir konu da proje sınırlarının belirlenirken sokak, parsel ve yapı ilişkisinin gözetilerek belirlenmiş olmasıdır. Burada devamlılık ölçütünün sağlanması ve kamu-özel alan ilişkisinin tam olarak kurulması dikkati çekmektedir. Şekil 4.5 ile "The Avenues" bölgesinin mimari açıdan bina yapım dönemleri incelenmiştir.

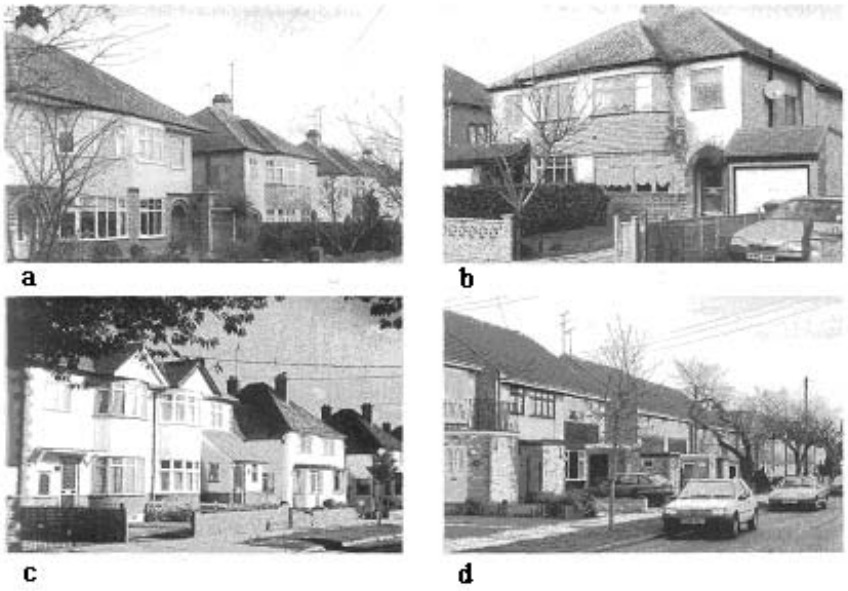

Şekil 4.5 Chelmsford koruma altbölgesi dönemsel olarak bina fotoğrafları

Kaynak: Hall, 1996

Şekil 4.5'de 'a' ile gösterilen fotoğraf sokak, peyzaj ve konut görünüşünün orijinal olduğu ve büyük bir oranda korunarak 1930'lu yılların stilini taşıyan konut örneklerini göstermektedir. Şekilde 'b' ile gösterilen fotoğrafta form ve şekil açısından 1930'lu yılların stilinin korunduğu fakat orijinal detaylarını kaybetmiş bir konut görülmektedir. Şekilde 'c' ile gösterilen fotoğraf 1930'lu yılların yapı tarzına uygun olmadan ve o stile saygı göstermeden yapılan değişikliklerin olduğu yapıları göstermektedir. Şekilde 'd' ile gösterilen fotoğraf 1970'li yılların bir sıra evini göstermektedir. Bu evler çok az sayıda orijinalleri ile değiştirilmiştir. Bu evler orijinal binaların yükseklik, şekil bina hat çizgisi, hacim ve ön taraftaki yoluyla benzerlikler göstermektedir. Fakat stil değil aynı zamanda çatı şekli, ön bahçeye açılan ön bahçe ve diğer detaylarda tamamen orijinalinden farklılaşmaktadır.

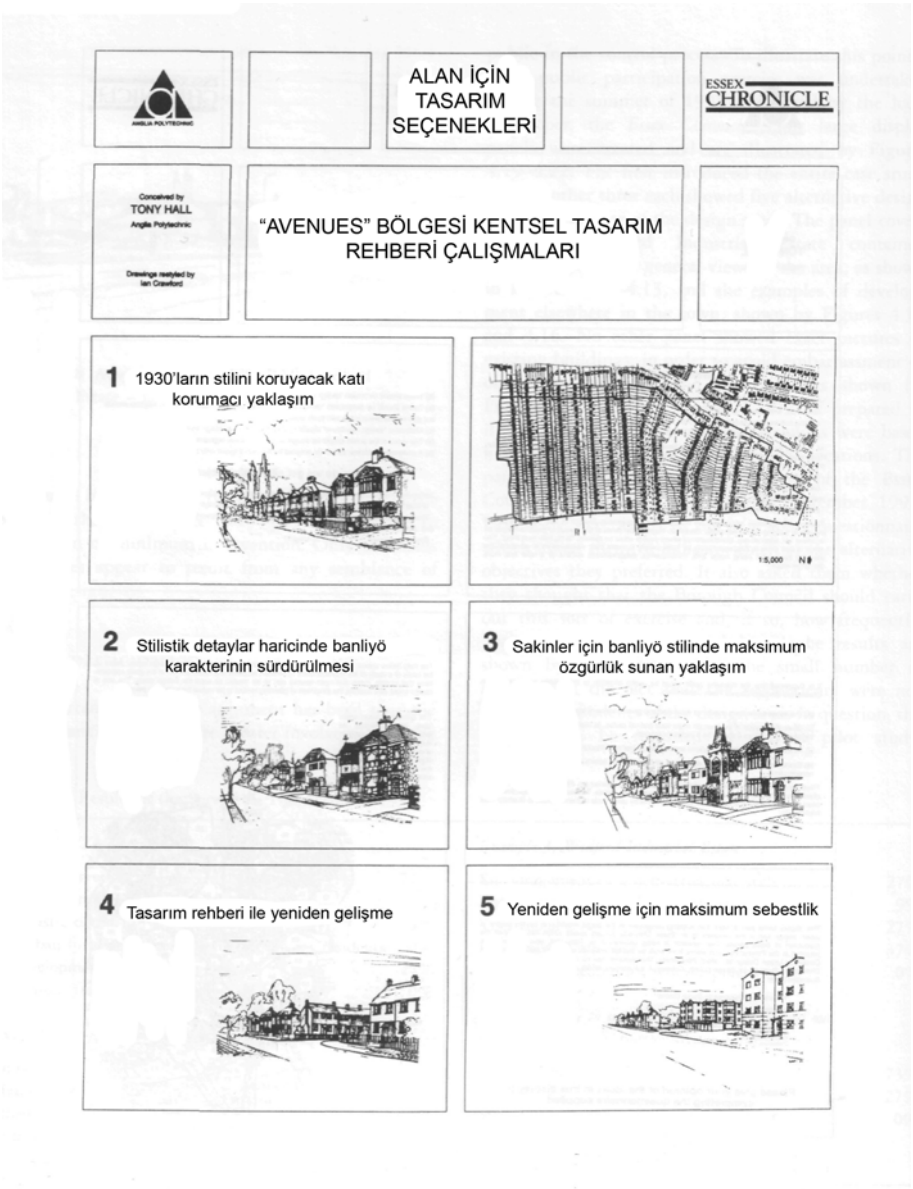

Şekil 4.6 Chelmsford koruma bölgesi tasarım rehberi çalışmaları

Hall, 1996

Şekil 4.6'da Chelmsford kenti "The Avenues" altbölgesi kentsel tasarım çalışmalarından örnekler görülmektedir. Bu bölge için beş ayrı senaryo ve bu senaryolara bağlı olarak gelişmeyi gösteren çizimler sunulmuştur. Bu çizimler dahilinde yerleşme alanına müdahale derecesine göre korumacı yaklaşımlardan uygulamada daha serbest yaklaşımlara göre fizik mekanın şekillenmesi gösterilmiştir. Beş ayrı yaklaşım sunulmuştur bunlar:

- “1930’ların stilini koruyacak katı korumacı yaklaşım
- Stilistik detayların haricinde benliği karakterinin korunduğu yaklaş[redacted]

Şekil 4.7 gözönünde tutularak fonksiyon, bu fonksiyonların yarattığı etki bir sonraki aşamada bu kararların üçüncü boyutta yarattığı etki ve mekan oluşumları görülebilecektir. Uygulamaya geçilmeden önce yaratılan etki de görülecektir.

Planlama ile alınan kararlar sonrasında altbölgelerin planlama ile bütünlüğünün sağlanmasını ve kentsel tasarım ile bütünleşmesini destekleyen kentsel tasarım kriterlerinin üzerinde durulmalıdır. Çünkü kentsel sit alanları farklı bir yaklaşım bütünü gerektirmektedir. Aynı zamanda bölüm 2 ve 3'te bahsedilen ölçütleri sınırlayan belli olgular vardır.

CABE'nin belirlemiş olduğu ölçütler koruma alanlarında ve sit alanlarında biraz farklı bir süreçten geçmektedir. Sit alanının özgün niteliğinden dolayı kentsel tasarım ölçütleri daha korumacı yaklaşımla değerlendirilmelidirler. Bu sınırlayıcılar ve gereklilikler çerçevesinde kentsel tasarım ölçütlerinin değerlendirilmesi gerekirse:

Karakter: Karakter kentsel tasarımda olduğu gibi kentsel korumada da en önemli öğelerdendir. Bir koruma alanında karakter öne çıkan öğedir. Koruma düşüncesinin de temelinde de karakter öğesi yer almaktadır. Bir alanın sit alanı ilan edilmesinde taşıdığı kültürel, morfolojik değerler karakterin oluşmasında önem kazanmaktadır. Koruma alanlarında kentsel tasarım çalışmalarında temel hedef koruma alanının karakterinin bozulmamasıdır. Bu bağlamda kentsel yapının sokak dokuları korunmalı, kentsel dokunun bina yoğunlukları dikkate alınmalı, kentsel peyzaj ve siluetin korunmasına yönelik kararların verilmesi gereklidir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda bina yükseklikleri, hacimleri ve derinlikleri konusunda hassas olunmalıdır. Sokak ve kent siluetinde yeni yapılacak binalarda yükseklik, hacim ve derinliklerde yerel karakteri oluşturan öğelerin niteliklerini aşmaması önemli bir aşamadır. Bu çalışmalar parsel boyutunda da devam ettirilmelidir. Dış görünüş ise koruma alanlarında tasarım çalışmalarında bir başka önemli hedeftir. Dış görünüşte yapılan kentsel tasarım çalışmaları kültürel mirasın dönemine saygı, cephede doluluk, boşluk, proporsiyon ve ölçek gibi kentsel tasarım öğelerinin uyumu sağlandığı gibi, korunacak ya da değiştirilecek cephe önerileri ile kentsel peyzaj öğelerinin devamlılığı da sağlanmış olur. Karakter konusunda önemli bir diğer konu da koruma alnın karakterini yansıtan ve yerel malzemelerin tasarımda kullanılmasının sağlanmasıdır.

Devamlılık ve Tanımlılık: Devamlılık ve tanımlılık koruma alanında özel, yarı kamusal ve kamusal alanların net olarak tanımlanmasıdır. Bu anlayışla belli mimari karakteristikteki öğelerin devam eden bir bütünlükte birbiriyle uyumunun oluşturulmasıdır. Koruma alanlarının daha önceden yerleşilmiş alanlar olması ile birlikte mevcuttaki binaları koruma zorunluluğu olması mevcut yapılara yeni yapılacak binaların uyumlu olma zorunluluğunu da belirler. Devamlılık ve tanımlılık ölçütünde kentsel gelişme alanlarından farklı olarak bina hat çizgileri, bina girişleri, ön arka ve yan bahçeleri, bina yükseklikleri daha önceden belli olduğundan ve yapılacak kentsel tasarım çalışmasında bu verilere uyma zorunluluğu olduğundan alanın yeniden tasarlanması değil mevcuttaki durumun iyileştirilmesi çalışmaları yapılmalıdır. Bu iyileştirme çalışmalarına alanın karakteristiği eklenir. Fakat tanımlılık konusunda sokak, ara geçişler, arkadlar ve meydanlarla siluetin devam ettirilmesi zorunludur. Buna bağlı öğe eklenebilir ya da çıkarılabilir. Devamlılık ve tanımlılıkta en önemli kısıtlayıcılardan birisi de mülkiyet durumudur. Koruma alanlarında kentin gelişme alanlarındaki gibi 18. madde uygulaması yapmak kolay değildir. Mülkiyetin çok hisseli olması ve parselleri küçük olması bu konudaki en büyük kısıtlayıcılardır.

Kamusal Alanların Niteliği: Kamusal alanların niteliği hem kent mobilyalarının niteliğine hem de sokaklar, parklar, meydanların iyi olarak tasarlanmasına bağlıdır. İyi tasarlanmış kamusal alanlara sahip koruma alanı kullanıcı memnuniyetini arttırdığı tarihi dokunun korunmasına olan ilgiyi de arttıracaktır. Aynı zamanda gözden uzak olmayı engelleyeceği için tarihi dokunun da köhnemesini engelleyecektir. Kamusal açık alanların tasarlanması ile kullanılan ağaç, peyzaj elemanları, su aktivitelerinin kullanıldığı havuzlar, kentsel açık alanlar ve meydanlar, sokaklar ve yer örtücü malzemeler mikroklima ortamı oluşturarak koruma alanın doğal olarak yıpranması sürecini de önleyecektir.

Uyarlanabilirlik: Uyarlanabilirlik bir alanın mevcut ve gelecekteki koşullara ve değişikliklere uyum sağlayabilmesidir. Uyarlanabilirlik tarihi dokuda en kısıtlayıcı öğelerden biridir. Tarihi dokunun yerleşilmiş alan olma karakteri, parsel büyüklüklerinin belli olması, kültürel mirasın kültürel ve morfolojik değerler taşıması en önemli kısıtlayıcılardır. Koruma alanına yönelik bir kentsel tasarım çalışmasında fonksiyonel değişime koruma alanı uyarlanamayabilir. Örneğin konut ağırlıklı bir kentsel sit alanında otel yapmak mümkün olmayabilir, turizme yönelik konaklama hizmetini pansiyonlarla karşılamak zorunda

kalınabilir. Ya da ticarete yönelik bir fonksiyonel değişimde koruma alanı iş hanı ya da perakende ticarete cevap veremeyebilir. Bu konuda uyarlanabilirlik küçük bürolarla sağlanabilir. Kısaca hem parsel büyüklükleri hem de mimari öğeler ve alanın karakteri her türlü değişime açık değildir. Aynı zamanda tarihi dokuda yeni yapılacak binanın fonksiyonu ve biçimi de mevcut dokuya uymalıdır ve tarihi dokuya uyarlanabilir olmalıdır.

Çeşitlilik ve Farklılık: Çeşitlilik ve farklılık kentsel koruma alanlarının tasarlanmasında sınırlayıcı öğelerden biridir. Çeşitlilik ve farklılık birden farklı fonksiyonun bir alanda beraber etkileşim içerisinde olmasıdır. Bu çeşitlilik mimari zenginliği beraberinde getireceği gibi farklı sosyal tabakadan insanların birarada olmasından dolayı sosyal etkileşimin de arttığı alanlar olacaktır. Fakat tarihi dokudaki tasarım çalışmalarında çeşitli fonksiyonların birarada olması her zaman birbirini destekler nitelikte olmayabilir. Koruma alanı da çeşitli fonksiyonların birarada kullanılmasına yönelik fiziksel çevre sunmayabilir.

Ulaşımda Kolaylık: Ulaşımda kolaylık kentsel koruma alanlarının tasarlanmasında en önemli konulardan birisidir. Kent bütününden koparılmış ve kolaylıkla ulaşılamayan sit alanları giderek yok olmaya ve kaybolmaya mahkûmdur. Tarihi dokunun ulaşımı sözkonusu olduğunda hem tarihi doku içerisinde ulaşım hem de kent bütünüyle olan ulaşım akla gelmelidir. Genellikle yaya ölçeğinde ulaşımı sunan tarihi dokuda sadece yayalaştırma projeleri düşünülmemelidir. Yayalaştırma projeleri tarihi dokunun çekiciliğini arttırmada önemli bir faktördür fakat tek başına yeterli değildir. Diğer ulaşım türleriyle de özellikle tramvay, metro gibi raylı sistemlerle desteklenmelidir.

Okunabilirlik: Okunabilirlik kentsel sit alanlarında en gerekli ölçütlerden birisidir. Kentin bölgeler, nirengi noktaları, toplanma ve odak noktaları, ulaşımda yaya ağırlıklı ve ulaşılabilir mekanların oluşturulması, sınırlarının belirgin olması bir tarihi bölgenin tanımlanmasında gereklidir. Bu yolla sit alanının okunabilirliği arttırılacağı gibi daha nitelikli ve imaja sahip bir sit alanın oluşmasına yardımcı olunacaktır.

Koruma alanının sınırlarının belirlenmesiyle başlayan tasarım sürecinde yerel anlamın ortaya çıkarılmasında bir dizi yaklaşımlar bütünü elde etmek mümkündür. Bu yaklaşımlar kentsel

tasarımda koruma alanını değerlendirecek ve o bölgeyle ilgili tasarım ölçütlerini belirleyebilecek fikirler elde etmeyi sağlayacaktır. Aşağıdaki örneklerle yaklaşımlar bütününü görebilmek mümkün olabilecektir. Aşağıdaki örnekler kuramsal anlatılan kısmın uygulamalarıyla örnek gösterilmesinden oluşmaktadır. Verilen örnekler uygulamada yapılması gereken kesin sonuçlar değil tasarımcıyı yönlendirmeyi ve koruma alanları üzerinde düşünmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 4.8 Chelmsford kenti özelinde alt tasarım bölgesi sınırının belirlenmesini içermektedir. Bu çalışma plan yapımında bir başlangıç olarak sokak dokusunun korunmasında önemli bir örnektir. Aldığı karar bakımından sınırı sokaktan geçirmemekte bu şekilde sokağa siluet veren her iki cephe birlikte değerlendirilebilmektedir.

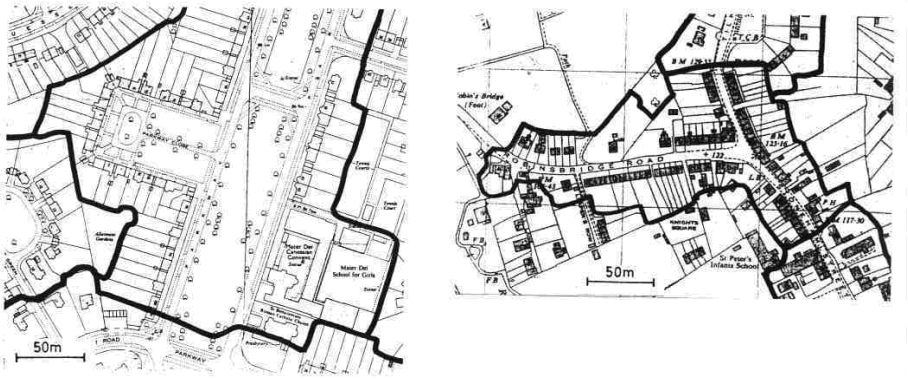

Şekil 4.8 Kentsel koruma alanında sınır irdelemesi Chelmsford örneği

Kaynak: Hall, 1996

Şekil 4.8 kentsel tasarım bölgesinin sınırı dikkat çekicidir. Kentsel tasarım bölgesinin sınırı binaların parsellerinin arka bahçe sınırından geçmektedir. Bu yaklaşımla binanın bütün çevresi, özel, yarı kamusal, kamusal alan ve binaların yolla olan ilişkisi bir bütünlük içinde ele alınabilmektedir. Bu yaklaşımla tarihi dokuda tasarım ve verilen kararlar bir bütünlük içinde ve tarihi dokuya saygıyla ele alınabilmektedir. Sınır olarak yolun kabul edildiği durumlarda sınır içinde kalan koruma alanındaki binalar imar hakları açısından hemen yolun karşısındaki binalara nazaran daha çok kısıtlanmakta ve kişilerin korumaya olan istekleri azalmaktadır.

Ayrıca bu yaklaşım kentsel tasarım açısından önem teşkil eden sokak, meydan, bina ve kamusal alanların bir bütünlük içinde ele alınmasını sağlamaktadır. Plan sınırıyla beraber bir yerleşmenin özgünlüğünün belirlenmesinde etkili olan iki öğe vardır. Bunlardan birincisi arazi morfolojisi ve buna bağlı yerleşimin oluşturduğu doku ve düzendir.

Fakat bir yerleşime özgünlüğü sadece arazi formu ve yerleşim özellikleri ve buna bağlı doku oluşumu sağlamaz. Aynı zamanda doğal peyzaj, bina ilişkileri ve kentsel siluette yerleşime karakter katan niteliklerdir. Şekil 4.9 bu oluşuma önemli örneklerdendir.

Şekil 4.9 Tarihi çevre ve doğal peyzaj ilişkisi

Kaynak: Raynsford ve Lipton, 2000

Karakter bir sit alanı için birincil koruma nedenlerindendir. Bazı tarihi çevreler mimari ve özgün ve yerel değerlerinin yanında doğal peyzajları ve arazinin formuna göre yerleşimi ile de bir bütünlük oluşturmaktadır. Korumada amaç yalnızca kültürel varlıkları değil bu kültürel varlıklarla beraber doğal varlıkların da korunması ve devam ettirilmesidir. Şekil 4.9'daki örnekte tarihi çevre mimari karakteristiği yanında doğal peyzaj ile de uyumludur. Öyleyse bu tür alanlarda geliştirilecek stratejilerde doğal varlıklar tarihi çevre ile birlikte bütünlük içinde ele alınmalıdır. Bu doğal peyzaj ile birlikte tarihi çevrede oluşan silueti korumada yeni yapılan bina önem kazanmaktadır. Şekil 4.10'da tarihi çevre ve doğal peyzajı ile uyum sağlamış olan dokuda yeni bir bina için hacim, yükseklik ve genişlik denemesi görülmektedir.

Şekil 4.10 Kentsel koruma alanlarında siluet çalışması hacim, yükseklik, genişlik

Kaynak: Raynsford ve Lipton, 2000

Karakter ölçütünün sit alanında devam ettirilmesinde bina hacim, yükseklik ve derinlik kontrolünün büyük önemi vardır. Bina hacim, yükseklik ve derinliğin kentsel peyzaja ve siluete çok önemli etkileri vardır. Bina hacim, yükseklik ve derinlik kontrolü aynı zamanda nirengi noktaları olarak nitelendirilen önemli yapıların etkilerini kaybetmemeyi sağlar. Böylece sit alanının karakteriyle beraber okunabilirliğinin sürdürülmesi sağlanır. Bu yaklaşım giderek üçüncü boyutta tarihi çevreyle uyumlu bina ve mekanların oluşturulmasına yardımcı olur. Yukarıdaki örnekte tarihi dokuya eklenen bir binanın hacimsel ve yükseklik açısından değerlendirilmesi görülmektedir. Şekil 4.10'daki ilk iki örnekte hacim ve yükseklik açısından tarihi kule kentsel peyzaj ve siluetteki etkilerini kaybetmektedir. Yerel özgünlüğün ortaya koyulduğu ve siluet ve dokuyla beraber okunabilirliğin arttığı, karakterin ön plana çıktığı koruma alanlarında açık alanların niteliği giderek kentsel korumada kentsel tasarım ölçütleri açısından önem kazanmaktadır. Şekil 4.11 ile düzenlenmiş bir kamusal açık alanın kullanıcıyla nasıl şekillendiği görülmektedir.

Şekil 4.11 Kamusal açık alanlar ve kullanıcı ilişkisi

Kaynak: Raynsford ve Lipton, 2000

Kamusal açık alanların niteliği bir tarihi çevrenin korunması için çok önemlidir. Kamusal alanların niteliğinin artması kentlinin tarihi çevreyi kullanma, tarihi çevreyi koruma ve tarihi çevrenin korunması için bilinçli olmasını arttıracaktır. Daha çok kullanılan ve kentsel estetik açıdan güzel olan tarihi çevrenin ekonomik değerinin artmasını sağlayacağından tarihi çevrenin sürdürülmesini de kolaylaştıracaktır. Yukarıdaki örnekte bir meydan düzenlemesi görülmektedir. Görüldüğü üzere meydan düzenlemesi bu alanın daha çok kullanıcı tarafından kullanılmasıyla sonuçlandığı gibi tarihi çevrenin gözden uzak, kullanılmayan ve çöküntü yerleşmeler olmasını da önleyecektir. Aynı zamanda kamusal açık alanların düzenlenmesi her gün kullanılan bir mekan olarak bu mekanlara olan dikkat çekmeyi kolaylaştıracak ve insanların korumaya olan duyarlılığını da arttıracaktır. Kamusal mekanların düzenlenmesi kadar kamusal açık mekanların, sokak oluşumlarıyla bina yükseklik ilişkisi giderek önem kazanmaktadır. Şekil 4.12 ile sokak oluşumunun bina yüksekliği ile ilişkisi tarif edilmektedir.

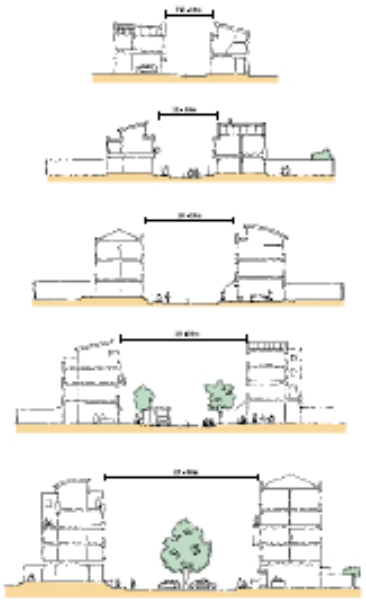

Şekil 4.12 Bina yüksekliği sokak ilişkisi

Kaynak: Raynsford ve Lipton, 2000

Devamlılık ve tanımlılık konusunda sokağı bina yüksekliği ile tanımlamak önemlidir. Bina yüksekliği devamlılık ve tanımlılığı sağladığı gibi sit alanı içerisinde korunması gerekli tescilli binalarının da rantının artıp azalmasında ve dolayısı ile korunmasında ve karakterin devamlılığında da önemlidir. Şekildeki örnekte ise bina yüksekliğinin sokak genişliği ile olan ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Dikkat edilmesi gereken özellik binaların insan ölçeğini aşmamasıdır. Bina yüksekliği arttıkça sokak genişliği de artmaktadır. Binanın yüksekliğinin olumsuz yarattığı etkinin azaltılmasına yönelik son örnekte teras çatı örneği kullanılmıştır. Devamlılık ve tanımlılık ölçütü aynı zamanda giderek mülkiyet durumunun tanımlanması ve bu yöndeki mekan oluşumlarıyla da bütünleşir. Şekil 4.13 mülkiyet durumuna göre kamusal, yarı kamusal ve özel alanların tariflenmesini içermektedir.

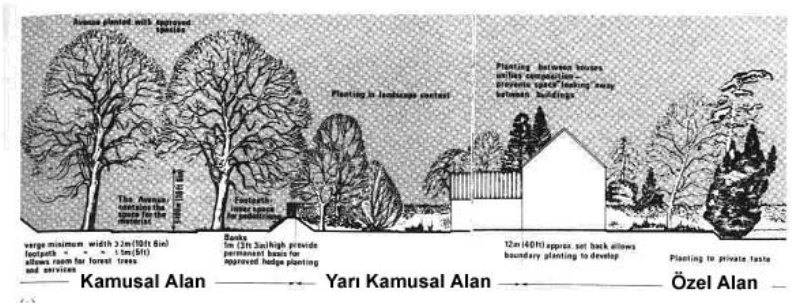

Şekil 4.13 Özel, yarı kamusal, kamusal mekan

Kaynak: Hall, 1996

Özel, yarı kamusal ve kamusal alanların oluşturduğu bütünlük kentsel mekanın daha kullanılır olmasını ve daha tanımlı olmasını sağlar. Tasarımda müdahale alanımızı belirlediği gibi kullanıcının memnuniyeti de sağlanır. Özel, yarı kamusal ve kamusal alanların tasarımda net olarak belirlenmesi tarihi çevrede doluluk boşluk, bina-bina ve bina yol ilişkisinin de tarif edilmesini sağlayacaktır. Tarihi dokunun daha çok yerleşik alanlardan meydana geldiği gözönünde tutulursa mevcut mülkiyet dokusunun da net ayrımının yapılması kolaylaşacaktır. Mülkiyet durumuna göre oluşan tanımlılık giderek sokak dokusunun da bir düzen içinde oluşmasına yardımcı olur. Şekil 4.14 ile mülkiyet durumuna göre sokak oluşumu görülmektedir.

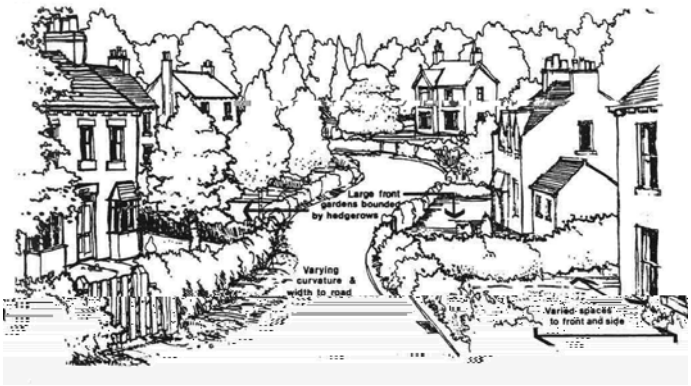

Şekil 4.14 Özel, yarı kamusal ve kamusal mekan ile sokak oluşumu

Kaynak: Hall, 1996

Şekil 4.14'de özel, yarı kamusal ve kamusal alanların ayrımının net yapıldığı görülmektedir. Sınırlayıcı çit elemanlar tarihi bina ve aradaki boşluklar anlamlı bir düzen meydana getirmektedir.

Tarihi çevrenin korunmasında önemli bir ölçütte ulaşımın sağlanmasıdır. Ulaşım politikalarıyla desteklenmeyen bir tarihi çevre unutulmaya ve erişilememeye mahkumdur. Tarihi çevrede ulaşımda kolaylık ile söz edilen hem kentin diğer bölgeleriyle olan ulaşımı hem de tarihi çevrenin kendi içinde sağladığı ulaşımdır. Tarihi çevrenin ulaşımla desteklenmesi entegre bir ulaşım sistemi ile mümkün olabilecektir. Bu konuda hem raylı sistemlere hem de karayolu ve varsa deniz yolu ulaşımıyla ulaşılabilirliğinin arttırılması politikaları birbirlerini izlemelidir. Bu kentle bütünleşme tarihi çevre içinde çalışan raylı sistemlerle, vapur vb ile desteklenmeli, yaya ile olan ilişkiler arttırılmalıdır. Bu konuda yaya ulaşım aksları ve yayalaştırılmış yollar önem kazanmaktadır. Şekil 4.15 ile tarihi çevrenin kentte olan bütünleşmesinde seyahat sıklıkları ve tarihi çevrenin kullanımını göstermektedir.

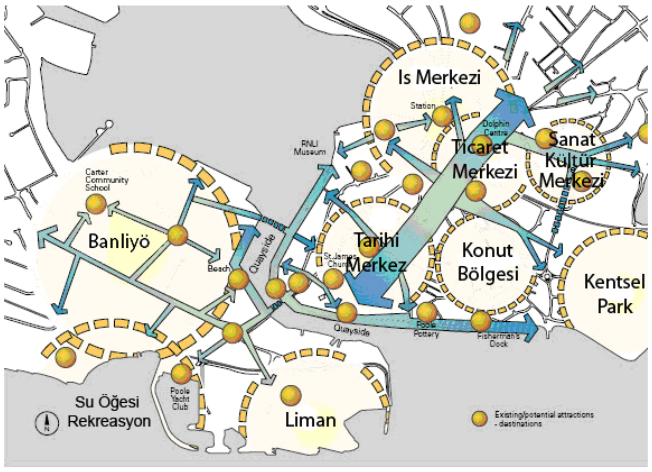

Şekil 4.15 Tarihi merkez ulaşım ilişkisi

Kaynak: Carmona, 2000

Ulaşımda kolaylık yaya-taşıt ilişkisinin düzenlenmesini sağladığı gibi, yaya ölçeğinde ulaşım ve yaşam sunan tarihi çevreyi daha yaşanabilir kılar. Bu kullanışların tarihi dokuda uygulamasını ve etkilerini hissetmek önemlidir.

Okunabilirliğin arttırılmasında siluet etkisinin kaybedilmemesi, hacim, genişlik ve yükseklik ile örnekle, arazi formu doku özellikleri ve karakterle tarihi çevrede bölgeler, kamusal alanların düzenlenmesi ile odaklar üzerinde, ulaşımda kolaylık ile yollar üzerinde durulmuştur. Tarihi çevrede sınır bu aşamada öne çıkarılmalıdır. Bu şekilde kent içinde olduğu kadar tarihi çevrede de okunabilirlik arttırılmış olur. Tarihi çevrede sınır kimi zaman doğal bir elamanla yüksekliğin bir anda arttığı alanlar, şevler gibi, kimi zaman da yapay bir elemanla büyük bir yol, yeni yapıların başlaması gibi örneklerle şekillenir. Sınır konusunda önemli bir örnek de kent sınırlarının bittiği noktalar olabilmektedir. Şekil 4.16 tarihi çevrenin yapılaşmış çevresinin biterek kırsal alanın başladığı sınır örneğini göstermektedir.

Şekil 4.16 Tarihi çevrede sınır

Kaynak: Raynsford ve Lipton, 2000

Tarihi çevrenin tasarlanmasıyla ilgili önemli bir konu da tarihi çevrede yapılacak yeni binalardır. Yeni yapılacak binalar ya da mevcut binaların biçim, formda olduğu kadar fonksiyonel olarak da tarihi çevreye uyumlu ve tarihi çevreyle uyarlanabilir olması gereklidir. Tarihi çevrede yapılacak yeni bina için mimar ve kent tasarımcısına önemli görevler düşmektedir. Fakat tarihi çevrede yeni yapılacak bir bina öncelikle tarihi çevrenin karakteristiğini bozmayacak bir saygıyla beraber tasarım içermelidir. Burada yaklaşımlar çok çeşitli olabilmektedir. Biçim malzeme ve tasarım açısından benzer tasarımlar görülebildiği gibi, tarihi çevredeki mimariden çok farklı tasarımlar da olabilmektedir. Şekil 4.17 tarihi çevrede yapılan yeni bir bina örneğidir. Bu örnekte çevreyle uyumun bina yükseklik, genişliği ile sağlanmasıdır.

Şekil 4.17 Tarihi çevrede yeni yapı

Kaynak: Cossons ve Lipton, 2001

Örneğin Şekil 4.17'deki yaklaşımda tarihi çevreden çok farklı bir anlayışla ve tamamen farklı malzeme ve renk ile yapılmış bir bina görülmektedir. Buradaki yaklaşımda yapılan mimari eser yapıldığı döneminin stil ve anlayışını taşımaktadır. Ama tarihi çevre içinde tarihi dokuyu rahatsız etmeyecek bir yaklaşım içermektedir. Aynı zamanda kentsel tasarımın elemanlarından biri olan zaman kavramına da yapıldığı dönemin mimari anlayışını taşıması açısından atıfta bulunmak da mümkün olmaktadır.

Şekil 4.18 Tarihi çevrede malzeme ile kontrast

Kaynak: Cossons ve Lipton, 2001

Şekil 4.18'deki örnekte ise tarihi çevrede yapılan yeni bir bina stil olarak tarihi çevreye benzese de malzeme ve renk açısından diğer yapılardan ayrılmaktadır. Bu binada tarihi dokudaki binaların doluluk ve boşluk oranları esas alınmıştır.

Tarihi dokuda bina yapım ve güçlendirmeyle ilgili örnekler ve bu yöndeki farklılaşmalar da önemlidir. Çünkü binaların yapımı ve güçlendirmesinde her geçen gün teknolojik ilerlemeler kaydedilmektedir. Bu yöndeki ilerlemeler zaman kavramına atıfta bulunarak ve daha ileri teknolojiler kullanılarak koruma ve buna bağlı bir tasarım çalışmasına yön verebilecektir. Şekil 4.19 tarihi dokuda özgün malzeme dışında strüktürle ilgili güncel teknolojilerin kullanılmasına örnektir.

Şekil 4.19 Tarihi çevreden farklı nitelikte malzeme kullanımı

Kaynak: Cossons ve Lipton, 2001

Bu örnek tamamen tarihi çevreden ayrılmış bir yapıda çelik strüktür ve cam cephe giydirme örneği görülmektedir. Merdiven kısmının cepheye yansıtılması cephede bir hareket kazandırmıştır ve tarihi çevreye uyumu sağlanmaya çalışılmıştır.

Eğer cam cephe iyi uygulanabilirse karşısındaki tarihi binayı cephesinde yansıtarak tarihi çevreye uyumu sağlanabilir. Bu binanın tarihi binalarla birleştiği noktalardan bir de görünüm sunmak çözümler açısından önemlidir. Bu örnekte tarihi doku içerisinde farklı mimari özelliğiyle bulunduğu alan olarak köşedeki konumuyla kentin okunabilirliğinin arttırılması

yaklaşımı görülmektedir.

Bu örneklerin hepsinde dikkat çekici olan ister modern stilde bir bina olsun, ister cam cephe olsun, isterse de mevcut dokuya uyumlu bir bina yapılmış olsun. Hacim, yükseklik ve derinliklerde tarihi çevrenin genel yapısını bozmadan ve tarihi çevreyi tamamen dikkate alarak yapılmış binalar olmasıdır. Tarihi çevrede tasarım kent tasarımcısı ile mimari tasarımı buluşturmaktadır.

Yapılan bu yeni binalar tarihi çevredeki binaların üzerinde onları bastıracak şekilde bir tasarımı içermemektedir. Tarihi dokuda uyarlanabilirlik aynı zamanda fonksiyonel olarak da çevresiyle ve tarihi dokunun özelliklerine uygun olmalıdır.

Yerel çeşitlilikler ve farklılıkların dikkate alındığı bu yaklaşımlarda tarihi mekanın korunmasının ve kullanılmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu özellikler tarihi alanın tasarlanmasında verileri oluşturmakla beraber tarihi alanın daha okunaklı olmasını da sağlamış olur. Çeşitlilik ve farklılık ölçütü aynı zamanda bina ve alansal olarak fonksiyonel çeşitliliği de içermektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde çeşitliliği aynı zamanda fonksiyonun forma etkisi olarak da düşünmek gereklidir.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde tarihi alanlara üst yaklaşımı oluşturmada müdahalenin derecesinin belirlenmesi önemli rol oynamaktadır. Üst politikaların oluşturulmasında genel itibariyle üç türlü yaklaşımdan bahsetmek mümkündür.

a) Her parçanın tamamıyla korunması, karakteri sağlayan ve tarihi niteliğin mutlak koruma yaklaşımıyla değerlendirilmesi

b) Her özel binanın korunması, sokağın düzeni ve ana peyzaj özellikleri ve cephelerin korunması, binalarla mekanların birlikte korunmasını içeren yaklaşım

c) Yeni formların ve var olan binaların yenileriyle değiştirilmesini içeren yaklaşım

Bu yaklaşımlar çerçevesinde korumaya yönelik politikaların oluşturulmasında yeniden kullanmaya yönelik çalışmalar önemlidir. Yeniden kullanmaya yönelik stratejiler tarihi bölgelerde sosyal değişimi ve ekonomik açıdan bir değer artışını beraberinde getirir. Temel problemlerden biri de korumaya değer eski binaların korunması tarihi ve mimari değeri için mi? Yoksa ekonomik değerine yönelik bir koruma anlayışını içermektedir. Bu sorunsal önemlidir çünkü bu yaklaşımlar korumada müdahale biçim ve derecesini belirleyecektir.

4.2 Bölüm Sonucu

Kentsel sit alanlarında kentsel tasarım ölçütleri bir kent planlama çalışmasında kentin farklı karakterdeki bölgeleri için daha rasyonel ve o bölgenin karakterine uygun kararlar verilebilmesini sağlamaktadır. Kent içinde fonksiyonel, sosyo-ekonomik, fiziksel karakter, topoğrafik yapıda farklılaşmalar ve altbölgeler mevcut olabilir fakat kentsel sistem bir bütündür ve bu altbölgeler birbiriyle sıkı ilişki içerisindedir. Kent içinde bir bölgenin sit alanı ilan edilerek hem ayrı bir imar planı yapılması hem de kentsel işlevler açısından kentsel sistemden ayrı tutulması ve sit alanının koruma amacıyla kent bütününden soyutlanması planlamanın sit alanı için yanlış kararlar vermesine neden olabilmektedir. Oysa ki kent bir bütündür ve kentsel işlevler imar planı bütünlüğünde oluşturulmasına karşın, kentsel sit alanının bu bütünlüğün dışında tutulması Türkiye'deki tarihi kentlerin korunmasında da sorun yaratmaktadır.

Ülkemizdeki Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu çerçevesinde kentsel koruma alanlarına yönelik kentsel tasarım çalışmalarını yönlendirecek en azından bir yönlendirici çerçeve yönetmelik olmaması aynı zamanda kurulların gündeminde kentsel tasarım projeleri için karar alma sürecini de süre açısından uzatmaktadır. Aynı zamanda bu yönetmelik içinde bir koruma amaçlı imar planı lejant dilinin tarif edilmesi plancının karar verme sürecinin hızlandırılmasında yararlı bir adım olabilir. Bir sit alanının korunmasında zaman açısından hızlı karar verilmesi korumaya olan inancı arttıracağı gibi yokolmadan ya da köhnemeden de o bölgeye müdahale edilebilmesini sağlayacaktır.

Kentsel sit alanlarında aranılması gereken ölçütler, karakter, uyarlanabilirlik, ulaşımda kolaylık, çeşitlilik ve farklılık, okunabilirlik, devamlılık ve tanımlılık, kamusal alanların niteliği, bir kentsel sit alanında farklı yaklaşım gerektirmektedir çünkü bu ölçütlerin herbiri için ayrı ayrı kısıtlayıcılar vardır. Bu kısıtlayıcılar dahilinde bu ölçütlerin mekana kazandıracağı anlamlar ve plancıya sağlayacağı tasarım kolaylığı kentsel sit alanında korumaya yönelik olan çabanın iyi sonuçlar almasını sağlayacaktır.

5. KENTSEL KORUMA ve KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİNİN KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Kentsel tasarımınkoruma amaçlı

Tokat ili Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde Orta Karadeniz Bölümü içerisinde İç Anadolu ile geçiş bölgesinde bir ildir. Kuzeyinde Samsun, Kuzey doğusunda Ordu, Güney ve Güney doğusunda Sivas, Güney batısında Yozgat, Kuzey batısı ve Batısında Amasya İlleri yer almaktadır. Tokat ili aynı zamanda Karadeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgeleri arasında geçiş bölgesini oluşturduğundan bu çeşitlenme mimari karakterine de yansıyarak zengin bir çeşitlilik sunmaktadır.

Şekil 5.1 Tokat ilinin ülke içindeki konumu

Tokat il merkezi şehir nüfusu TÜİK'in 2000 yılı nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre nüfusu 113.100 kişidir. Yine TÜİK'in yaptığı çalışmada il merkezleri nüfus sıralamasında 81 il içerisinde 40. sıradadır. Tokat ilinde 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarında il merkezi nüfusu 83.058 kişi iken 2000 yılında nüfus 113.100 kişi olmuş ve on yıllık bir zaman dilimi içerisinde yıllık nüfus artış hızı %30,86 olarak kaydedilmiştir. Bu nüfus atış hızının il merkezleri bazında Türkiye genelinde yıllık 26,98 olduğu düşünülürse Tokat ilinde Türkiye geneline göre hızlı bir nüfus artışı olduğu söylenebilir.

Karadeniz Bölgesi'nde 1990 ile 1997 yılları arasında toplam nüfus, şehir ve köy nüfusları incelendiğinde toplam nüfusun azaldığı, şehir nüfuslarının artış gösterdiği fakat köy nüfuslarının azaldığı görülmektedir.

5.1 Karadeniz bölgesi şehir ve köy nüfusları (1980-2000)

YILLAR	TOPLAM NÜFUS	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU
1980	6225229	1749675	4475554
1990	8136984	3303663	4833321
2000	8439213	4137466	4301747

Çizelge 5.1'den anlaşılacağı üzere Karadeniz Bölgesinde köy nüfuslarında hızlı azalma Karadeniz bölgesi içinde kent merkezlerine ve bölge dışındaki yerlere göç yaşanmaktadır. Köy ve kent nüfusunun Türkiye ile karşılaştırılmasının yapılması nüfustaki hareketliliği daha net ortaya çıkaracaktır.

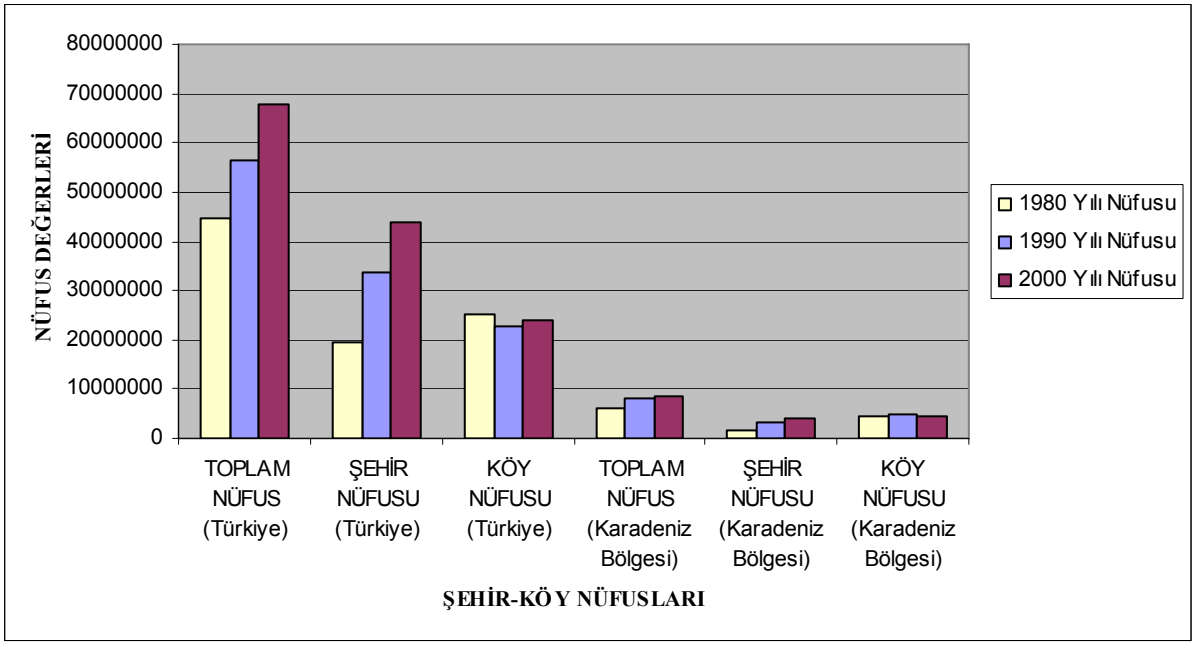

Şekil 5.2 Türkiye ve karadeniz bölgesi şehir-köy nüfusu karşılaştırması (1980-2000)

Şekil 5.2 ile Karadeniz Bölgesi'ndeki kentlerdeki nüfus artışı ve köy nüfuslarındaki azalmanın Türkiye ile aynı eğilim içinde olduğunu göstermektedir. Şekil ile köy nüfuslarında bir azalma buna karşılık şehir nüfuslarında bir artma olduğu görülmektedir. Şehir ve köy nüfuslarındaki bu artışı Tokat il merkezinde incelemek için çizelge 5.2 incelenmelidir.

5.2 Tokat il merkezi şehir ve köy nüfus değerleri (1980-2000)

YILLAR	TOPLAM MERKEZ NÜFUSU	MERKEZE BAĞLI KÖY NÜFUSU	MERKEZE BAĞLI ŞEHİR NÜFUSU
1980	127541	66686	60855
1990	150771	67713	83058
2000	174700	61600	113100

Şekil 5.2 ile ortaya çıkan sonuç Türkiye ve Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi şehir nüfusunda bir artış olduğu fakat köy nüfuslarının azaldığı görülmektedir. Tokat il merkezine bağlı nüfusun köy ve şehir nüfusu olarak değişimini çizelge 5.2 verileri ışığında daha detaylı incelemek için şekil 5.3 incelenmelidir.

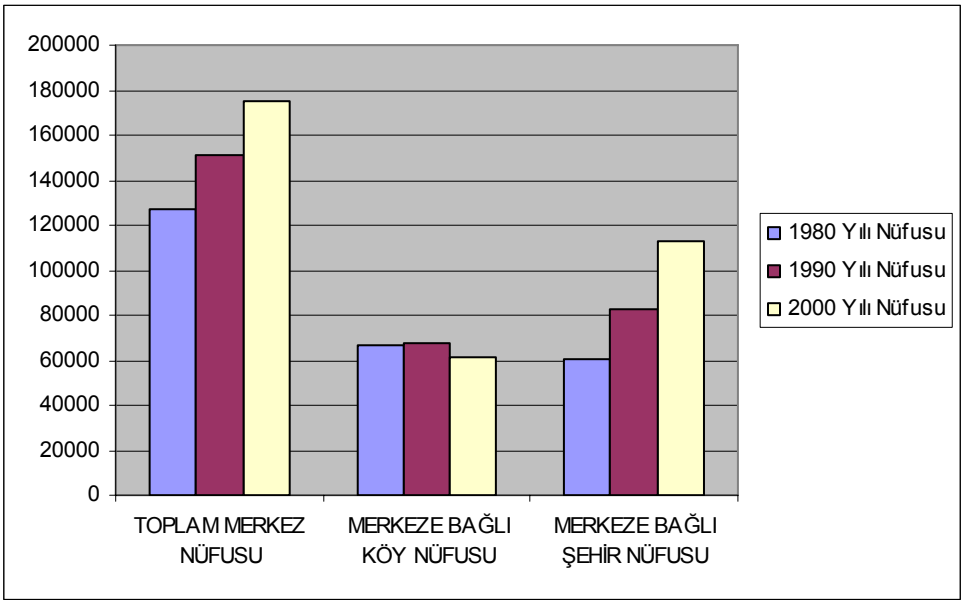

Şekil 5.3 Tokat il merkezi köy ve şehir nüfusu karşılaştırması (1980-2000)

Şekil 5.3 ile ortaya il merkez nüfusunun bir artış gösterdiği fakat köy nüfusunda bir düşüş yaşandığıdır. Kısaca kent merkezi nüfus çekmektedir. Kent merkezindeki bu nüfus artışı kente bir baskı oluşturmaktadır. Fakat nüfusun kent merkezinde artışı sit alanını ne kadar etkilemektedir bu etkiyi görmek için mahalle bazında nüfus incelenmelidir. Çizelge 5.3 Tokat sit alanı içindeki mahalle nüfus değerlerini göstermektedir. Sit alanı içerisinde yer alan mahalle ve bunların konumlarını görmek için şekil 5.4 incelenmelidir.

5.3 Tokat sit alanı mahalle nüfusları (1990-2000)

	MAHALLE İSİMLERİ				
YIILAR	Soğukpınar	Yarahmet	Kabeimescit	Camikebir	Devegörmez
1990	2470	1050	808	832	1722
2000	3949	1276	1039	894	2331

Çizelge 5.3'de 1990 yılı itibariyle nüfus incelemesi yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu 1990 yılından sonra bu dökümleri yapmıştır. Bu ayrıntıda mahalleri içerecek kaynak elde edilemediğinden bu inceleme 1990 yılı ve sonrası için yapılmıştır. Şekil incelendiğinde Soğukpınar mahallesi dışında diğer mahallelerde nüfus artışları doğal nüfus artışı olduğu görülür ve büyük bir artış görülmemektedir. Bu ise Tokat ilindeki nüfus artışının sit alanı içinde yoğunluğu arttırmadığı ya da kullanıcısının plan yapıldığı günden bugüne çok büyük bir değişiklik yaşamadığını göstermektedir. Şehre katılan nüfusun kentin başka yerlerine yerleştiği yeni imara açılan yerlerin talep gördüğü sonucu nüfusa yönelik yapılan araştırmanın önemli sonuçlarındandır. Fakat kente gelen bu kadar büyük bir nüfusun sit alanını etkilememesi mümkün görülmemektedir. Soğukpınar Mahallesinin sivil mimarlık ürünlerinin bulunduğu mahalle olması konut edinmede el değiştirmenin ve sit alanını seçmenin de var olduğunu göstermektedir.

Şekil 5.4 Sit alanını oluşturan mahallelerin konumları

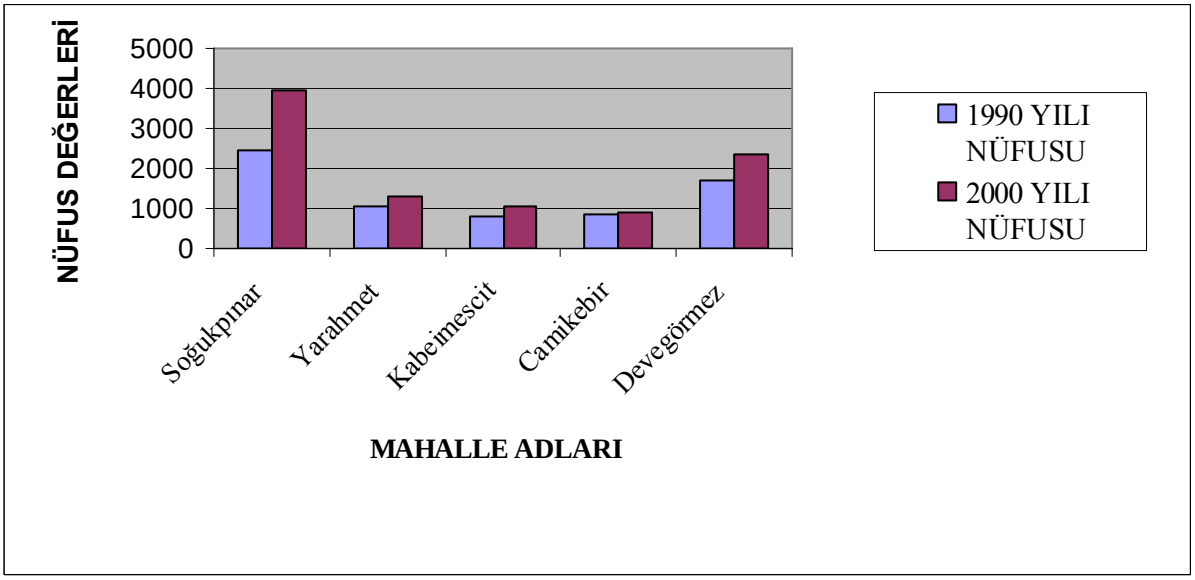

Şekil 5.5 Mahallelere göre nüfus (1990-2000)

Şekil 5.5 mahallelere göre nüfusun 1990-2000 yılları arasında karşılaştırmasını içermektedir. Nüfus değişiminde dikkati çeken Soğukpınar Mahallesinin nüfusundaki artıştır. Sit alanı içinde sınırı olan üç mahalle değerlendirmeye alınamamıştır çünkü Ali Paşa, Topçam Mahalleri 1990 nüfusuna, Muslahattin Mahallesinin de 2000 yılı nüfusuna ulaşılamamıştır.

Sit alanının konumu kent merkezinde olduğundan merkez ihtiyaçlarının karşılanmasında ve ticaret için gelindiğinde kent merkezinde büyük bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bu ise kentsel sit alanı üzerinde önemli bir baskı meydana getirmektedir.

Tokat kentsel sit alanında ise nüfus artış hızına göre insanların yaşamak için talebi azdır. Tokat Belediyesi'nde alınan bilgiler doğrultusunda kentin batısına doğru olan yeni siteler, TOKİ'nin (Toplu Konut İdaresinin) yapmakta olduğu konutlara olan talep daha yüksektir. Mahalle nüfuslarının incelenmesi sonucu hızlı nüfus artışı yaşanmış olan Soğukpınar Mahallesinde sit alanı dışında yapılan imar planının uygulaması olarak alt yapı ve yeni yolların bu bölgedeki nüfusu arttırdığı söylenebilir.

“Tokat’ta ilk yerleşme izlerine M.Ö 4000 yıllarında rastlanmaktadır. Kalkolitik ve İlk Tunç Çağlarından sonra Büyük Hitit İmparatorluğu ilk yerleşmeyi oluşturmuştur. Yerleşimlerini de Kelkit, Tozanlı ve Çekerek Irmaklarının vadileri boyunca kurmuşlardır. Daha sonra Frigler Tokat ve çevresine hakim olarak yaklaşık 500 yıl hakimiyetlerini devam ettirmişlerdir. M.Ö 2500-4000 yılları arasında Hitit ve Friglerin sanat ve kültürleriyle kent zenginleşmiştir. Friglerden sonra Persler Tokat’ın hakimi olmuştur. M.Ö 400-600 yılları arasında İyon Kavimleri Karadeniz üzerinden Polemonion (Ünye) ve Amisos (Samsun) yolu ile Komana (Tokat)’a gelmişler ve Perslerle beraber kültürel bir çeşitlilik yaratmışlardır. M.Ö 4. yüzyılın sonlarında Persleri yenen Büyük İskender Anadolu’ya hakim olarak Roma İmparatorluğu’na kadar bu bölgeyi yönetmişlerdir. Roma İmparatorluğu Kayseri Kapadokyası ile kuzeyde Tokat’ın (Komona) merkez olduğu Pontika Kapadokyası yönetimini yapar. M.S 4. yüzyılla beraber Roma İmparatorluğu ikiye ayrılır ve Tokat Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alır. Tokat bu dönemde Pontika Kapadokyası’nın psikoposluk merkezi konumundadır. Doğu Roma İmparatorluğu ve devamında Bizans İmparatorluğu yönetimi yaklaşık 700 yıl sürer. 12. yüzyılla beraber zayıflayan Bizans İmparatorluğu Tokat’ın yönetimini Anadolu Selçukluları yönetimine devreder. Devamında Anadolu Selçukluları Devletinin bir kolu olan Danışment Beyliği altında idare edilir. 13. yüzyılla Moğolların istilasına uğrayan Anadolu ve dolayısıyla Tokat 1392 yılından 1922 yılına kadar Osmanlı İdaresinde yer almıştır” (www.tokat.gov.tr, www.tokat-bld.gov.tr). Sevgi Aktüre (1987) yaptığı çalışmada Osmanlı Dönemine ait Tokat’ın yerleşimini detaylıca inceleyerek kentsel doku, mimari karakter ve fizik mekanı etkileyen ekonomik ve sosyal yapı hakkında önemli bilgiler vermiştir. “17. yüzyıl ortalarında Tokat kenti bedesteni, büyük hanları, esnaf çarşıları ve konaklarıyla büyük bir ticaret kenti görünümündedir. 17. ve 18. yüzyıllarda üretim olarak bakırcılığın ve dericiliğin kentte gelişmiş olduğu görülmektedir. Bakırcılar Sulu Sokak ve çevresinde dericiler ise daha çok Muslahattin Mahallesinin batısında Behzat deresi boyunca üretim yapmaktaydılar. 18. yüzyılda bölgeler arası ticarette önem kazanmış olan kent 19. yüzyıl ile birlikte iş kollarında çeşitlenme ile birlikte daha da gelişmiştir. Avrupa pazarlarına ulaşımı sağlayacak şose yolların yapımı da önemli bir üretim ve ticaret merkezi olduğunu göstermektedir. Kentin bu ekonomik yapısındaki gelişmişlik mimaride de çeşitliliği beraberinde getirmiştir. Ticaret için hanlar, bedestenler, üretim için atölyeler, zengin tüccarlar için konaklar, orta gelirliler için konutlar ve tarımla geçinen halkın yaptığı konutlarla kentin fiziksel dokusu da şekillenmiştir. Ekonomik yapının fiziksel yapıyı etkilemesi mahallerde de görülmektedir. Yaş Meydan Mahallesi gelir seviyesi bakımından üst gelir konutlarının olduğu bir mahalledir. Muslahattin Mahallesi ise merkezdan uzakta, orta sosyal kesimden esnaf ve

zanaatkarların konutlarının olduğu bir mahalledir. Cami-i Kebir Mahallesi ilk iki örnekten fiziksel açıdan farklılık göstermemekle birlikte konutların büyüklükleri biraz daha küçüktür. Devegörmez Mahallesi ise ilk üç örnekten farklı olarak daha düşük yoğunluklu bir dokuya sahip olduğu görülmektedir. Sevgi Aktüre kentin dört mahallesini bu yönde değerlendirerek Tokat ile ilgili detaylı araştırma yapmıştır" (Aktüre, 1987). Şekil 5.6 Kentin Osmanlı Döneminde tarihsel gelişimini anlatmaktadır.

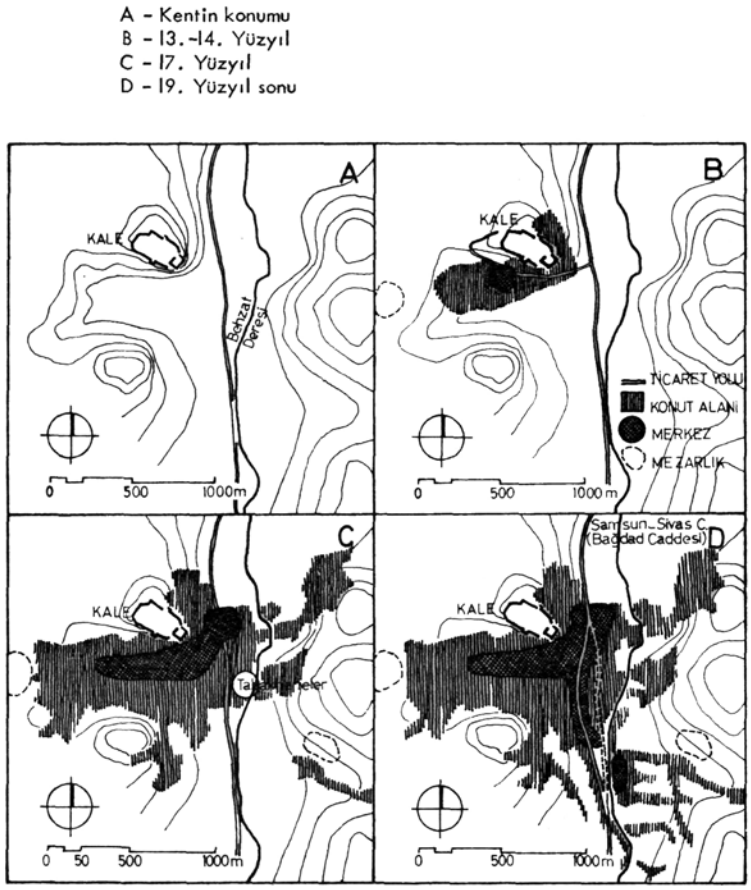

Şekil 5.6 Tokat'ın tarihsel gelişimi

Kaynak: Aktüre, 1987

Şekil 5.6'da Tokat'ın Osmanlı dönemindeki tarihsel gelişimi anlatılmaktadır. 13-14. yüzyıllar

arasında kale çevresinde toplanmış olan kent 19. yüzyılla beraber genişleyerek yayılmıştır.

Birçok İmparatorluğa ve kültüre ev sahipliği yapan Tokat bu kültürel çeşitliliğin bir sentezini oluşturmuştur. Özellikle ticaret yolları üzerinde olması ve zengin tarım topraklarıyla tarihte bir kültür merkezi konumunda olmuştur. Bu eserlerden anıtsal eser niteliğinde olanlardan bir bölümü halen kent içinde yer almaktadırlar. Bu eserlerin kent ile oluşturduğu düzen ve kentin topoğrafik yapısının anlaşılması açısından şekil 5.7'nın incelenmesi gerekmektedir. Şekil 5.7 ile kentin tarihi dokusu, anıtsal ve sivil mimarlık ürünlerinin birarada konumlanışı görülmektedir.

Tokat ili önemli ovaları, ovaları sulayan Yeşilırmak Nehri, çeşitli yükseltilere sahip olması ve bu alanların çeşitli ürünler sunması nedeniyle ekonomide birincil sektör tarımdır. İlin 995.800 hektarlık toplam alanının 346.295 hektarlık bölümünde kültür bitkileri üretilmektedir (www.tokat-bld.gov.tr). Sanayi açısından ise son yıllarda bir gelişme kaydedilmiştir. Özellikle tarıma dayalı sanayide hızlı bir artış yaşanmıştır. Sanayi sektöründe özellikle tekstil sektöründe önemli bir artış görülmektedir. Sanayideki bu artış il merkezinde de nüfus artışının sebeplerindendir.

Şekil 5.7 Tokat'ta tarihi eserlerin konumu ve topografya ile ilişkisi

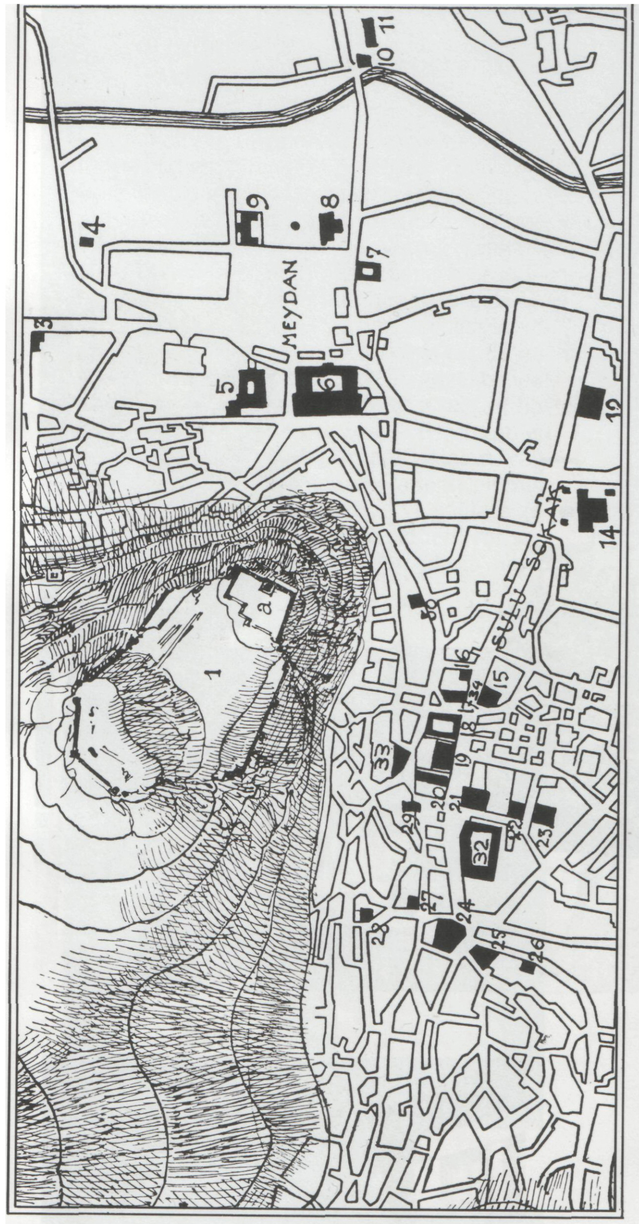

(Yukarıda A. Gabriel'in 1934 yılında yayınladığı plan üzerinde bazı düzeltmeler yapılmıştır.)

TOKAT'TA ÖNEMLİ TARİHİ YAPILARIN TOPLANDIĞI BÖLGE, SULU SOKAK.

1- Kale
2- Sentimur Türbesi
3- Sümbül Baba zaviyesi
4- Halef Sultan zaviyesi
5- Gök Medrese
6- Taş han
7- Horozoğlu
8- Hatuniye camii
9- Hatuniye Medresesi
10- Hamza bey Mescit'i
11- Eski ev
12- Pervane Hamamı
13- Belediye
14- Ali Paşa camii
15- Yağcı Han
16- Ebülkasım Türbesi
17- Han
18- Sulu Han
19- Bedesten
20- Takyeciler camii
21- Çukur Medrese
22- Hacı Turhan Mescit'i
23- Sultan hamamı
24- Paşa hanı
25- Paşa hamamı
26- Tatar Hacı Mescit'i
27- Alaca Mescit
28- Güdük minare
29- Hisariye Medresesi
30- Sefer Paşa Türbesi
31- Mustafa hamamı
32- Develik han
33- Bedesten Arkasında Han

Kalenin baş burcundan sulu sokakta yer alan tarihi yapıların genel görünümü.

kaynak: Yavi, 1986

Tokat İli'nin çok önemli bir doku özelliği vardır. Tokat hem sivil mimari, hem sokak dokusu bazında hem de anıtsal mimari açısından önemli örnekler sunmaktadır. Yapılan çalışmada bu doku ve binaları daha iyi anlaşılır yapmak için bir fotoğraf paftası sunulmaktadır. Tokat'ın aynı zamanda fiziksel dokusunu da ortaya koyacak olan bu çalışma uydu fotoğrafı üzerine resimlerin yerleştirilmesi ile elde edilmiştir (Şekil 5.8). Şekil 5.8 ile anıtsal yapılardan sokak dokularından ve sivil mimarlık ile ilgili örnekler sunulmuştur. Uydu fotoğrafı aynı zamanda kentin dokusunun da ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Sokak dokularında dikkati çeken bazı sokakların yıpranma sürecinde olduğu, bazılarının ise nitelik açısından daha iyi durumda olduğudur. Sokak dokusunun iyi olduğu örnekler plan yapımından sonra gündeme gelmiş ve uygulanmış örneklerden oluşmaktadır. Bu örnekler daha Kuyumcular Sokağı ve Bey Sokağı olarak dikkati çekmektedir.

Tokat kentsel yerleşim alanı M.Ö. 4. yüzyıldaki gelişme, kentsel sit alanı ile kale çevresinde başlayıp, tarihi kültür mirasını oluşturan bugünkü sit alanı sınırları içindeki İlhanlılar, Selçuklular, Osmanlılar v.b medeniyet kurmuş devletlerin eserleri ile, özgün bir kent yapısı oluşmuştur. Bu günümüze kadar, kent yerleşim alanı, sit alanı ve kentsel gelişme alanı sınırlarının örtüştüğü bir gelişme içinde oluşmuştur. Bu gelişme 1980'li yıllara kadar özgün yapı ve dokunun yaşatılmasıyla korunarak, kentin Yeşilırmak doğal eşiğine kadar büyüyebilen bir makroform çerçevesinde kalmasının sınırını çizmiştir. Bu bağlamda 1980 sonrası kentsel sit alanı kabulü ve mimari eser tescili ile, değişimin önlenip özgün niteliğin korunması süreci başlamıştır. Tokat kentsel alanı sigara fabrikası, meyve suyu fabrikası gibi sanayi yatırımları sonucu kırsal alandan göç almaya başlamasıyla kentsel sit alanında yeni yapılaşmadaki kısıtlılık, şehrin Yeşilırmak Nehri'nin karşı tarafına doğru büyümesini getirmiştir. Bu sürecin başladığı 1980 yılı sonrası, Tokat kent merkezi ve kentsel sit alanı bölgesi sosyo-ekonomik yapıda değişime uğramaya başlamıştır. Buna paralel olarak Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca da koruma amaçlı imar planı yapılıncaya kadar da tüm yapılaşma durdurulduğundan, bu bölge hızla değişime uğramış ve nüfus artışı durma noktasına gelmiştir.

Şekil 5.8 Tokat sit alanı ve fiziksel dokusundan örnekler

KUYUMCULAR SOKAĞI

barış ergen arşivi

barış ergen arşivi

MÜZE

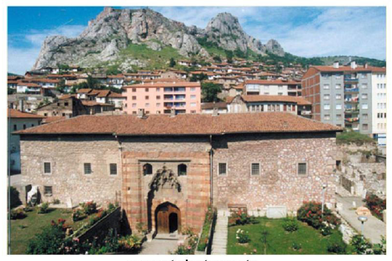

www.tokat.gov.tr

TAŞHAN

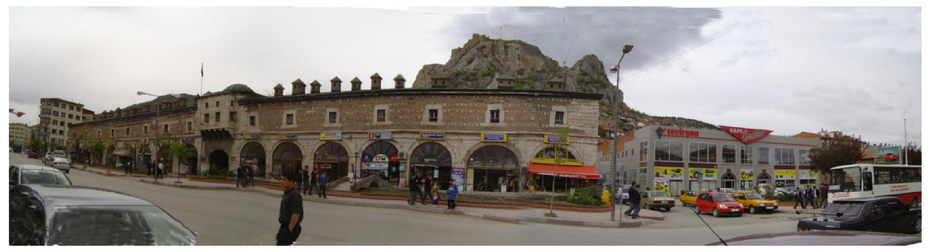

barış ergen arşivi

TOKAT KALESİ

www.tokat.gov.tr

ALİ PAŞA HAMAMI

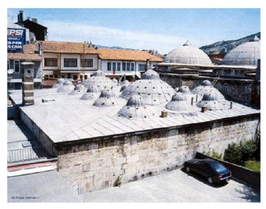

www.tokat-bld.gov.tr

MEYDAN

www.tokat.gov.tr

ÇUKUR MEDRESE

www.tokat-bld.gov.tr

MEYDAN

barış ergen arşivi

KADI HASAN CAMİ

www.tokat-bld.gov.tr

SAAT KULESİ

www.tokat.gov.tr

www.tokat-bld.gov.tr

SOKAK DOKUSUNDAN ÖRNEKLER

barış ergen arşivi

BEY SOKAĞI

www.tokat-bld.gov.tr

SOKAK DOKUSUNDAN ÖRNEKLER

www.tokat-bld.gov.tr

YÜKSEK KAHVE

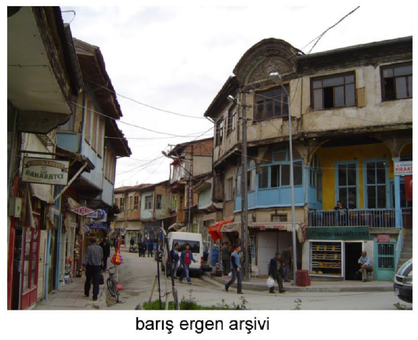

barış ergen arşivi

5.2 Çerçeve Koruma İmar Planının Gelişim Süreci

Tokat kenti zengin bir kültürel geçmiş ile birlikte önemli bir tarihi dokuya sahiptir. Tokat kenti belediye planlama alanında GEEYAK'ın 14.11.1981 gün ve A-3218 sayılı kararında, 1/5000 ölçekli imar planı paftalarında belirtilen 1, 2 ve 3.derece koruma zonlarının 1, 2 ve 3 derece kentsel sit alanları olarak belirlenmesine karar verilmiştir. Bu karara göre;

- "Kentin kuzeyinde yer alan Tokat Kalesi ve çevresi 1.derece arkeolojik sit alanı olarak,
- Kalenin güneyinde yer alan ve Gaziosmanpaşa Caddesine kadar uzanan, tarihi ticari merkez ve anıtsal yapıların yoğun olduğu alan tarihi ticaret merkezi sit alanı olarak,
- Tarihi ticaret merkezinin doğusunda bulunan ve Gaziosmanpaşa Caddesi ile Behzat deresi arasında kalan, sivil mimarlık örneklerinin yoğun olduğu alan 3. derece sit alanı olarak,
- 3. derece kentsel sit alanının güney-doğusunda ise, korunacak sokaklar olarak belirlenen Bey Sokak, Hamam (Bey Hamam) Sokağı ile saat kulesinin bulunduğu alanlar 2. derece kentsel sit alanı olarak belirlenmiştir" (Ergen, 1992). Sit alanlarının konumlarının ve birbirleri ile olan ilişkilerinin anlaşılması açısından şekil 5.9 incelenmelidir.

Günümüzde sit alanlarındaki bu çeşitlenme dereceler yasal açıdan bir fark taşımamaktadır. Bütün sit alanlarına**,** müdahale ve değerlendirme aynı yasal çerçeve ile aynı süreçlerden geçmektedir. Fakat sit alanlarındaki bu çeşitlenme zengin bir kültür mirasına sahipliliğin farklı nitelikteki tarihi eserlerin birarada olmasıyla açıklanabilir. Sit alanı sınırları yaklaşık 80 hektarlık alanda yapılan Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı çalışması 1990 yılında yapımına başlanmış ve Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca 1992 tarihinde onanmıştır. Plan kurulun gündemine iki kez girmiştir. İkinci kez kurulun gündemine girişinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Çok çeşitli kültürlere ev sahipliği yapmış olan Tokat ili aynı zamanda birçok sivil ve anıtsal mimari ürünlerine de sahiptir. Tarihi ticari sit alanı ve yakın çevresinde daha çok hanların, hamamların, cami, bedesten, türbe vb anıtsal kültürel mirasın yoğunlukta olduğu, 2. ve 3. derece kentsel sit alanı olarak belirlenen bölgelerin ise sivil mimarlık ürünlerinin yoğunlukta olduğu alanlar olduğu dikkati çekmektedir.

Şekil 5.9 Tokat'ta niteliğine göre sit alanları

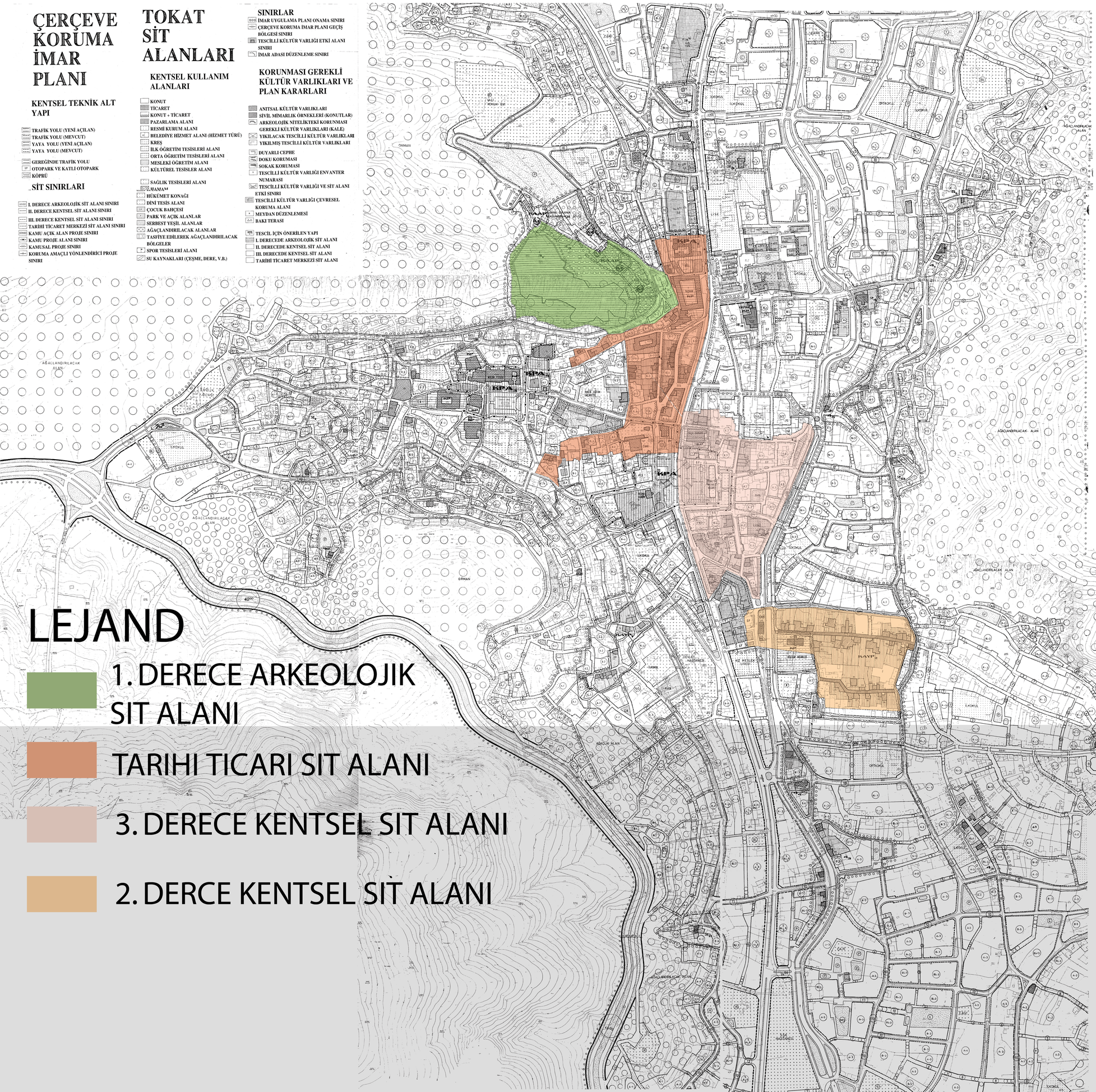

5.3 Çerçeve Koruma İmar Planı Kararlarının Analizi

Tokat Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı bir çerçeve plan niteliğindedir. Plan, verilen kararlarda yönlendiriciliği ve tarif ediciliği genel planlama stratejisi olarak benimsemiştir. Yapılan analitik etütler, tescilli sivil ve anıtsal kültür mirası ile tescile önerilen sivil ve anıtsal yapılar bütününde yapılan araştırmalar sonucunda kentte ve sit alanında yaşanılan sorunlar saptanmıştır. Tokat Çerçeve Koruma İmar Planının kabulünden önce Tokat kentsel sit alanını kapsayan bir koruma amaçlı imar planı yoktur. Bunun sonucu olarak Tokat kenti için yapılan nazım imar planı çerçevesinde sit alanı içinde yoğunluk arttırıcı kararların verildiği, sivil mimarlık örneklerinde köhneme ve zarar görme, verilen yoğunluklar karşısında tescilli binaları korumaya karşı olumsuz bir anlayışın oluşmasına neden olmuştur. Kentsel sit alanının yaşadığı en büyük sorunlardan birisi de koruma amaçlı imar planının yapımından önce kentsel sit alanını ikiye bölen 30 metrelik bir yolun açılmış olmasıdır. Bu yolla beraber yolun çevresine sit alanının karakterini bozacak yoğunluk ve fonksiyonların getirildiği görülmektedir.

Tokat Koruma Amaçlı İmar Planı öncelikle üç önemli planlama kararı verdiği görülmektedir. Bu kararlar aşağıda sunulmuştur:

1. Sit alanının sınırının tespitinde alanın etkileşim sahası gözönünde tutulacak şekilde tampon bölge oluşturulması
2. Çerçeve koruma imar planı kapsamında kamu-özel proje alanları belirlemiş olması
3. Plan kapsamında işlevlendirme yapılması

Sit Alanı ve Etkileşim Saha İlişkisi: Bunlardan birincisi koruma amaçlı imar planı yapılan sit alanı sınırlarının çevresindeki kentin yapılaşmış alanının, sit alanı ile etkileşimde olmasını sağlayacak yaklaşık 160 ha'lık bir alan, kentsel sit alanını koruyucu bir tampon görevinde sit alanı geçiş bölgesi olarak ilan edilmiş olmasıdır (bknz. Şekil 5.10). Şekil 5.10 ile sit alanları

ve sit alanı geçiş bölgesi ilişkisi daha net görülmektedir. Sit alanı geçiş bölgesi plan onama sınırı olarak kabul edilerek planın müdahale alanı genişletilmiştir. Bu geçiş bölgesinin ilan edilmiş olması sit alanı dışında kalan ve tek yapı ölçeğinde değer taşıyan kültürel varlıkların korunmasına yönelik imar kararı verebilmeyi sağlayacaktır. Aynı zamanda geçiş bölgesi sit alanı ve kent bütününün birbirleriyle ilişkilerinin koparılmasını engelleyici bir görev yapacağı kabul edilmiştir. Kentsel sit alanı geçiş bölgesi kentsel sit alanının karakterini bozabilecek çevre gelişimlere engel olacağı ve bu bölgeye kültür ve tabiat varlıkları koruma bölge kurulunun müdahale edebilmesi öngörülmüştür. Böylece kentsel sit alanı bütüncül ve kentle daha iç içe olması sağlanması amaçlanmaktadır.

Şekil 5.10 Tokat'ta niteliğine göre sit alanları ve sit alanı geçiş bölgesi ilişkisi

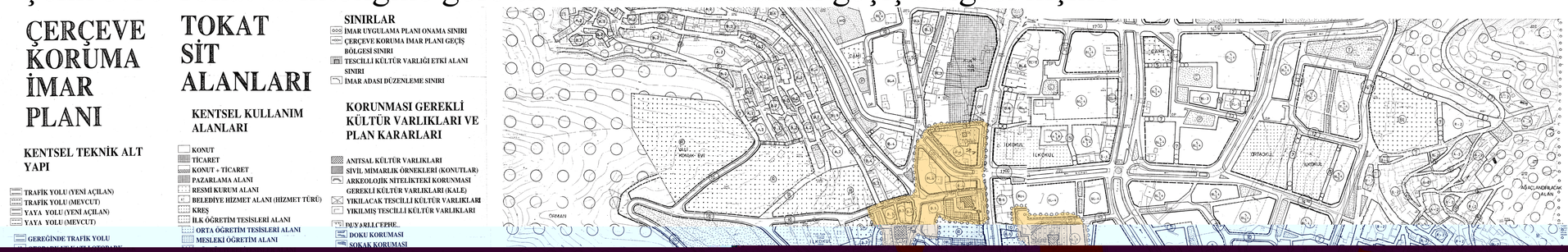

Şekil 5.10'da görüldüğü üzere Tokat ilinde sit alanları olarak ilan edilmiş bölgenin yakın çevresini de içine alan sit alanı geçiş bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşımla yaklaşık sit alanları 80 ha sit alanı geçiş bölgesi 160 ha olup, 240 ha koruma amaçlı çerçeve koruma imar planı programına dahil edilmiştir. Dikkati çeken önemli özelliklerden birisi de sit alanı bütünü dışında parça parça küçük alanların da çerçeve koruma imar planı onama sınırı içine alınmış olmasıdır. Bu parçalarla tescilli binaların yakın çevresini de içine alacak şekilde sit alanı içinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Kamu Özel Proje Alanları: Sit alanı içinde sit alanı özelliklerine göre analitik etütler çerçevesinde bölgeleme özellikleri, yapı ve doku durumu gözönünde tutularak işlevsel olarak ve mülkiyet durumu ön planda olacak şekilde altölçekte plan bölgeleri oluşturulmuştur. Altölçek proje paketleri genel anlayışı çerçevesinde "kamu-özel proje paketleri" anlayışını benimsemiştir. Kent içinde bu kamu-özel proje paketleri bulunduğu yerin niteliği, mülkiyet durumu, kent içindeki konumu ve birbirleri ile olan ilişkileri gözönünde tutularak bölgelere ayrılmıştır (bknz. Şekil 5.11). Şekil 5.11 ile koruma amaçlı imar planının onama sınırı içerisindeki altölçek proje alanları kamu-özel proje paketleri ve bu alanların birbirleriyle olan ilişkileri görülmektedir. Bu proje paketlerini dört başlık altında toplamak mümkündür.

- "Kamu Proje Alanları
- Kamu Açık Alan Projeleri
- Kamusal Projeler
- Koruma Amaçlı Yönlendirici Projeler" (Ergen, 1992) olarak gruplandırılabilir.

Kamu-özel mülkiyet sahipliliğindeki proje alanlarını bir altölçekli proje alanı olarak değerlendirmek gereklidir. Koruma çerçeve imar planı ile her altbölge proje alanı sınırı farklı bir ifade ile gösterilmiştir. Bu gösterim dışında planın ana kararları doğrultusunda taramalarla bu bölgelerde yer alması gereken fonksiyonlar belirlenmiştir. Fakat bu bölgelerde detaylı bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ve yapılmasının zorunlu olduğu plan açıklama raporu ile vurgulanmıştır. Şekil 5.12 bir kamu proje alanından örneği göstermektedir.

Şekil 5.11 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu-özel proje paket alanları (alt bölge proje alanları)

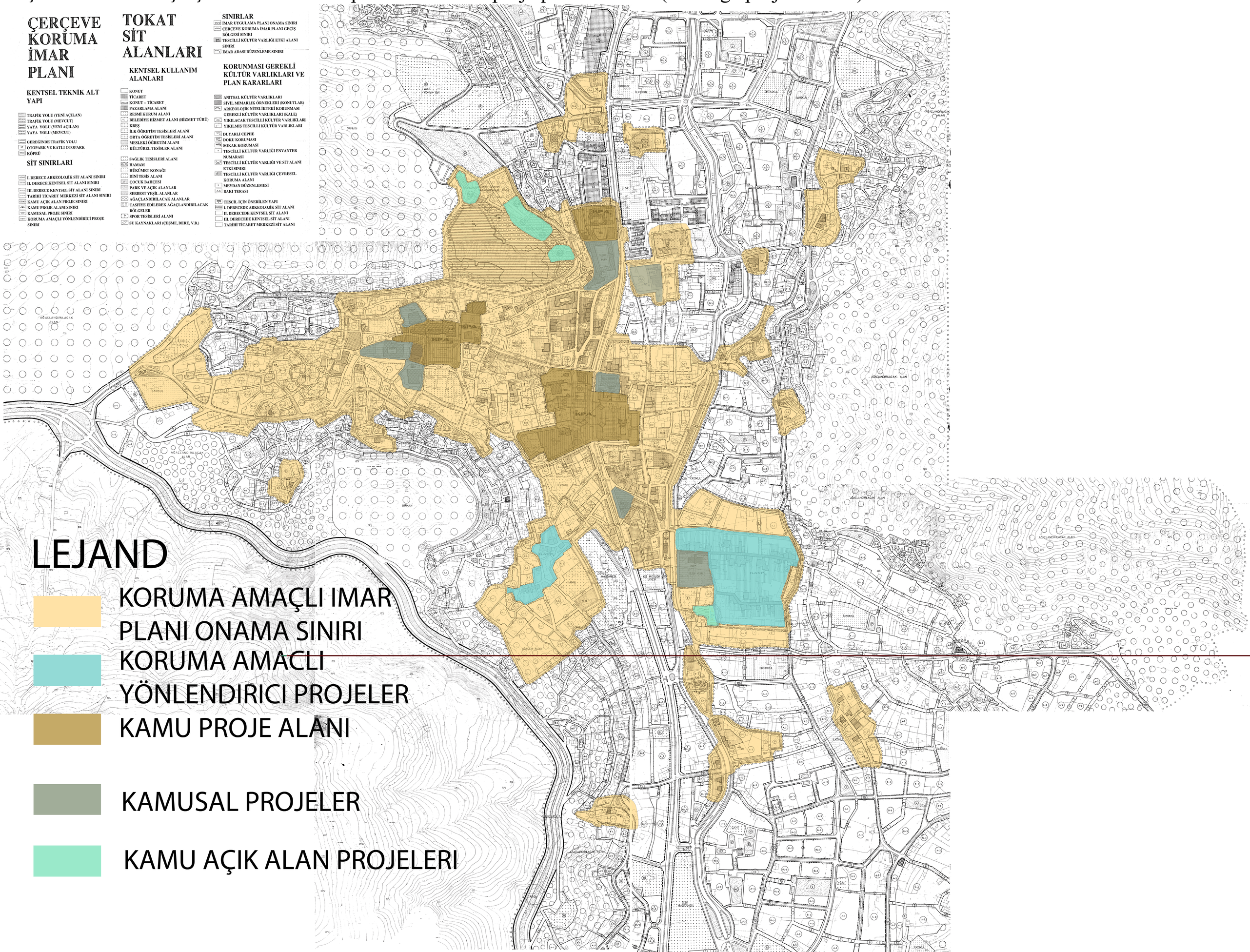

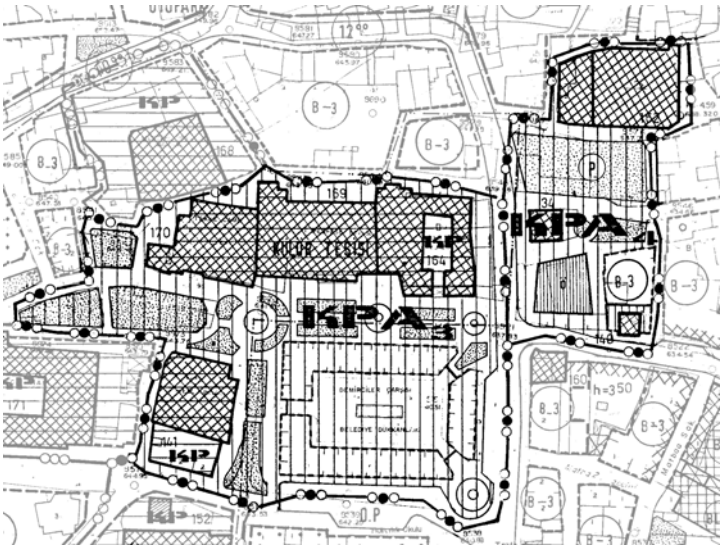

Şekil 5.12 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanı

KAMU PROJE ALANLARI: Kamu proje alanları genellikle kamunun mülkiyetinde veya hissedarlığındaki yapılı alanları içermekte olup, kentin gelişiminde yeni ve iyi bir imaja sahip olması amacıyla kamu yararı gözetilerek belirlenmiş alanlardır. Bu alanlar merkez alanının geliştirilmesine yönelik alanlar olarak belirlenmiştir. Projenin etaplanmasında ki bu alanlar, öncelikli uygulama alanı projeleri olarak düşünülmüştür. Diğer altbölge proje alanlarına göre alansal olarak da büyük yer kaplamaktadırlar. Planlamanın uygulanmasında ve tarihi çevrenin korunmasındaki öncülüğü yapabilecek işlevsel dönüşümün güncelleşme alanlarıdır. Kamu proje alanları önemli han, bedesten gibi yapılar, yapıların iç mekanlarının, dış mekanlarının ve yakın çevresi ile birlikte düzenlenecek şekilde projelendirmesini içermektedir. Dört adet kamu proje alanı belirlenmiştir.

KAMUSAL PROJELER: Kamu proje alanlarını destekleyen ve onların dinamik bir yapıya kavuşmasında önemli rolü olan, fakat alansal olarak kamu proje alanlarından küçük olan bir altbölge proje alanı**,** kamusal proje alanlarıdır. Kamusal proje alanları, tek yapı bazındaki hanlar, hamamlar ve benzeri anıtsal yapıları içerir. Şekil 5.13 kamusal proje alanlarının gösterimlerinden bir örneği göstermektedir. Kamusal proje alanları korunması gerekli anıtsal yapıları içerdiği gibi, kent içinde işlevsel dönüşüm mekanizmasını oluşturması hedeflenmiş olan yapılardır.

Şekil 5.13 Tokat çerçeve koruma imar planı kamusal proje alanı

Kamusal projeler merkezin yeniden yapılanması sürecinde, konumu açısından stratejik önemi olan potansiyeli yüksek proje alanlarıdır. Bu alanlar merkez bölgesine verilecek işlevlerde bu yapı ile birlikte çevrelerinin yeniden değerlendirilerek kullanılması amaçlanmıştır. Bu proje bölgeleriyle kent merkezinde daha hızlı bir gelişme görülebilecektir.

KAMU AÇIK ALAN PROJELERİ: Çerçeve koruma imar planında bir başka altbölge proje başlığı kamu açık alan proje alanlarıdır. Bu alanlar genellikle yeşil alan kullanımı ve açık alan gereksiniminin karşılanması ile kentsel yaşam kalitesinin artırılması amacını içerir. Proje isminden anlaşılacağı üzere kentsel açık mekanları değerlendirmeye yönelik bir proje başlığıdır. Bu alanların seçilmesinde önemli neden kent içinde arazinin yapısından dolayı kazanılan yüksekliği sit alanı içinde kullanmaya yönelik bakı teras ve çevre düzenleme projelerini içeren proje alanlarıdır. Şekil 5.14 kamu açık alan proje alanından bir gösterimdir.

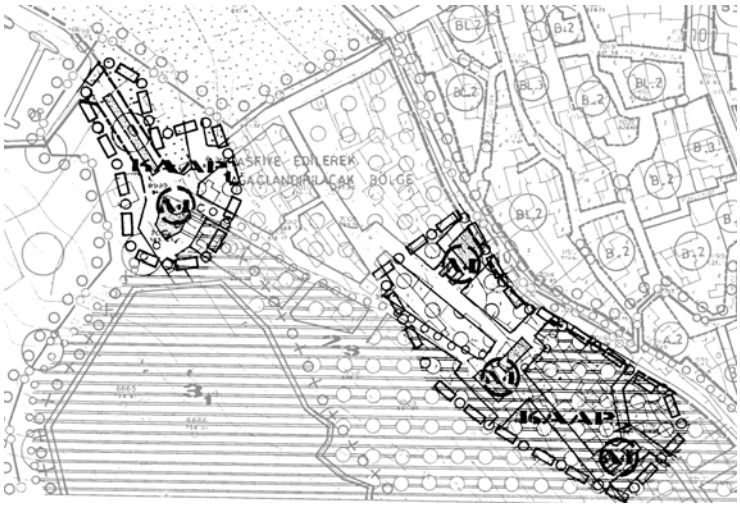

Şekil 5.14 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu açık alan proje alanı

Kamu açık alan projeleri, mülkiyeti kamu elinde bulunan ya da kamulaştırılarak kamu mülkiyetine alınacak alanların toplanma Projede meydan toplanma alanı olarak "meydan" yazılarak belirtilmiştir. Kamu açık alan projeleri ile jeolojik sakıncalı alanın tasfiyesinden dolayı oluşacak alanın değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Kamu açık alan projesi altbölgesinde kentin sosyal alt yapısının desteklenmesi hedeflenmiştir. Böylece kentsel sit alanı içindeki çerçeve koruma imar planının uygulanmasında, çevrenin sağlıklı gelişmesi ve kentsel yaşam standart'ının artırılması hedeflenmiştir.

KORUMA AMAÇLI YÖNLENDİRİCİ PROJELER: Koruma amaçlı yönlendirici projeler, kentsel sit alanı içindeki özgün niteliği olan sivil mimarlık örneklerinin mahalle veya sokak dokusu ölçeğindeki altbölgeleridir. Şekil 5.15 koruma amaçlı yönlendirici proje alanından bir gösterimdir.

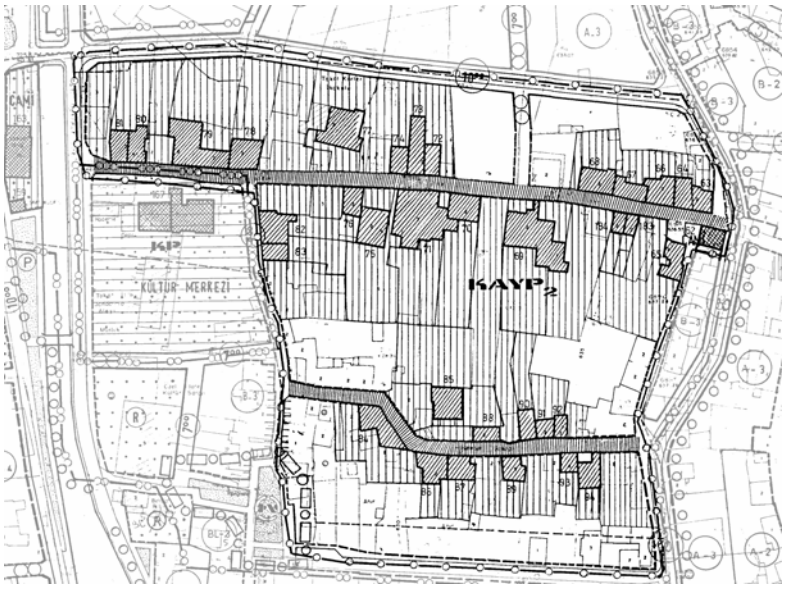

Şekil 5.15 Tokat çerçeve koruma imar planı koruma amaçlı yönlendirici proje alanı

Koruma amaçlı yönlendirici projeler ise mülkiyeti kamu ya da özel şahıslar elinde bulunan yapıların koruma amaçlı ve özgün niteliklerine yönelik korunmasında yönlendirici paket proje alanları olarak belirlenmiştir. Koruma amaçlı yönlendirici projelerde dikkati çeken nokta anıt yapılardan daha çok sivil mimarlık örneklerine yönelik yönlendirici proje paketi olmasıdır. Bu bölgede uygulanabilecek strateji diğer alanlardan farklı olarak kamu kuruluşlarını bir araya getirici ve kamu ağırlıklı olmaktan çok özel şahısların tarihi binalarını korumaya yönelik teşviklerin uygulanması olacaktır.

Proje paketlerinde temel yaklaşım kamusal alanların öncelikle düzenlenerek kamuya hizmet etmek üzere hazırlanmasıdır. Bu yaklaşımlar dizisi kent içi işlev bölgelerini düzenlemede yardımcı olacaktır. Tokat Koruma Amaçlı İmar Planı Plan raporu hükümlerinde "program alanlar bağlamında Kamu Proje Alanı veya Kamu Proje Açık Alan düzenlemeleri için yapılacak 1/500 ve 1/200 ölçekli çalışma alanları gösterime alınmıştır" diyerek yapılan koruma amaçlı imar planın devamında program alanlara yönelik 1/500 ve 1/200 uygulama imar planı, kentsel tasarım ve vaziyet planı yapılmasına atıflarda bulunulmuştur. Kısaca yapılacak ayrıntılı çalışmalarla planının desteklenmesi ön görülmüştür. Yapılan plan çalışmasında koruma amaçlı imar planında kullanılan gösterimler dışında altbölge proje alanlarını tarif edecek bir planlama dili de geliştirilmiştir. Şekil 5.16 çerçeve koruma imar planının gösterimlerinden bir örnek sunmaktadır.

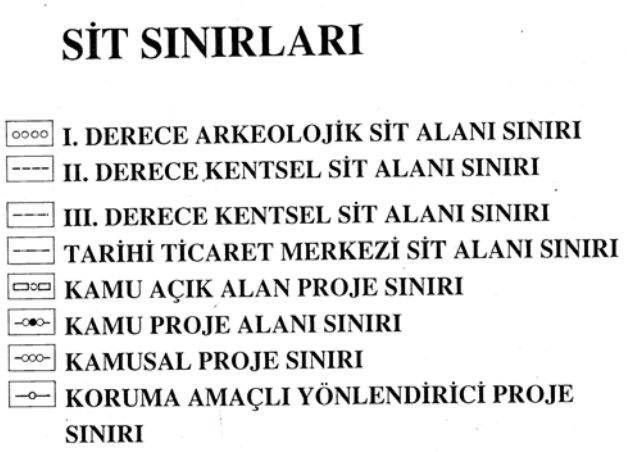

Şekil 5.16 Tokat çerçeve koruma imar planı gösteriminden örnek

Şekilde görüldüğü üzere lejantta da altbölge proje paketleri de gösterilerek projeye yardımcı unsurlar hazırlanmıştır. Koruma amaçlı imar planı yapımında gösterim önemli bir konudur. Tokat Çerçeve Koruma İmar planı kendi gösterimini oluşturmakla beraber dikkati çeken imar planı yapımında kullanılan gösterim tekniğine yakın bir dil seçmiş olmasıdır.

İşlevlendirme: Tokat Çerçeve Koruma İmar Planının aldığı üçüncü önemli karar planlama bütünlüğünde ele alınan koruma amaçlı imar planı kararları sit alanında, işlevsel altbölge ve proje alanlarına dönüştürülerek planın gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Bu ana plan kararına ek olarak yeterli veriye sahip olan ve uygulamada hemen yer alabilecek yapılaşma ve işlevsel değişikliklerin planlama bütününde ele alınıp çözümlenmesi ve denetlenmesi kültürel özelliklerin korunması amacı, bu planlamada ön koşul kabul edilmiştir. Paket proje olarak belirlenmiş olan "koruma alanları" önerisi, özel mülkiyet ve kamu mülkiyeti olarak ele alınmıştır. İşlevlendirme plan altbölge ve proje olarak ele alınmış ve gerekli kararlar üretilmiştir. Altbölge olarak;

- "Konut Alanları
- Ticaret + Konut Alanları

- Ticaret
- Kamu Hizmet Alanları" (Ergen, 1992)

Şeklinde dört altbölge özelliğine göre planlama kararı alınmıştır. İşlev alanlarının koruma ağırlıklı program, kötü eklentilerinden arındırma, sağlıklaştırma getirilmesi gerekli görülen korunabilecek kentsel dokunun çok yoğun olduğu alanlar ile bütünleştirilerek sonuca ulaşılması hedeflenmiştir.

Planın uygulamada yarattığı en önemli kolaylık sit alanında Koruma Amaçlı İmar Planı kararlarının tescilsiz yapılarda Koruma Kurulu onayı alınmaksızın uygulanabilmesini olanaklı kılan kararların alınmış olmasıdır. Bu bağlamda boş parseller ve tescilsiz yapıların plan notları ile plan kararları doğrultusunda yenilenebilmesi sağlamaktadır, bu planın koruma amaçlı programı dışında kentsel gelişmeyi yönlendirici ve sit alanını koruyucu kararlarla bütünleşen yollar, sosyal ve teknik alt yapı uygulamaları daha kolay uygulamayı sağlamaktadır.

5.4 Kentsel Koruma ve Kentsel Tasarım Ölçütleri Açısından Değerlendirme

Kent planlama süreci bir bütünlük içermektedir ve bu kararlar üst ölçekten başlayarak altölçek kararlara ve mekansal boyuta bir devamlılık içermektedir. Bu açıdan Tokat Çerçeve Koruma İmar Planını üst ölçekten mekana doğru incelemek ve verileri güncellemek gereklidir. Yapılan tez çalışması planlama sürecini de gözönünde tutarak, kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisini koruma amaçlı imar planı içerisinde kurgulamıştır**.** Bu düşünce çerçevesinde Tokat Çerçeve Koruma İmar Planının değerlendirilmesi temelde kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisini üst ölçekten alt ölçeğe bir bütünlük gözeterek yapılmasını içermektedir. Dolayısıyla planlama üst ölçek kararlardan giderek uygulama boyutuna doğru bir sistematik içinde, kısaca bir akış süreci gibi düşünülmelidir. Aşağıdaki değerlendirmeler şekil 4.1'de oluşturulan akış diyagramı çerçevesinde ve üst ölçek kararlardan mikro ölçek kararlara doğru bir bütünlük sırası içerisinde yapılmıştır.

MAKRO KARARLAR: Tokat kenti için üst ölçek kararların verildiği günümüze kadar olan bir plan yoktur. Fakat halen Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapımı devam eden 1/100.000 ölçekli il stratejik planı vardır. Tokat Belediyesinden alınan bilgiler doğrultusunda bu plan sonucunda 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı yapılması gereken alanlar belirlenecektir. İl stratejik planı ile kentin gelişimi de gözönünde tutularak konut, hatta ticaret lekeleri üst ölçekten belirlenecektir.

AMAÇ: Planın yapım amacı öncelikle Tokat Kentsel Sit Alanlarının korunması olarak belirlenmiştir. Fakat bu koruma düşüncesi imar kararlarını dondurmak üzerine bir strateji geliştirmemektedir. Sit alanında imar haklarını korurken sit alanı geçiş bölgesinde mevcut doku özellikleri de göz önünde tutularak, siluete etkileri araştırılarak ve çevre binaları rahatsız etmeyecek şekil hacim ve yükseklikte bina yapımına izin vermiştir. Buna bağlı yaklaşık bir katlık bir kat artışı verilerek rant düşürülmemeye çalışılmıştır.

POTANSİYEL: Potansiyel olarak plan raporunda belirtilen korunmuş bir tarihi dokunun görülmesinin dışında, plan raporunda önemli bir turizm potansiyeli görüldüğü vurgulanmıştır. Fakat turizm potansiyelinin önünde önemli bir engel olarak sit alanının sosyal ve kültürel açıdan çökmesi görülmektedir. Günümüzde potansiyellerde önemli değişiklikler olmuştur. Yine turizm öne çıkarılabilecek bir potansiyel olarak idari, yasal ve finansal kolaylıklar potansiyellerin daha olumlu etkilenmesini sağlayabilecektir.

GÜÇLÜ-ZAYIF YÖNLER, OLANAKLAR-TEHDİTLER: Tokat Çerçeve Koruma İmar Planın yapımında ortaya çıkan güçlü yönler, zayıf yönler, olanaklar ve tehditler günümüzde planın yapımından çok başka bir yapılanma içine girmiştir. Yasal sistemde yaşanılan değişimlerle idari yapılanmalar getirilmesi, finansal desteklerin sözkonusu olması günümüzde planın yeniden değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Kentsel Koruma İle İlgili Ölçütlerin Değerlendirilmesi: Koruma planlamasının uygulanmasını sağlayacak ölçütler günümüzde çoğunlukla iyi yönde değişmiştir. Tarihi ve kültürel miras Tokat kent merkezinde mevcuttur fakat planın yapıldığı tarihten bugüne uygulanan altbölge proje kararları ve yapılan restorasyon projelerinin uygulanması dışında

kültürel varlıklar köhnemeye uğramıştır. Planın analitik etütleri ve plan raporunun korumaya halkın katılımı başlığı içerisinde "kentsel sit alanı içerisinde yaşayan halkın bu tarihi mirası korumak zorunluluğunu sosyal olarak hissedememiş olması, katılımdan söz etmeyi olanaksız hale getirmiştir"(Ergen, 1992) diyerek plana katılımın zorluğundan söz etmiştir. Fakat günümüzde çok önemli bir olanak koruma amaçlı imar planlarına katılımı sağlayabilecektir. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu (5226) ile getirilen tescilli yapılara bakım, onarım ve restorasyon için finansal kaynak ayrılması korumaya olan halkın katılımını, sosyal ve yerel desteğin oluşmasını sağlayacaktır. Planın yapıldığı yıl itibariyle yürürlükte olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu bu imkanları sunmamaktaydı. Fakat şimdi planın uygulanmasını sağlayacak ölçütlerden gerekli hukuksal mevzuat ve idari yapılanma, sosyal ve yerel destek ve finansal fon ve desteklerin sağlanması gibi üç önemli ölçütün bir araya gelmiş olması önemli bir olanaktır. Korumaya yönelik teknik bilgileme ve rehber çalışmalar ölçütü ise projede değinilen bir başlıktır. Rehber çalışmalarda çok fazla sınırlayıcı kararlar vermemesi ve planın sonraki aşamalarına bırakmış olması önemli bir avantajdır çünkü bu aşamada altölçek kararlar verilmesi planlamayı sınırlayacaktır. Plan raporunda analiz bazında olsun, uygulama bazında olsun sokak siluetleri, cephe tipolojilerine örnekler görülmektedir. Fakat koruma çerçeve imar planın bir sonraki aşaması olarak düşünülebilecek daha detaylı kentsel tasarım rehberleri, kentsel tasarımla ilgili notlar bunlara bağlı sokak, cephe tipolojileri ve çözümlere ihtiyaç duyulacaktır. Planın yapımından bugüne yaşanılan değişiklikler nedeniyle gelişen teknoloji de gözönünde tutularak bazı yeni öneriler getirmek zorunluluğu vardır.

Alternatiflerin üretilmesiyle bir sonraki adımın başladığı ve giderek mekansal boyutun ön plana çıktığı altbölge alternatiflerinin oluşturulması, altbölgelerin belirlenerek ana kararların verilmesi aşaması değerlendirilmelidir. Altbölgeler için genel kararlar planda verilmiştir fakat bu yeterli değildir çünkü günümüzde önemli bir potansiyel oluşturan bu alanların projelendirilip projelerinin de uygulanması gereklidir. Bu altbölge projelerinin uygulanması kentsel tasarım ölçütlerinin de planda değerlendirilmesine yardımcı olacağı gibi planın giderek uygulanmasına da olanak sağlayacaktır. Altbölgelerin projelendirilmesinde günümüzde önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler Vakıflar Bölge Müdürlüğünün aldığı bir kararla vakıflar mülkiyetindeki yapıların yakın çevrelerinin kamulaştırılarak projeye dahil edilmesidir. Bu özellikle şu iki önemli sonucu doğuracaktır. Birincisi vakıflar mülkiyetindeki altbölge proje alanı olarak ilan edilen kamu proje alanı ya da kamusal

projelerde proje alanın tekrar gözden geçirilerek yeniden projelendirilecektir. İkincisi ise vakıflar mülkiyetindeki yapılarda uygulanacak projelerle kentsel tasarım ölçütlerinin sağlanması açısından iyileştirmeler olacaktır. Örneğin mülkiyet ve fonksiyonel bütünlük sağlayacağından devamlılık ve tanımlılık ölçütü daha ön plana çıkacaktır. Tarihi yapıların yakın çevresinin de korunmasını sağlayacağından karakter ölçütü sağlanacaktır. Kentin bölgelerinin oluşmasında ve nirengi noktalarında belirginlik ve bütünlük sağlayacağından okunabilirlik ölçütü mekanda daha iyi hissedilecektir. Yapılacak altölçek projelerle mekan ile kullanımı arasında uyum sağlanarak uyarlanabilirlik açısından da iyileştirmeler olacaktır.

Karakter Ölçütünün İrdelenmesi: Karakter açısından bakıldığında Tokat Koruma Amaçlı Planının çerçeve imar planı olması, sit alanı içinde tescilli yapıların belirlenmiş olması ve detaylı tipolojik örneklere sahip olması, sokak dokularını korumaya yönelik verdiği kararlarla karakterin korunmasına yardımcı bir plandır. Altölçek plan kararları karakterin de öne çıkarılmasına yardımcı olabilecektir. Fakat özellikle mevzuat gereği planın imar dili, ifade ve sembolleriyle gösterilmiş olması planın karakterin korunmasındaki önemli eksiklerindendir. Ayrıca yapılan analizlerin daha çok bir imar planı için yapılmış olması kentsel tasarıma yönelik bir çalışma yapılması durumunda tekrar analiz yapılması zorunluluğunu da beraberinde taşımaktadır. Karakterin korunmasında önemli olan bir eksik de planın dilinde üçüncü boyutta anlatıma değinilmemesidir. Tokat kentsel sit alanında nitelikleri arasında çeşitlenmenin olması sit alanın karakteri açısından önemlidir. Sit alanlarında oluşan bu çeşitlenme koruma amaçlı imar planında dikkate alınmıştır ayrıca bu çeşitlenme sit alanlarının karakterini de belirlemektedir.

Şekil 5.17 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanından uygulama

Kaynak: Barış Ergen Arşivi

Şekil 5.17'de tarihi bir yapı olan Taşhan ve bakış yanına göre sol yandaki yeni yapılan bina görülmektedir. Yeni yapılan binada siluet etkisinin yakalanmış olmasıyla, hacim, kütle ve yükseklik açısından önemli bir birliktelik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan yeni yapılan bina karakter açısından yanındaki hanı rahatsız etmemektedir.

Devamlılık ve Tanımlılık Ölçütünün İrdelenmesi: Devamlılık ve tanımlılık ölçütü araştırıldığında önerilen altölçek planlama kararlarının kamu ağırlıklı bir program çizmesi kamusal alan-özel alan ayrımını beraberinde getireceği gibi bu kararların devamlılığının sağlanmasını da kolaylaştıracaktır. Kamu alanlarının ve özel alanların tam olarak tanımlanarak verilen kararların bir bütünlük içinde birbirini takip etmesi anlamına gelen ve bina-bina, bina-sokak, bina-parsel alanı etkileşimini kuran devamlılık ve tanımlılık ölçütünün günümüzde çok önemli bir uygulama şansı doğmuştur. Kentin kamu proje alanı olarak belirlenen ve daha çok vakıflar genel müdürlüğü mülkiyetindeki han, hamam, bedesten, camilerden oluşan bölgede Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından çevredeki özel mülkiyetler kamulaştırmaya başlanmıştır. Öyleyse planda verilen kararları değerlendirirken karşımıza iki önemli düzenli bir şekilde bütünleşen mülkiyet alanı doğmaktadır. Birinci bölge kamu mülkiyeti ağırlıklı ve kamu proje alanlarıyla desteklenen bölgedir. İkinci bölge ise özel mülkiyet ağırlıklı II. ve III. derece kentsel sit alanlarını içine alan, korunarak bugüne kadar gelebilmiş sivil mimarlık ürünlerinin bulunduğu alandır.

Kamusal Alanların Niteliği Ölçütünün İrdelenmesi: Plan Kamusal alanların niteliği ölçütü açısından değerlendirildiğinde altölçek kamu öncelikli projeler önermiş olması bakımından önemlidir. Fakat bu projenin devamında altölçek proje alanları projelendirilip uygulanmalıdır çünkü uygulanmayan bu projeler sonuçta kamusal alanların niteliğinin artırılmasını sağlayamamaktadır. Aynı zamanda kamusal alanların niteliğini arttırmaya yönelik detay önerilerin planın bu aşamasında önerilmesi mümkün değildir. Yapılan çerçeve koruma imar planı raporunda açık alan düzenlemesi ve kent mobilyaları esasları başlığında "alan düzenlemesi kamu açık alan projeleri detay aşamasında çözümlenecektir" (Ergen, 1992) denilerek ve bu yönde plan notu düzenlenerek kamusal alanların niteliğinin arttırılması olgusu altbölge proje uygulamaları aşamasına bırakılmıştır.

Şekil 5.18 Tokat çerçeve koruma imar planı kamu proje alanı uygulaması

Kaynak: Barış Ergen Arşivi

Şekil 5.18'de Tokat Çerçeve Koruma İmar Planında önerilmiş olan bir kamu proje alanının uygulanmış örneği görülmektedir. Asıl işlevi Mevlevihane olan binanın restorasyon projesinin uygulanmasından sonraki hali görülmektedir. Vakıflar mülkiyetinde olan Mevlevihane restorasyon projesiyle yeni işlevi bir bölümü kültürel tesis bir bölümü de Mevlevihane'nin tanıtılmasına yönelik bir müze olarak projelendirilmiştir. Bu ve benzeri uygulamalar kamu alanlarının niteliğinin artmasında önemlidir.

Ulaşımda Kolaylık Ölçütünün İrdelenmesi: Planda Ulaşımda kolaylık ölçütü arandığında şu sonuç çıkmaktadır. Tokat kentsel sit alanında bazı yolların yol geometrisi açısından taşıta uygun olmaması ve kentsel sit alanının karakterini de bozacağı gözönünde tutularak yolların planda çoğunlukla yaya ulaşımına ayrıldığı dikkati çekmektedir. Fakat sit alanında yayalaştırmaya yönelik projeler arttırılarak taşıt-yaya ilişkisi altölçek projelerde devam ettirilmelidir. Mevcut durumda Tokat Kentsel Sit Alanının yaşadığı en büyük problemlerden birisi ulaşım yoğunluğu ve sit alanı içinde otopark azlığıdır. Tokat kentsel sit alanı konumu açısından merkezde bulunduğundan kamu binalarına ve devlet dairelerine gelenler ve günlük ticaret için kent merkezine aracıyla gelenlerin park edebileceği sit alanında ya da sit alanı dışında otopark bulunmamaktadır. Sit alanı içerisinde ise yayalaştırma yapılmadığından araç trafiği ve otopark eksikliği dikkati çekmektedir. Yayalaştırmaya ayrılmış yolların halen uygulanmaması ve bu yollara araçların giriyor olması sit alanı üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Mevcutta iki yayalaştırılmış iki yol bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Kuyumcular Çarşısı Sokağı, ikinci yayalaştırılmış yol ise valiliğin hemen arkasında bulunan Remzi Topçam Caddesi'dir.

Şekil 5.19 Tokat çerçeve koruma imar planı yol önerileri uygulamaları

Kaynak: Barış Ergen Arşivi

Şekil 5.19'da Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı açık alan uygulamaları kapsamında alınmış bir karar olan Behzat Deresi taşıt yolu sokak dokusunda sit alanını taşıt trafiği açısından rahatlatmaya yönelik bir projedir. Bu proje ile hem taşıt yolu genişletilmiş hem de kent içinde su öğesinin kullanıldığı bir rekreasyon alanı elde edilmiştir. İkinci bir örnek sağdaki uygulama ise korunmuş bir sokak dokusunun sağlanması için yayalaştırılmış olan Kuyumcular Çarşısının uygulanmış olan örneği görülmektedir.

Okunabilirlik Ölçütünün İrdelenmesi: Okunabilirlik açısından planda yapılmış olan bir gösterim ya da analiz yoktur. Bu konuda daha detaylı analizler yapılma zorunluluğu vardır. Plan yapım çalışmalarında planın uygulanmasında önemli olan bu ölçüt aynı zamanda kentin karakterinin korunmasında da önemli rol oynamaktadır. Kentsel imaj açısından Tokat Kentsel Sit Alanının öne çıkan önemli bölgeleri, odak noktaları, sınır öğeleri, nirengi noktaları vardır. Örneğin kentin sahip olduğu kale, saat kulesi, meydanı, kentin içinden geçen Behzat Deresi, sivil mimarlık ürünlerinin çoğunlukta olduğu bölge, anıtsal mimari eserlerin bulunduğu bölgeler, bazı hanlar ve konaklar kenti okunaklı kılmada önemli öğelerdir. Kentin okunabilirliğini arttırmada önemli uygulamalardan birisi de kentin okunabilirliğini arttırmaya yardımcı olan kenti tanıtıcı levha, yönlendirici kent krokileri ve panoların düzenlenmesidir. Proje alanında da planda da bu yönlendirici kent mobilyaları görülmemektedir.

Şekil 5.20 Tokat kentsel sit alanı imaj öğelerinden örnekler

Kaynak: Barış Ergen Arşivi

Şekil 5.20 ile kentin okunabilirliğinde etkili olan birkaç önemli noktadan fotoğraflar gösterilmektedir. Şekil 5.20'de 'a' ile gösterilen fotoğraf kent meydanından bir örnektir ve odak noktaya örnek oluşturmaktadır. Şekil 5.20'de 'b' ile gösterilen fotoğraf Bey Sokağından Saat Kulesine doğru bir bakış sokak dokusu ve nirengi noktaya örnek oluşturmaktadır. Şekil 5.20'de 'c' ile gösterilen fotoğraf Behzat Deresi doğal sınıra örnek oluşturmaktadır. Şekil 5.20'de 'd' ile gösterilen fotoğraf Sulu Sokaktan bir örnektir. Sulu sokak anıtsal yapıların yoğunlaştığı dokuya örnek oluşturmaktadır.

Uyarlanabilirlik Ölçütünün İrdelenmesi: Planın sit alanında yapılması nedeniyle uyarlanabilirlik açısından önemli kısıtlayıcılar sözkonusudur. Tarihi ve yapılaşmış çevreden oluşan sit alanında bina ve alan bazında fonksiyonel uyarlanabilirlikten çok mevcudu

koruyarak alanın korunması yönünde kararlar alınmıştır. Plan raporunda koruma alanları dışında yenileme bölgelerinin tanımlanmış olması bu bölgelerin verilecek fonksiyonlar ve vizyon çalışmalarına esneklik getirerek zenginleştireceği düşünülebilir. Uyarlanabilirlik açısından bina bazında Tarihi Ticari Sit ve Sulu Sokak ve çevresinde bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait bedesten, han, hamamların yoğunlaştığı bölgelerde yapılacak projelere de dayanarak fonksiyonel esneklik sağlanabilir.

Çeşitlilik ve Farklılık Ölçütünün İrdelenmesi: Çeşitlilik ve farklılık ölçütü incelendiğinde kentin merkezinde bulunan bu sit alanları bütününün fonksiyonel açıdan çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Tarihi dokuya da zarar verebilecek imalat birimlerinin bu bölgeden yapılacak altölçek projelerle ayrıştırılması gereklidir. Planda sit alanlarındaki çeşitlenmeye bağlı olarak çok çeşitli zonların oluştuğu görülmektedir. Planda kimi yerde ticaret, kimi yerde konut ağırlıklı, kimi yerde de hizmetler ve kamu kuruluşları ağırlıklı kararların alındığı görülmektedir. Bu konuda özellikle bu alanların birbirlerine yürüme mesafesinde olması da etkilidir. Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı, plan kararları açısından, yönlendirici bir çerçeve plan niteliğindedir. Alınan plan kararlarının altölçek plan yapımını öngörmesi ve plancıyı detay çalışmalara yönlendirmesi kentsel tasarım ile ilgili projelerin planda uygulanmasına imkan vermektedir. Hatta plan uygulama hükümlerinde altölçek proje alanı olarak tanımlanan kamu proje alanları, kamusal projeler, kamu açık alan projeleri, koruma amaçlı yönlendirici projeler için çevresini de dikkate alacak şekilde 1/500 ve 1/200 ölçekli proje yapma zorunluluğu getirmesi ve mimari ölçeklerle bu projeleri bağlaması önemli bir veridir. Fakat her yapılan 1/500 ölçekli proje kentsel tasarım disiplininden faydalanılacağını ya da böyle bir zorunluluk olduğunu göstermemektedir. Bu açıdan planda alınan kararlar da bağlayıcı olmak koşulu ile bu alanlarda detaylı bir kentsel tasarıma yönelik analiz yapılması zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Ayrıca planın çizim dili açısından kısaca değerlendirmek gerekirse imar mevzuatındaki yapı nizamı tipi ve yapılaşma koşulları ile planın yapılmış olması önemli bir eksikliktir. Alanın karakteri gözönünde tutulsa ve detay çizim ve sokak siluetleriyle değerlendirilse de altölçek çalışmalarda tasarımcıyı imar kuralları zorlayacaktır. Bu konuda üçüncü boyutu daha ön plana çıkaran grafik dilde anlatımı zenginleştiren çizimlere ihtiyaç vardır. Aynı zamanda altölçek projeler uygulanırken kentsel tasarım rehberleri, kentsel tasarıma yönelik notlarla rehberler desteklenmelidir. Bu konuda planın önemli bir eksiği giderilmiş olacaktır.

5.5 Bölüm Sonucu

Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı değerlendirmesinde koruma amaçlı imar planı yapıldığı yıl da gözönünde tutularak önemli kararlar getirilmektedir. Planın yapıldığı yıl itibariyle sit alanı geçiş bölgesi ilan etmiş olması, altölçek proje alanları sunması, işlevlendirme ile birlikte sit alanında çözümler sunması önemlidir. Tez içeriğinin doğrultusunda bazı ölçütler belirlenerek çalışmanın kentsel tasarımla bütünleştirilmesi aşamasına büyük ölçüde plan raporu ve plan notları içerisinde değinilmiştir. Bu sebepten bazı ölçütlerde de eksiklikler saptanmıştır. Okunabilirlik ölçütünü gerçekleştirecek çalışmaların yapılmaması, üçüncü boyutta tarif edecek çizim ve anlatımların olmaması, sit alanı karakteri nedeniyle uyarlanabilirlik ölçütünün kısıtlanma zorunluluğu önemli eksiklerdir. İmara yönelik mevcut yasal sistem ile gelenekselleşmiş imar planı yapım teknikleri mevcut koruma amaçlı imar planı yapımını zorlaştırmaktadır. Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı kapsamında altölçek proje alanlarının birbirleriyle bütünleştirilmesi ve planla bir bütünlük içerecek şekilde hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir. Plan onama sınırı içerisinde bulunan altbölge proje alanları dışındaki alanlar, Chelmsford örneğinde olduğu gibi, taşıdığı karakter ve özgünlük değerleri de gözönünde tutularak altölçek proje alanlarına bölünmelidir. Bu yönde çalışmayı daha çok destekleyen analizlerle de çalışma zenginleştirilmelidir. Chelmsford kentinde olduğu gibi tek vizyona sahip fakat farklı nitelikteki alanların ayrı bölgeler olarak tanımlanması gereklidir.

Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı çalışmasının devamında altbölge proje alanlarında alan yönetimine dayalı bir anlayış geliştirilmelidir. Alan yönetimi ile yapılması gerekli olan kentsel tasarım rehberlerinin fiziki ve sosyal boyutu daha iyi bir biçimde anlaşılacaktır. Özellikle üçüncü boyuttaki anlatım eksikliği altbölge proje alanlarının projelendirilip uygulanmasıyla giderilebilecektir.

Çalışma bağlamında yapılan araştırmalar, yerinde incelemeler ve Tokat Belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucunda Tokat Çerçeve Koruma İmar Planın değerlendirilmesi ve taşıdığı sorunlar ve potansiyeller çizelge 5.4'de sıralanmaktadır.

5.4 Tokat ili sit alanında sorunlar ve potansiyeller

SORUNLAR	POTANSİYELLER
Üst ölçek projelerin bağlayıcılığı ve verilen üst ölçek kararlarla mevcut imar planlarında oluşabilecek sorunlar	Korunmuş bir tarihi dokuya sahip olması
Kurumlar arasında oluşabilecek koordinasyonsuzluk	Altölçek proje yapımına imkan veren çerçeve imar planı
Vakıfların mülkiyetindeki yapıların restorasyon projesi yapıldıktan ve proje uygulandıktan sonra ihale usulü kiraya verilmesi	Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün sahip olduğu yapıların yakın çevresindeki özel mülkiyet alanları kamulaştırması
Planda altölçek proje alanları olarak belirlenen bölgelerde kentsel tasarıma yönelik bir çalışma yapılması durumunda bu konuya yönelik analiz yapılma zorunluluğu	5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu 2. bölüm 12. maddesi gereği özel şahısların tescilli binalara alabileceği finansal fon ve destekler

Tokat İli kentsel sit alanında veya planda yaşanılan sorunlar ve potansiyeller değerlendirilmelidir. Öncelikle yapılan il stratejik planlarında ve daha sonrasında 1/25000 ölçek planlarda verilen kararlarda kentin nazım imar plan kararlarını etkileyebilecek kararlar verilebilmektedir. Bu aynı zamanda üst plana uyulması zorunluluğundan dolayı kentsel sit alanında farklı baskılar oluşturabilecektir. Kentsel sit alanı özelinde kamu mülkiyetindeki alanlarda kamu kurum ve kuruluşlarının alacağı kararlarda yaşanılabilecek koordinasyonsuzluklar vardır. Her kamu kurumu kendi yetkisindeki alanda kendi başına karar verebilmektedir. Sulu Sokak ve yakın çevresindeki vakıf mülkiyetindeki alanlarda yapılan restorasyon projelerinin uygulamasına rağmen bazı yapılar boş kalmakta, bazı han binaları ve bedestenlerde restorasyon projesinin uygulanmasından sonra ihale usulü kiralama yöntemine gidilmekte ve yeni gelen fonksiyona göre yapıda bazı değişiklikler yapılmak istenmektedir. Hatta işlev önerileri belediyenin o bölge için hiç öngörmediği ve sit alanına zarar verebilecek fonksiyonları içerebilmektedir bu önemli bir sorundur. Bu anlamda yürütülen kamulaştırma işlevleri sonucu yapılacak restorasyon projeleri sonucu ortaya çıkan eserler ihaleye çıkarken daha dikkatli olunmalıdır. Yine koruma amaçlı imar planı bazında altölçek proje alanları için ayrı bir analiz yapılma zorunluluğu, bu alanlarda tekrar bir zaman kaybına yol açacaktır. Potansiyeller bağlamında çok çeşitli kültür mirasına sahip korunmuş bir dokunun bulunması Tokat ili için önemli bir potansiyeldir. Çerçeve koruma imar planı yapımında aldığı önemli kararlardan olan altölçek projeleri kamu proje alanları, kamusal projeler.. gibi daha detaylı çalışmalara olanak sağlaması açısından önemli bir potansiyeldir. Günümüzde planın

uygulanmasında önemli avantajlardan birisi olan Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün mülkiyetinde olan yapıların yakın çevresinde kamulaştırma işlemlerini sürdürüyor olması bir başka potansiyeldir. Çünkü kamu ağırlıklı altölçek projeleri uygulanmasını sağlayacaktır. Fakat kamulaştırmalarla birlikte altölçek projelerinin uygulanmasında belediye ve kurulla koordinasyon halinde bulunulmalıdır aksi takdirde ihale sonucu projeler istenen neticeyi vermeyecektir. Yeni kabul edilen Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu (5226) kapsamında 2. bölüm kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı kapsamında 12. maddede belirtildiği üzere onarıma fon aktarılmasının önünün açılmış olmaktadır[*].

[*] Taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı Madde 12 – Özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır. Daha fazla bilgi için bknz. Ekler-1

6. SONUÇLAR

Kentsel tasarım mekan düzenleme sanatıdır. Mekanın oluşumunda birçok unsur biraradadır ve mekanın algılanmasında önemli değişkenler vardır. Mekanın algılanmasını mekanı oluşturan öğeler, mekanı oluşturan öğelerin uyarı derecesi, algılayıcının ihtiyaçları ve cinsiyeti, algılayıcının mekanda bulunduğu süre vb unsurlar etkilemektedir. Bir kentsel sit alanında mekan oluşumunda mimari tarz, yapıların birbirlerine göre yerleşim düzeni, yapıların büyüklük ya da küçüklüğü, kullanılan malzemelerdeki farklılıklar ve yerel özellikler ile kent içinde önemli algısal ayrımlara yol açacak unsurlar birarada bulunmaktadır. Bu unsurların birarada bulunması sit alanının korunmasındaki gerekliliğin de temelini oluşturmaktadır. Mekanın oluşumu sürecinde mekanın planlamayla ilişkisini sağlayan, sit alanının yerel karakteristik özelliklerini ortaya çıkaran üst ölçek kararları verirken mekana doğru olan ilişkiyi de koparmayan ölçütlere ihtiyaç vardır. Bu ölçütler planın değerlendirilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Planlama aşamasında belirlenen ölçütler uygulama aşamasında ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda yeniden gözden geçirilerek varılması gereken hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Yapılan çalışmada kentsel koruma planlanmasında kentsel tasarım ölçütleri araştırılmıştır. Bu çalışmada amaç tek başına kentsel tasarım ya da kentsel koruma açısından yaklaşarak değerlendirmek değil, kentsel tasarımdan yararlanarak kentsel korumaya ve detayda koruma amaçlı imar planına yardımcı olacak kentsel tasarım ölçütlerinin araştırılmasıdır. Bu araştırılan ölçütler daha geliştirilebilir; fakat bu ölçütler kentsel koruma ve kentsel koruma ilişkisinde olması gereken çalışmalara yardımcı ve başlangıçtır. Bu ölçütlerin giderek mevzuatımızda yer almasıyla, koruma kurullarında kurallara bağlanmasıyla, koruma amaçlı imar planı yapımında kullanılmasıyla daha etkili sonuçlara erişmenin yanısıra plan tekniğine de katkısı olacaktır. Koruma her ne kadar anlam açısından birşeyi muhafaza etmeyi içermekte ise de planlama doğası gereği durdurulamaz, devamlı kendini yenileyen bir süreç içermektedir. Öyleyse kentsel sit alanlarında olağan durumu durdurmak ve aynı şekilde muhafaza etmeye yönelik verilen kararlar ve sit alanı olarak belirleyerek alanı dokunulmaz yapmak bir planlama düşüncesi olamayacağı gibi, kent ile olan entegrasyonu da engellemektedir. Kentsel sit alanlarının korunması düşüncesi sürdürebilirlik yaklaşımı çerçevesinde düşünülmelidir. Bir yandan korurken bir yandan sosyal ve fiziksel dokunun

devam ettirilmesi için gerekli tasarımların uygulanması yaklaşımı birarada düşünülmelidir.

Bir kent planlama çalışmasında ister koruma amaçlı imar planı olsun ister nazım imar planı olsun çalışmada en büyük süreyi planlama evresine kadar olan aşama almaktadır. Kısaca araştırmalar ve analizler yapılan çalışmada uzun bir süreç gerektirmektedir. Öyleyse tasarım aşamasına gelinmeden en başta plana katkıda bulunabilecek belli kentsel tasarım ölçütlerin belirlenmesi ve yapılan analizlerin içinde bu yönde de analizlerin yapılması plan yapımından sonraki aşamayı daha da kolaylaştırmaktadır. Planlama aşamasıyla beraber gerekli fonksiyonlar ve bunların ilişkilerine dayalı bir arazi kullanımı belirlendikten sonra uygulamaya doğru giden süreçte ön tasarım çalışmaları yapılmalıdır. İlk baştan belirlenen ölçütler ve analizler doğrultusunda giderek tasarım aşamasında yoğunlaşılmalıdır. Bu aşamadan itibaren kent üç boyutlu bir tasarım bütünü içinde görülmeli, giderek uygulamayı yönlendirecek projeler hazırlanmalıdır. Uygulama bir proje yapımında önemli bir süreçtir. Bu süreçte yapılan çalışmaların performansı ölçülebileceği gibi daha sonraki uygulamalara iyi örnekler oluşturabilecek sonuçlar çıkarılır; bu aşama ileri besleme aşamasıdır. Uygulamalardan sonra ortaya çıkabilecek sorunlar ve daha sonraki uygulamalarda dikkat edilmesi gereken noktaların belirlenebilmesi için planlama aşamasında geri besleme yapılarak yeni analizlerin gerekliliği ya da planlama kararlarının gözden geçirilmesi gereği belirlenir.

Alanla ilgili analizlerin yapılması ve yerel karakterin ortaya koyulması ve kentsel koruma planlamasını hedeflerine ulaştıracak temel ölçütlerle yapılan çalışmanın harmanlanması gerekmektedir. Bu sürecin sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında tasarım aşaması başlamaktadır. Kentsel tasarımla birlikte kentin üç boyutlu tasarımı ve kentsel doku konuları ön plana çıkacaktır. Bir sonraki adım uygulamadır. Bu süreçte yapılan çalışmanın ürünleri alınmış olacaktır. Sonrasında uygulamalardan çıkarılan sonuçlar performansın ölçülmesiyle, hedeflerin başarıya ulaşması da gözönünde tutularak projenin ilk aşamasındaki ölçütlerin belirlenmesi aşamasıyla ortaya çıkan ürün karşılaştırılarak sonuçlar çıkarılmaktadır. Bu aşama bir sonraki proje uygulamalarında tasarımcıya yön verecektir.

Koruma amaçlı imar planı yapımında ölçütlerin belirlenmiş olması koruma amaçlı imar planının değerlendirilmesi hususunda da denetleyici kurum olan kültür ve tabiat varlıkları koruma bölge kurullarının planı değerlendirmesinde rasyonelleşmeyi sağlayacaktır. Bu

konuda unutulmaması gereken her ülkenin, yöresel, bölgesel özelliklerle çeşitlenmiş kültürel varlıklar bütününe sahip olduğudur. Hatta aynı ülke içerisinde farklı bölgelerde farklı niteliklere sahip kültürel bölgeler de oluşmaktadır. Mimari detaylara inilen planlar mimari ölçeğe kadar uygulamada zorunluluğu içerdiğinden uygulamayı kesin kararlara bağlamaktadır. Bu bağlayıcılık mal sahibinin de korumaya olan isteğini azaltmaktadır. Bu konuda çıkarılan sonuçlardan birisi de kentsel sit alanlarında planlamanın benimsemesi gereken felsefenin dinamik bir anlayışta olma zorunluluğudur. Durdurulan, dondurulan tarihi çevreler zamanla terk edilmeye ve köhnemeye mahkumdur. Bu konuda en önemli sınırlandırıcılar ise ülkemizdeki gelenekselleşmiş imar planı yapım tekniğidir. Koruma amaçlı imar planları kentsel tasarımla birlikte ele alınmalıdır. Bu kentsel sit alanlarının mimariyle olan bağlantısının daha iyi oluşturulmasını da sağlamaktadır. 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'na bağlı olarak yönetmelikler çıkarılmalı kentsel tasarım ve kentsel koruma planlama başlığında birleştirilmelidir.

Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı araştırmasıyla varılan en önemli sonuç, sit alanları özelinde kentsel sit alanlarında birebir oluşturulan ve mimari detay projelere kadar tarif edilen bir planlama anlayışında bazı sorunlar ortaya çıkmasıdır. Planlama kararlarının verilmeye çalışılırken bir yandan da mimari detayda kararlar verilmesi, analiz ve plan yapım süresinin uzamasına yol açmaktadır. Mimari detaylara kadar planlamada karar verilmesi planın bağlayıcı özelliğinden dolayı kullanıcıdan, mimara ve kentsel tasarımcıya kadar herkesi sınırlandırmaktadır. Bu sınırlamalar kullanıcının memnuniyetini de düşürebilecek sebeplere yol açmaktadır. Mimari detaylara kadar koruma amaçlı imar planıyla kararlar üretilmesi zamanla gelişen mimari teknolojinin ve yapı yapımındaki değişimlerin restorasyon çalışmalarında kullanımını zorlaştırarak planlamanın temel felsefelerinden olan planın esnek olması ilkesine de ters düşmektedir. Fakat Tokat Çerçeve Koruma İmar Planı ile alınan kararların çoğunlukla planlama düzeyinde olması yukarıda sayılan kısıtlamaları da önlemektedir. Tokat çerçeve koruma imar planında önemli bir eksiklik imar planı yaklaşımının benimsenmesidir. Sit alanlarının da imar hakları düzenlenmelidir. Fakat taşıdığı yerellik, özgünlüğü, niteliğini, karakterini ortaya çıkaracak bir yaklaşıma da ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım bu özgünlüğü koruyabilecek bir düşünsel yaklaşımı içermektedir.

Bu çalışma bir koruma amaçlı imar planın değerlendirilmesi ve yapımında ölçütlerin kentsel tasarımla bağlanmasını içermektedir. Fakat bu çalışmanın devamında yapılması gereken önemli bir çalışma daha vardır. Bu çalışmanın devamında sit alanı içindeki dokuyu da içine alacak şekilde detaylı olarak form, biçim, anlam araştırmasıyla beraber kentsel tasarımda ana ilke kararlarının araştırıldığı simetri, oran, birliktelik, karşıtlık gibi mekanı oluşturan öğeler üzerinden başka bir araştırma daha yapılması gereklidir. Bu araştırma üst ölçekte kentsel koruma planlarında ve kentsel tasarım ile birlikte projelendirme aşamasında belirlenen ölçütlerle performans aşamasıyla birleştirilmelidir. Ölçütlerle bütünleşen bir çalışma mekan boyutuyla ve uygulama örnekleriyle kentsel tasarım açısından değerlendirilerek çalışma üst ölçekten uygulamaya kadar bir bütünlük kazanmış olur. Şekil 6.1 tez ile gelinen noktayla çalışmanın bir sonraki aşamasında yapılması gereken çalışmaları tarif etmektedir.

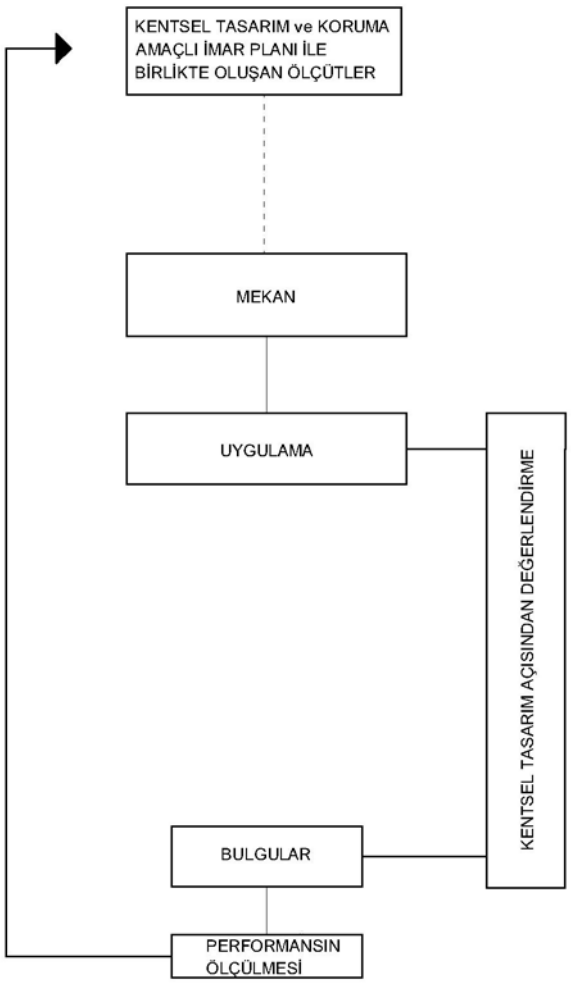

Şekil 6.1 Çalışmanın uygulama boyutuyla bütünleştirilmesi

Şekil 6.1 ile yapılan tez çalışmasının geldiği nokta vurgulanmaktadır. Kesikli çizgilerle tarif edilmiş olan kısım ve devamı mekan ve uygulamalar açısından tez çalışmasının devamı niteliğindeki yapılması gereken araştırmalardır. Mekanla bütünleştirilmiş ve kentsel tasarım açısından değerlendirilen bir alan başarılı örnekler ve başarısız örneklerle başta belirlenen ölçütlerin mekanda uygulanıp uygulanmadığını belirleyecektir. Performansın ölçülmesinde çevresel verileri kullanarak ve sorunları çözerek çevresel performans ölçülmelidir. Plan kararları ile belirlenen fonksiyonun mekanla bütünleşmesi ile fonksiyonel performans, teknolojinin kullanımı ve mekanla bütünleştirilmesi açısından teknolojik performans, toplumsal katılım ve beğeni düzeyinin sağlanmasıyla beğeni düzeyinde performans, ekonomik açıdan getiriler ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından ekonomik performans değerleri ölçülmeli ve çalışma tamamlanmalıdır.

Koruma amaçlı imar planlarında kentsel tasarım uygulamaları ve kentsel tasarımla oluşabilecek iyi örnekler sadece sit alanının sürdürülmesini sağlamamaktadır, aynı zamanda kent ile daha bütünleşmiş bir sit alanı oluşmasını sağlamaktadır.

Dolayısıyla bu araştırma çerçevesinde oluşturulan tez çalışmasında kentsel sit alanlarında, kentsel koruma projelerinin hazırlanmasında aşağıdaki önemli adımların hedeflenmesi öngörülmelidir:

1. Kentsel sit alanlarındaki planlamanın statik değil dinamik bir olguyu hedeflemesi,
2. Kentsel tasarım ölçütlerinin koruma amaçlı imar planlarında uyulması gereken kurallardan olması,
3. Kentsel sit alanlarında kentsel tasarım ölçütleriyle tarihi çevrenin yerel karakteristiği korunarak özgün ve yaşanabilir bir çevre edinileceği,
4. Koruma amaçlı imar planları ve planı destekleyecek şekilde kentsel tasarım ölçütlerinin belirlenmiş olmasının mekanda bütünleşmeyi sağlamakta olduğu,
5. Koruma amaçlı imar planlarında kentsel tasarımın kullanılmasının ve ikilinin ölçütlerle tanımlanarak birleşmesinin,

a) Sonuca ulaşmada kolaylık sağladığı,

b) Üst ölçek kararları verirken mekana doğru ilerleyiş ve mekanın kavranmasının kolaylaştığı,

c) Ölçütlerin belirli olmasının hızlı karar almayı sağlamakta olduğu,

d) İyi kentsel tasarım uygulamalarıyla toplumsal beğeni düzeyinin artacağı, toplumsal katılımın sağlandığı, koruma amaçlı imar planının istenilen hedeflere varmada kolaylık sağladığı ve kentsel tasarımın koruma amaçlı imar planlarında daha çok kullanılması gerektiği

sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., (2004), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM, İstanbul.

Aksoy E., (1993) "Modern Sonrası Şehirde Mimarlık", 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm ve Kentsel Tasarım, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Aktüre, S., (1987), 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Üçüncü Baskı, Ankara.

Alsaç, Ü., (1992), Türkiye'de Restorasyon, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ashworth, G.J., (1997), "Conservation as Preservation or as Heritage Two Paradigms and Two Answers", Built Environment Vol 23, 2: 92-102.

Aysu, E., (1984) "Kentsel Yenileme ve Koruma, Seminer Dersi", Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Aytaç, K.H., (1999), "Gerçek Kent Tasarımcısı Kimdir", 10. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Kentsel Tasarım Bir Tasarım Bütünü, MSÜ, İstanbul.

Bademli, R., (1997), Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması Ulusal Çevre Eylem Planı, DPT, Ankara.

Baykal, G., (1996), Kentsel Yenileme Sıhhileştirme ve İyileştirmede Etkili Bir Düzenleme Aracı Olarak Kentsel Tasarım, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), MSÜ, İstanbul.

Bektaş, C., (2001), Koruma ve Onarım, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Binan, C., (1999), Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci, YTÜ, İstanbul.

Carmona, M., (2000), Making Design Policy Work, CABE Publications, London.

Conway, B.D. ve Arnold, A.L., (2003), Historic Preservation and Land Use, State Historic Preservation Office, Michigan, U.S.

Cullingworth, B., ve Nadin, V., (2001), Town & Country Planning in The UK, Routledge Pres, 13 th edition, London.

Cossons N., ve Lipton., S., (2001), Building in Context New Development in Historic Areas, CABE Publications, London

Çubuk, M., (2000), Kültürel Mirasın Korunması ve Korumada Temel Yaklaşımlar, MSÜ, İstanbul.

Dinçer, İ., ve Yakar, H., (1993), Ulusal Koruma Planlaması Semineri 2, ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, YTÜ, İstanbul.

Donaldson, R., [t.y], "Challenges for Urban Conservation in the Historical Pretoria Suburb of Clydedale", Urban Forum, 225-246.

Duyguluer, F., (1993), "Post-Modern Düşünce Ortamında Planlama", 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm Kentsel ve Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Erdönmez, E.M., ve Akı, A., (2005), "Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri", Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, YTÜ,

İstanbul, 67-87.

Eren, H., Gözaydın, N., Parlatır, İ., Tekin, T., ve Zülfikar, H., (1998), "Türkçe Sözlük", Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Ergen, Y.B., (1981), Şehircilik, YTÖO Yayınları, Ankara.

Ergen Y.B., Güçer B., Özgür M., (1994), "Kentsel Sit Alanlarının Kentsel Gelişmeden Olumsuz Etkilenmesi ve Yöntem Araştırması", 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu, MSÜ, İstanbul, 85-94.

Ergen, Y.B., (1992), Tokat Kentsel Sit Alanı Analitik Etüdleri ve Çerçeve Koruma İmar Planı Plan Raporu, G.Ü Müh. Mim. Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, Ankara.

Feilden, M.B., (1989), Conservation of Historic Buildings, Butterworth & Co. Publishers Ldt., U.K.

Finch, P., (2002), Design Review, CABE Publications, London.

Granham, B., (2002), "Heritage as Knowledge: Capital or Culture?", Urban Studies, 39: 1003-1017.

Hall, A.C., (1996), Design Control Towards a New Approach, Butterworth Architecture Butterworth-Heinemann Ltd., Oxford.

Hall, S., (1997), Representation: Cultural Representations and Signifying Practices, Sage Publications, London.

Hall, T., (1998), Urban Geography, Routledge Press, London.

Hasol, D., (1975), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Hayward, R., ve McGlynn, S., (1993), Making Beter Places Urban Design Now, Butterworth Architecture An Imprint of Butterworth-Heinemann Ltd., Oxford.

Holmes, E.G., Patterson R.J., ve Stalling, E.J., (2003), "Sense of Place Issues in Counseling and Development", Journal of Humanistic Counseling Education&Development, Volume 42: 238-251.

Göksu Gökdere, A.E., (1989), Kent Merkezlerinde Yer Alan Yapılara İlişkin Yenileme Kararlarının Ekonomik Analizi (yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Jackson, J. B. (1994), A Sense of Place, a Sense of Time, New Haven CT, Yale University Press.

Jiven, G., ve Larkham, J.P., (2003), "Sense of Place Authenticity and Character a Commentary", Journal of Urban Design, Volume 8, 1: 67-81.

Kaplan, H., (1993), "Sokak İmgesi ve Sokak Kimliğinin Belirlenmesinde Yardımcı Bir Yöntem Olarak Paylaşımlı Yol Düzenlemesi", 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm Kentsel ve Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Karagöz, H., (1993), "Post-Modernizm Neokonzervatizm mi? Poststrüktüralizm mi?", 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm Kentsel ve Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Karaman, A., (1993), “Post-modernizm ve Kentsel Tasarım”, 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm ve Kentsel Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Karaman, A., (1999), “Bir Disiplin ve Meslek Olarak Kentsel Tasarımın Yeni Konumu”, 10. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Kentsel Tasarım Bir Tasarım Bütünü, MSÜ, İstanbul.

Kortan, E., (1993), “Kentsel Tasarım Kentsel Estetik”, 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm Kentsel ve Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Köksal, A., (1994), “Kentsel Koruma Bağlamının Tanım Sınırları”, II. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu, MSÜ, İstanbul.

Krier, R., (1979), Urban Space, Rizolli International Publications, New York.

Kuban, D., (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, YEM, İstanbul.

Kuban, D., (2001), Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri Ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kurtulan, G., (1992), Edirne Kaleiçi Bölgesi Koruma Planı İçin Bir Tasarım Rehberi Önerisi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), MSÜ, İstanbul.

Lichfield, N., (1997), “Achieving the Benefits of Conservation”, Built Environment, Vol 23, 2:103-110.

Özönder, F., (1992), Koruma Planlaması Politikaları ve Stratejileri Şile Yerleşmesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), MSÜ, İstanbul.

Nowak, Z.M., (2003), “Searching for Legible City Form Kevin Lynch’s Theory in Contemporary Perspective”, The Society of Urban Technology, Carfax Publishing Company, Vol. 10, 3: 19-39.

Okyay, İ., [t.y.], Kentsel Koruma Ve Geliştirme Planlaması, MSÜ, İstanbul.

Ouf, A.M.S., (2001), “Authenticity in Urban Conservation”, Journal of Urban Design, Vol. 6, Issue 1:73-87.

Özsoy, F., (1988), Kentsel Sit Bölgelerindeki Koruma Kararları ve Koruma Bölgelerinde Kentsel Tasarım Disiplini, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), MSÜ, İstanbul.

Özdeş, G., (1993), “Şehirsel Tasarım ve Mekan Kavramı”, 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm ve Kentsel Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Raynsford, N., ve Lipton, S., (2000), Urban Design in the Planning System towards Better Practice, CABE Publications, London.

Rypkema, D.D., (2005), “Celebrating Our Urban Heritage: Globalization Urban Heritage and 21st Century Economy”, Global Urban Development, Vol. 1. Issue 1.

Shubart, E., ve Makarewicz, C., (2002), “Historic Preservation: Old Buildings as New Tools for Sensible Growth”, Volume 2, Number 2, Campaign for Sensible Growth, Chicago.

Slater, T.R., (1997), “Conserving Europe’s Historic Towns Character Managerialism and Represantion”, Built Environment, Vol. 23, 2: 144-153.

Spreiregen, P.D., (1965), Urban Design the Architecture of Towns and Cities, the American Institute of Architects, McGraw-Hill Book Company, US.

Yıldırım, S., (1993), "Modernist İşlev ve Tarih Anlayışının Değişimi Postmodern Mimarlık ve Kent Kavramları", 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm ve Kentsel Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Yavi, E., (1986), Tokat, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş, İstanbul.

Yener, S., (1978), Tarihi Çevre Korumasının Önemli Boyutları Bir Örnek Foça İmar Planı, MSÜ, İstanbul.

Yenen, Z., (1993), "Kentler ve Reklam Öğeleri" 2. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu Post-Urbanizm Kentsel ve Tasarım, MSÜ, İstanbul.

Yenen, Z., Şerefhanoğlu, M., vd., (1992), İstanbul Kentsel Tasarım Kılavuzu, YTÜ, İstanbul.

Zeren, N., (1981), Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, (yayımlanmamış doktora tezi), İTÜ, İstanbul.

INTERNET KAYNAKLARI

[1]http://www.cabe.org.uk/

[2]http://www.cabe.org.uk/pdf/The%20Value%20of%20Good%20Design.pdf

[3]http://www.cdnarchitect.com/issues/ISarticle.asp?id=161059&story_id=60122135405&issue=02012005

[4]http://www.canalcor.org/Special%20Places%20Files/%20%20historicprservationguide.pdf

[5]http://www.city.kitchener.on.ca/pdf/mixed_use_design_brief_final_sm.pdf

[6]http://www.city.vancouver.bc.ca/commsvcs/currentplanning/urbandesign/

[7]http://www.civictrustwales.org/report_site/chap5.htm

[8]http://www.english-heritage.org.uk/server/show/nav.876

[9]http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Rypkema%20PDF.pdf

[10]http://www.growingsensibly.org/cmapdfs/I@Wv2n2.pdf

[11]http://www.idea-knowledge.gov.uk/idk/core/page.do?pageId=78611

[12]http://www.ihbc.org.uk/context_archive/67/Glasgowframework/framework.html

[13]http://www.kultur.gov.tr

[14]http://www.michiganlanduse.org/resources/councilresources/Historic-Preservation.pdf

[15]http://www.myhamilton.ca/myhamilton/CityandGovernment/CityDepartments/PlanningEcDev/Development/UrbanDesign/DesignProcess/Design-Process.htm

[16]http://www.northwilts.gov.uk/environment_land_and_premises_conservation_areas_511

[17]http://www.odpm.gov.uk/index.asp?id=1145239

[18]http://www.portphillip.vic.gov.au/heritage.html

[19]http://www.scotland.gov.uk/library/nppg/pathe-05.htm

[20]http://www.tokat.gov.tr

[21]http://www.tokat-bld.gov.tr

[22]http://www.tuik.gov.tr

[23]http://www.unescobkk.org/index.php?id=26/archives/t6logan.pdf

[24]http://www.wiganmbc.gov.uk/pub/planning/pages/imurbdes.htm

EKLER

Ek-1 5226 Sayılı Kanun Kapsamında Kültür Varlıklarının Korunmasına ve Onarılmasına Finansal Destek Sağlanması

(Ek fıkra: 14.7.2004 – 5226/6 md.) Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur. Bakanlıkça yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

(Ek fıkra: 14.7.2004 – 5226/6 md.) Belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

(Ek fıkra: 14.7.2004 – 5226/6 md.) Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır.

(Ek fıkra: 14.7.2004 – 5226/6 md.) Bu madde uyarınca tahakkuk eden katkı payları hakkında 1319 sayılı Kanunun üçüncü kısmı hükümleri uygulanır.

Katkı paylarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı ile Bakanlık tarafından belirlenir.

(Ek fıkra: 14.7.2004 – 5226/6 md.) 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullandırılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenir.

İlgili mevzuat:

1) taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ait katkı payına dair yönetmelik

2) taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanmasına dair yönetmelik (bknz. www.kultur.gov.tr).

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	30.08.1980	
Doğum yeri	Ankara	
Lise	1995–1998	Yozgat Anadolu Lisesi
Lisans	1999–2003	Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Yüksek Lisans	2003–2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programı

Çalıştığı kurumlar

2005	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü, BİMTAŞ Kentsel Dönüşüm Grubu
2005-	Devam ediyor Erciyes Üniversitesi Yozgat Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Araştırma Görevlisi